

472

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΕΙΣ.	53704 + CD
COMP.	35767
ΤΑΞΗ	331.11 ΜΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

00153704

Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος
ΠΜΣ «Διοίκηση της Υγείας»
Πανεπιστήμιο Πειραιά – Τ.Ε.Ι. Πειραιά

Πειραιάς 2006

ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ**

Επόπτης : Δρ. Θεόδωρος Παπαηλίας

**Διπλωματική Εργασία για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος
ΠΜΣ «Διοίκηση της Υγείας»
Πανεπιστήμιο Πειραιά – Τ.Ε.Ι. Πειραιά**

Πειραιάς 2006

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας παρέχει τις δυνατότητες της διαπίστωσης της σημαντικότητας των επιλογών του παρελθόντος και της επαφής με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται σε συναφείς τομείς ενδιαφερόντων σου.

Με τη διαπίστωση αυτή νοιώθω την υποχρέωση να ευχαριστήσω πρώτα από όλους τον κ. Γιάννη Μπουλέ, Καθηγητή στο τμήμα Διοίκηση Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης του ΤΕΙ Καλαμάτας, Διευθύνοντα Σύμβουλό της Αιτωλικής Αναπτυξιακής Α.Ε. και Δήμαρχο Πυλίνης για τη συμβολή του στην ενασχόλησή μου με τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας κατά το πρόσφατο παρελθόν, αλλά και για τη συμπαράστασή του και την πολύτιμη βοήθειά του κατά το χρόνο παρακολούθησης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών και εκπόνησης της Διπλωματικής Εργασίας.

Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω τον επόπτη της παρούσας εργασίας, Καθηγητή στο τμήμα Λογιστικής του ΤΕΙ Πειραιά, κ. Παπαηλία Θεόδωρο για το ενδιαφέρον που έδειξε και την υποστήριξη που μου παρείχε, συνεισφέροντας στην επιστημονική αποτύπωση και τεκμηρίωση των δεδομένων και των κριτικών μου προσεγγίσεων. Σημαντικότερη, επίσης, ήταν η συμβολή του κ. Πανάγου Βασιλείου, Καθηγητή του τμήματος Διοίκησης Μονάδων Τοπικής Αυτοδιοίκησης του ΤΕΙ Καλαμάτας, ο οποίος με τις καίριες συμβουλές του με καθοδήγησε στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Σαφέστατα δεν θα μπορούσα να μην εκφράσω τις ευχαριστίες μου στα πενήντα τέσσερα άτομα, που συμμετείχαν στη διεξαγωγή της έρευνας, ζητώντας τους παράλληλα συγνώμη για το ανέφικτο της αναφοράς του καθενός με το όνομά του στο παρόν κείμενο. Ιδιαίτερες ευχαριστίες να αναφέρω στην κα Ανδρεαδέλλη Βάσω για τα πολύτιμα στοιχεία που μου διέθεσε για την κοινωνική επιχείρηση «Ηλιαχτίδα» και στην κα Σίδη Νατάσα για τα πολύτιμα στοιχεία που μου διέθεσε για την «Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου».

Ένα μεγάλο ευχαριστώ, επίσης, σε τρεις αγαπητούς φίλους, την Ελίνα Ζησιμοπούλου, τον Σπύρο Λαμπιδώνη και την Σπυριδούλα Παπαθανασίου για τη συμβολή τους στο τελικό αποτέλεσμα, οι μεν δυο πρώτοι σε τεχνικά ζητήματα της εργασίας, η δε τρίτη στην καλύτερη κατανόηση των ξενόγλωσσων κειμένων.

Για το τέλος άφησα τα δυο πιο αγαπητά μου πρόσωπα, στα οποία αφιερώνω τη διπλωματική μου εργασία. Οι ευχαριστίες είναι το λιγότερο που μπορώ να κάνω

και δεν καλύπτουν τη συνεισφορά τους κατά το χρόνο παρακολούθησης του Μεταπτυχιακού Προγράμματος και κατάρτισης της Διπλωματικής Εργασίας. Αναφέρομαι στη σύζυγο μου Νικολίτσα Κωστοπούλου και τον υιό μου Νικόλαο Μιχαλόπουλο, οι οποίοι διέθεσαν χρόνο, αγάπη και κατανόηση.

Μιχαλόπουλος Χαράλαμπος

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Η εφαρμογή μιας νέας ενεργητικής πολιτικής για την καταπολέμηση του επαγγελματικού και κοινωνικού αποκλεισμού των νέων είναι αναγκαία και γίνεται περισσότερο επιτακτική λόγω της ανάγκης για τη διαμόρφωση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής, που να στηρίζεται στην αύξηση της παραγωγικής οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών.

Στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας συναντώνται οι κοινωνικές επιχειρήσεις για ένταξη στην απασχόληση, οι οποίες έχουν ως κύριο σκοπό τους την παροχή ευκαιριών απασχόλησης ή απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας προκειμένου να ενισχύσουν την απασχολησιμότητα ατόμων που προέρχονται από ειδικές ομάδες στόχου. Η διαφοροποίησή τους σε σχέση με τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα έγκειται στο περιεχόμενο, τη διάρκεια και τις υποστηρικτικές ενέργειες, όπου η απασχόληση αποβλέπει στην ενδυνάμωση των ιδίων των απασχολούμενων ενισχύοντας τις δυνατότητές τους για αναζήτηση εργασίας ή/και για αυτοαπασχόληση μεμονωμένα ή σε συνεταιριστική βάση, επιτυγχάνοντας έτσι την κοινωνική τους ένταξη, η οποία αποτελεί το μεσοπρόθεσμο στόχο των εν λόγω κοινωνικών επιχειρήσεων.

Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που παρέχει η κοινωνική οικονομία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μέρος μιας αποτελεσματικής ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης με οφέλη για τα άτομα, τις τοπικές κοινωνίες και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα.

Το κυριότερο πρόβλημα που εντοπίζεται στο πλαίσιο εφαρμογής μια τέτοιας πολιτικής είναι η έλλειψη υποστηρικτικού πλαισίου, στην Ελλάδα, αναφορικά με την ανάπτυξη επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας. Η παρούσα εργασία επιχειρεί μέσω αφενός της μελέτης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο και αφετέρου μέσω της καταγραφής των θέσεων των ασχολουμένων με ζητήματα κοινωνικής οικονομίας και απασχόλησης, να διαμορφώσει πρόταση πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση για νέους άνεργους προκειμένου να συμβάλει στην επίλυση του προβλήματος.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Απασχόληση

ABSTRACT

The application of a new active policy against professional and social preclusion of young people is necessary and becomes more and more imperative due to the need of forming a development strategy, based on the enhancement of the productive economic and social life of citizens.

Social enterprises of people integration in the labour market, which mainly aim at providing equal employment opportunities or professional experience acquisition, in order to enhance employment of people belonging in certain target groups, are encountered in the field of social economy. Their differentiation, compared to private sector enterprises, lies in the substance, the duration and the supportive actions, where occupation aims at strengthening the employees by enhancing their possibilities in work pursuit or/and self-employment, individually or on a cooperative basis, thus achieving their social integration, which consists the long-term goal of the social enterprises in question.

Exploitation of possibilities and opportunities provided by social economy could become part of an effective, active employment policy, beneficial to people, local communities and society, in general.

The main problem faced, in the frame of such a policy's application, is the lack of supportive framework in Greece, with regard to social economy enterprises' development. The present dissertation undertakes, on the one hand, through studying social economy and social entrepreneurship at an international level and, on the other hand, through recording the views of those involved in matters of social economy and employment, to form a policy proposal for the development of social enterprises of young, unemployed people's integration in the labour market, in order to contribute in solving the problem.

Key words: Social Economy, Social Entrepreneurship, Employment

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	σελ. iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	σελ. vi
ABSTRACT.....	σελ. vii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ – ΣΧΗΜΑΤΩΝ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	σελ. xi
ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ.....	σελ. xii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	
1.1 Η κρίση του Κράτους Πρόνοιας.....	σελ. 6
1.2 Η χρήση και η προέλευση του όρου Κοινωνική Οικονομία.....	σελ. 11
1.3 Εννοιολογική προσέγγιση.....	σελ. 18
1.3.1 Θεσμική – νομική προσέγγιση.....	σελ. 21
1.3.2 Κανονιστική προσέγγιση.....	σελ. 22
1.4 Οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 23
1.4.1 Κοινωνικές Επιχειρήσεις.....	σελ. 25
1.4.2 Επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 28
1.4.3 Φορείς κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 29
1.5 Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη.....	σελ. 29
1.5.1 Γαλλία.....	σελ. 30
1.5.2 Μεγάλη Βρετανία.....	σελ. 31
1.5.3 Ισπανία.....	σελ. 35
1.5.4 Γερμανία.....	σελ. 35
1.5.5 Φινλανδία.....	σελ. 36
1.5.6 Σκωτία.....	σελ. 36
1.5.7 Ιρλανδία.....	σελ. 37
1.5.8 Ουγγαρία.....	σελ. 38
1.6 Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1	Εισαγωγή.....	σελ. 43
2.2	Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη.....	σελ. 43
2.3	Παραδείγματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας από το εξωτερικό.....	σελ. 46
2.3.1	Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία.....	σελ. 46
2.3.2	Συνεταιριστικές Εταιρείες Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο Μεξικό.....	σελ. 47
2.3.3	Συνεταιρισμοί Απασχόλησης στη Φινλανδία.....	σελ. 47
2.3.4	Επιχειρήσεις Κοινωνικού Σκοπού στο Βέλγιο.....	σελ. 48
2.3.5	Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ενσωμάτωσης στην Απασχόληση στο Βέλγιο.....	σελ. 48
2.3.6	Επιχειρήσεις Κοινωνικής Ενσωμάτωσης στη Γαλλία.....	σελ. 49
2.3.7	Πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση στη Γερμανία.....	σελ. 49
2.3.8	Πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση στην Ισπανία.....	σελ. 49
2.4	Επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα στην Ελλάδα.....	σελ. 50
2.4.1	Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.).....	σελ. 50
2.4.2	Συνεταιρισμοί.....	σελ. 52
2.4.3	Αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες (Α.Μ.Κ.Ε.).....	σελ. 55
2.4.4	Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.).....	σελ. 55
2.4.5	Κοινωνική Δικαιόχρηση (Social Franchising).....	σελ. 56
2.4.6	Θερμοκοιτίδα κοινωνικών επιχειρήσεων.....	σελ. 57
2.5	Κοινωνικός έλεγχος και απολογισμός.....	σελ. 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΝΕΩΝ

3.1	Ανεργία και πολιτικές απασχόλησης.....	σελ. 61
3.2	Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση.....	σελ. 64
3.3	Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.....	σελ. 70
3.3.1	Εμφάνιση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης.....	σελ. 70
3.3.2	Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα.....	σελ. 71
3.3.3	Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης σε Γαλλία, Αυστρία και Δανία.....	σελ. 74
3.3.3.1	Γαλλία.....	σελ. 74
3.3.3.2	Αυστρία.....	σελ. 74
3.3.3.3	Δανία.....	σελ. 75
3.4	Ανεργία νέων.....	σελ. 75

3.4.1	Στατιστικά στοιχεία για νέους άνεργους 15-29 ετών (1998 – 2006).....	σελ. 75
3.4.2	Η αγορά εργασίας για νέους 15-24 ετών (2000 – 2002).....	σελ. 77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1	Εισαγωγή.....	σελ. 81
4.2	Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου.....	σελ. 81
4.3	Κοινωνική Επιχείρηση «ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ».....	σελ. 90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

5.1	Προτάσεις πολιτικής Εθνικού Θεματικού Δικτύου Κοινωνικής Οικονομίας.....	σελ. 92
5.2	Ταυτότητα έρευνας.....	σελ. 98
5.3	Ανάλυση δεδομένων έρευνας.....	σελ. 103
5.4	Πρόταση πολιτικής.....	σελ. 120

<i>ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</i>	σελ. 123
--------------------------------------	----------

<i>ΠΗΓΕΣ & ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</i>	σελ. 127
---------------------------------------	----------

<i>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ</i>	σελ. 132
--------------------------	----------

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ – ΣΧΗΜΑΤΩΝ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

I. ΠΙΝΑΚΕΣ

1.	Οικονομική συμβολή του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη Γαλλία το 1995.....	σελ. 31
2.	Ποσοστά ανεργίας ηλικιακής ομάδας 15-29 ετών (1998 – 2006).....	σελ. 76
3.	Δημογραφική εξάρτηση πληθυσμού.....	σελ. 78
4.	Εργατικό δυναμικό, Απασχόληση και Ανεργία νέων ηλικίας 15-24 ετών (2000 – 2002).....	σελ. 79
5.	Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο (2000 – 2002).....	σελ. 79
6.	Διάρκεια ανεργίας ανέργων ηλικίας 15 – 24 ετών (2000 – 2002).....	σελ. 80
7.	Εταιρικό Σχήμα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου Ε.Π.Ε.....	σελ. 83
8.	«Αναλυτικό» εταιρικό σχήμα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου.....	σελ. 84
9.	Απασχολούμενοι στην Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου.....	σελ. 87
10.	Προτάσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 93
11.	Τομέας δραστηριοποίησης αρχικού πληθυσμού έρευνας.....	σελ. 99
12.	Τομέας δραστηριοποίησης τελικού πληθυσμού έρευνας.....	σελ. 100
13.	Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς το φύλο.....	σελ. 101
14.	Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς την ηλικία.....	σελ. 102
15.	Δραστηριοποίηση πληθυσμού έρευνας στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας, της απασχόλησης και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης ανέργων έως 30 ετών.....	σελ. 103
16.	Αξιοποίηση εισοδήματος.....	σελ. 104
17.	Νομική μορφή κοινωνικής επιχείρησης.....	σελ. 105
18.	Φορέας σύστασης κοινωνικής επιχείρησης.....	σελ. 106
19.	Τομέας εμπορικής δραστηριότητας.....	σελ. 108
20.	Ποσοστό απασχολούμενων από ομάδες στόχο.....	σελ. 109
21.	Καθεστώς απασχόλησης ωφελούμενων.....	σελ. 110
22.	Χρονική διάρκεια απασχόλησης.....	σελ. 112
23.	Συμμετοχή ωφελούμενων στη λήψη αποφάσεων.....	σελ. 113
24.	Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους ωφελούμενους.....	σελ. 115
25.	Υποστήριξη κοινωνικής επιχείρησης.....	σελ. 116

II. ΣΧΗΜΑ

1.	Κατηγοριοποίηση οργανισμών κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 23
2.	Πυραμίδα οργανισμών κοινωνικής οικονομίας.....	σελ. 24
3.	Το εργασιακό σύστημα του τρίτου τομέα και η τοπική ανάπτυξη.....	σελ. 44

III. ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. Ποσοστά ανεργίας ηλικιακής ομάδας 15-29 ετών (1998 – 2006).....	σελ. 77
2. Απασχολούμενοι στην Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου.....	σελ. 87
3. Έσοδα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου.....	σελ. 88
4. Τομέας δραστηριοποίησης αρχικού πληθυσμού έρευνας.....	σελ. 100
5. Τομέας δραστηριοποίησης τελικού πληθυσμού έρευνας.....	σελ. 101
6. Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς το φύλο.....	σελ. 102
7. Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς την ηλικία.....	σελ. 102
8. Αξιοποίηση εισοδήματος.....	σελ. 104
9. Νομική μορφή κοινωνικής επιχείρησης.....	σελ. 105
10. Φορέας σύστασης κοινωνικής επιχείρησης.....	σελ. 107
11. Τομέας εμπορικής δραστηριότητας.....	σελ. 108
12. Ποσοστό απασχολούμενων από ομάδες στόχο.....	σελ. 109
13. Καθεστώς απασχόλησης ωφελούμενων.....	σελ. 111
14. Χρονική διάρκεια απασχόλησης.....	σελ. 112
15. Συμμετοχή ωφελούμενων στη λήψη αποφάσεων.....	σελ. 114

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ

Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρεία
Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Μ.Ε.Α.	Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες
Α.Μ.Κ.Ε.	Αστικές Μη Κερδοσκοπικές Εταιρείες
άρθρ.	Άρθρο
Δ.Ν.Τ.	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Π.Ε.	Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης
Ε.Σ.Α.	Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση
Ε.Σ.Δ.Α.	Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση
Ε.Σ.Υ.Ε.	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
κ.ά.	και άλλα
κλπ.	Και τα λοιπά
Ν.	Νόμος
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Γ.Α.	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Τ.Α.	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
π.χ.	παραδείγματος χάριν
Τ.Ε.Ι.	Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Τ.Π.Σ.	Τοπικό Παραγωγικό Σύστημα
σελ.	Σελίδα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης, της ελεύθερης αγοράς, της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, του έντονου ανταγωνισμού και της φιλελευθεροποίησης, έχουν μεγιστοποιηθεί οι προκλήσεις που καλούνται να επιλύσουν οι σύγχρονες κοινωνίες προκειμένου να επιτύχουν ικανοποιητικούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, ποιοτικής και ποσοτικής αποδοτικότητας και βιώσιμης ανάπτυξης, εξασφαλίζοντας παράλληλα την κοινωνική τους συνοχή.

Η επικράτηση του μοντέλου της ελεύθερης αγοράς σε παγκόσμιο επίπεδο σε συνάρτηση με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού συνέβαλε καθοριστικά στην επικράτηση των αρχών του μοντέλου της απορρύθμισης. Η ανταγωνιστικότητα, η παραγωγικότητα και η ανάπτυξη αποτέλεσαν τους βασικούς άξονες του νέου παγκοσμιοποιημένου οικονομικού συστήματος. Με απώτερο στόχο την ευημερία έτσι όπως αυτή εκφράζεται ποσοτικοποιημένα μέσα από σειρά δεικτών το παγκοσμιοποιημένο σύστημα των αγορών εμφανίζει εικόνα ανάπτυξης, η οποία όμως δεν αποτυπώνεται και στα ευρύτερα στρώματα του παγκόσμιου πληθυσμού, οι συνθήκες διαβίωσης των οποίων παρουσιάζονται επιδεινούμενες, σύμφωνα με σχετικές έρευνες.

Έτσι, παρατηρούνται αντιφατικές τάσεις και πολώσεις στο βαθμό που ταυτόχρονα με την δυναμική και την καινοτομία, την ευμάρεια και την αξιοποίηση νέων ευκαιριών εντείνονται τα προβλήματα των κοινωνικών και γεωγραφικών ανισοτήτων, καθώς και τα εσωτερικά προβλήματα των πόλεων (ανεργία, νέα φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός, προβλήματα υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής).

Την τελευταία κυρίως δεκαετία με δεδομένα τα προβλήματα που προκάλεσε η λειτουργία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος ως προς την άνιση κατανομή του πλούτου, την αποδυνάμωση του ρόλου του κράτους ως παρεμβατικού μηχανισμού έναντι των αγορών και την αντίστοιχη υπερβολική ενδυνάμωση των επιχειρήσεων, σε συνάρτηση με την κρίση του Κράτους Πρόνοιας που παρατηρήθηκε από τη δεκαετία του 1980, δημιουργήθηκε η απαίτηση για βελτίωση της συνεργασίας ανάμεσα στις Δημόσιες Αρχές και τους κοινωνικούς και οικονομικούς εταίρους, για την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης.

Στο συγκεκριμένο ανταγωνιστικό πλαίσιο και με τα δεδομένα προβλήματα η εξέλιξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας κατευθύνεται σε εναλλακτικές επιχειρηματικές δομές, κοινωνικού χαρακτήρα, οι οποίες καλούνται μέσω εταιρικών

σχέσεων να καλύψουν τις ανάγκες εκείνων που περιθωριοποιούνται από το υφιστάμενο κοινωνικοοικονομικό σύστημα και να συμβάλλουν στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής.

Η δυναμική του τρίτου τομέα της οικονομίας ή της κοινωνικής οικονομίας ή της οικονομίας της αλληλεγγύης αναγνωρίστηκε στην Ευρώπη κυρίως κατά τη δεκαετία του 1980 όπου η κρίση του κράτους πρόνοιας οδήγησε σε αύξηση της ζήτησης για παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, η οποία καλύφθηκε από οργανισμούς του τρίτου τομέα που δραστηριοποιήθηκαν σε τοπικό επίπεδο. Έτσι, προσελκύστηκε το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας και εκείνων που σχεδιάζουν πολιτικές σε διάφορους τομείς, καθώς διαπιστώθηκε ότι αποτελεί ελπιδοφόρο πεδίο για την αντιμετώπιση προβλημάτων που απορρέουν από τις πρόσφατες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις.

Παρά τη διαφαινόμενη εξάντληση της ικανότητας δημιουργίας απασχόλησης σε παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας είναι δεδομένο ότι η ανάπτυξη δραστηριοτήτων του τομέα της κοινωνικής οικονομίας συνέβαλε τα τελευταία χρόνια στη στήριξη της απασχόλησης και στη δημιουργία θέσεων εργασίας σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ε.Ε. θεωρεί σήμερα τον τομέα ως προνομιακό πεδίο εφαρμογής πολιτικών για την απασχόληση, την τοπική ανάπτυξη και την καταπολέμηση των διακρίσεων και του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας ευπαθών κοινωνικά ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό, στις χώρες μέλη της Ε.Ε. με μακροχρόνια παράδοση στη λειτουργία μη κερδοσκοπικών οργανισμών και φορέων συνεταιριστικού χαρακτήρα, η Κοινωνική Οικονομία έχει βρει ήδη γόνιμο έδαφος ανάπτυξης, ενώ έχει ενισχυθεί με κατάλληλα μέτρα πολιτικής.

Όσον αφορά την Ελλάδα, κοινή διαπίστωση είναι ότι οι δραστηριότητες του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες και οι προσπάθειες που γίνονται από διάφορους φορείς προσκρούουν μεταξύ άλλων στην έλλειψη προσδιορισμένου και ευέλικτου πλαισίου για τη θεσμική, διοικητική και χρηματοδοτική στήριξη των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στον εν λόγω τομέα. Ακόμη και η άποψη πως οι πρωτοβουλίες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα συνιστούν ένα διακριτό τομέα συχνά δεν γίνεται αποδεκτή. Η ελληνική κοινωνία εξακολουθεί να εντάσσει τέτοιου τύπου πρωτοβουλίες σε μια φιλανθρωπικού χαρακτήρα προσέγγιση. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι ο τομέας δεν εμφανίζεται σε καμία από τις επίσημες στατιστικές ως διακριτή κατηγορία. Παρόλα αυτά αναπτύσσονται δραστηριότητες, οι οποίες δημιουργούν θέσεις εργασίας και προσφέρουν υπηρεσίες

κοινωνικού χαρακτήρα, συνεισφέροντας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η θέση της κοινωνικής οικονομίας απέναντι στις πολιτικές απασχόλησης ή η θέση των πολιτικών απασχόλησης απέναντι στην κοινωνική οικονομία είναι θέμα που προκαλεί το ενδιαφέρον πολιτικών, ακαδημαϊκών και ερευνητικών παραγόντων εξαιτίας της παρατηρούμενης αδυναμίας καταπολέμησης της ανεργίας σε συνδυασμό με τις πολλαπλές διακρίσεις που βιώνουν διάφορες κοινωνικές ομάδες (π.χ. ΑμΕΑ, μακροχρόνια άνεργοι, ηλικιωμένοι κ.α.), την ανάγκη για την προώθηση αποτελεσματικότερων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και την άποψη ότι τα υφιστάμενα μέτρα οικονομικής υποστήριξης των άνεργων πολιτών λειτουργούν περισσότερο ανασταλτικά παρά ενισχυτικά για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό νέων ανέργων (κάτω των 30 ετών) μεταξύ των 15 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν τη διεύρυνση. Η επικρατούσα κατάσταση περιθωριοποιεί το νεανικό εργατικό δυναμικό της χώρας επιφέροντας σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα τόσο στα άτομα όσο και στο κοινωνικό σύνολο (π.χ. αύξηση εγκληματικότητας, αύξηση υπογεννητικότητας, εξάρτηση σε μεγάλη ηλικία από την οικογένεια, χαμηλή αποδοχή των θεσμών κλπ). Το κύριο χαρακτηριστικό των νέων ανέργων είναι η απουσία τους επί μακρών από την αγορά εργασίας με αποτέλεσμα την έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας και την απογοήτευσή τους, γεγονότα που αφενός οδηγούν τους νέους σε κατάσταση αεργίας και αφετέρου αφήνουν αναξιοποίητη τη βελτίωση του μορφωτικού τους επιπέδου, καθώς η επιστημονική κατάρτιση δεν συνδυάζεται με την επαγγελματική εμπειρία.

Η εφαρμογή μιας νέας ενεργητικής πολιτικής για την καταπολέμηση του επαγγελματικού και κοινωνικού αποκλεισμού των νέων είναι αναγκαία και γίνεται περισσότερο επιτακτική λόγω της ανάγκης για τη διαμόρφωση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής, που να στηρίζεται στην αύξηση της παραγωγικής οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών.

Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας παρέχουν υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο και η εφαρμογή πολιτικών προώθησης της απασχόλησης των ανέργων πολιτών σε αυτού του τύπου τις επιχειρήσεις θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι συνεπάγεται διπλή ή/και τριπλή επιχορήγηση προς το κοινωνικό σύνολο (επιχορήγηση για την απασχόληση ανέργων πολιτών, ενίσχυση επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας, βελτίωση και αύξηση των υπηρεσιών που λαμβάνει το κοινωνικό σύνολο από επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας).

Στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας συναντώνται οι κοινωνικές επιχειρήσεις για ένταξη στην απασχόληση, οι οποίες έχουν ως κύριο σκοπό τους την παροχή ευκαιριών απασχόλησης ή απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας προκειμένου να ενισχύσουν την απασχολησιμότητα ατόμων που προέρχονται από ειδικές ομάδες στόχου. Η διαφοροποίησή τους σε σχέση με τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα έγκειται στο περιεχόμενο, τη διάρκεια και τις υποστηρικτικές ενέργειες, όπου η απασχόληση αποβλέπει στην ενδυνάμωση των ιδίων των απασχολούμενων ενισχύοντας τις δυνατότητές τους για αναζήτηση εργασίας ή/και για αυτοαπασχόληση μεμονωμένα ή σε συνεταιριστική βάση, επιτυγχάνοντας έτσι την κοινωνική τους ένταξη, η οποία αποτελεί το μεσοπρόθεσμο στόχο των εν λόγω κοινωνικών επιχειρήσεων.

Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που παρέχει η κοινωνική οικονομία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μέρος μιας αποτελεσματικής ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης με οφέλη για τα άτομα, τις τοπικές κοινωνίες και το κοινωνικό σύνολο γενικότερα.

Ο σκοπός της μελέτης είναι να διαμορφώσει πρόταση πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση των ανέργων κάτω των 30 ετών, μελετώντας τις θεωρητικές προσεγγίσεις στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και παραδείγματα από χώρες του εξωτερικού και αναλύοντας τις απόψεις στελεχών που έχουν ασχοληθεί με τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης.

Ο σκοπός της έρευνας που θα διεξαχθεί σε στελέχη που έχουν ασχοληθεί με την κοινωνική οικονομία και την απασχόληση είναι να καταγράψει και να αναλύσει τις απόψεις τους σχετικά με το πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων, τις υπηρεσίες που πρέπει να προσφέρουν εκτός της απασχόλησης, το πλαίσιο ενίσχυσής τους και υποστήριξής τους, το πλαίσιο συνεργασίας τους με τους φορείς προώθησης της απασχόλησης και το πλαίσιο σύνδεσης με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Η μελέτη θα αναλύσει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναπτύσσονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας (1^ο αντικείμενο διαπραγμάτευσης) και τις εφαρμογές κοινωνικής επιχειρηματικότητας που αναλαμβάνονται (2^ο αντικείμενο διαπραγμάτευσης), θα εξετάσει τη σχέση κοινωνικής επιχειρηματικότητας και τοπικής ανάπτυξης (3^ο αντικείμενο διαπραγμάτευσης), θα αναλύσει τις απόψεις στελεχών που έχουν ασχοληθεί με την κοινωνική οικονομία για τη διαμόρφωση πρότασης πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην αγορά εργασίας (4^ο αντικείμενο διαπραγμάτευσης). Ειδικότερος στόχος της έρευνας είναι να επισημανθούν οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την επιτυχή εφαρμογή μιας νέας πολιτικής

υποστήριξης των άνεργων πολιτών, η οποία θα αξιοποιεί την κοινωνική οικονομία ως το μέσο προετοιμασίας των ανέργων για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτό η μελέτη επιδιώκει να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα όπως:

1. Ποιες εννοιολογικές προσεγγίσεις αναπτύσσονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας;
2. Ποιες είναι οι μορφές έκφρασης της κοινωνικής οικονομίας και ποιες οι διαφορές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας από τις λοιπές μορφές έκφρασης της κοινωνικής οικονομίας;
3. Πως η κοινωνική επιχειρηματικότητα συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού;
4. Ποιες μορφές επιχειρηματικών δομών κοινωνικού χαρακτήρα αναπτύσσονται στην Ελλάδα και ποιο το νομικό πλαίσιο λειτουργίας τους;
5. Ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται από τις κοινωνικές επιχειρήσεις για ένταξη στην απασχόληση για την εφαρμογή μιας νέας πολιτικής υποστήριξης των ανέργων πολιτών, η οποία θα μεταφέρει την κοινωνική οικονομία στο επίκεντρο της πολιτικής απασχόλησης αξιοποιώντας το κύριο χαρακτηριστικό της που είναι η ετερόκλητη φύση της (οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικό χαρακτήρα);

Με βάση τα παραπάνω, η μελέτη θα επιχειρεί να διατυπώσει τις κύριες παραμέτρους που θα πρέπει να περιλαμβάνει μια πολιτική για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση.

Η μεθοδολογική προσέγγιση του θέματος κινείται σε τέσσερα επίπεδα:

- α) Βιβλιογραφική μελέτη με σκοπό την εννοιολογική προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- β) Βιβλιογραφική μελέτη για την καταγραφή των σχετικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ελληνικού κράτους και την ανάδειξη της σχέσης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με την τοπική ανάπτυξη
- γ) Συγκέντρωση στοιχείων για τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια
- δ) Διεξαγωγή έρευνας σε στελέχη που έχουν δραστηριοποιηθεί για την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας προκειμένου να διαμορφωθεί πρόταση πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1.1 Η κρίση του Κράτους Πρόνοιας

Η δημιουργία του σύγχρονου κοινωνικού κράτους, είναι ιστορικό φαινόμενο που συνδέεται με την ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και την υποχώρηση της κοινωνικής αλληλεγγύης που παρείχαν θεσμοί όπως η οικογένεια, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις και η εκκλησία, στις προϋφιστάμενες αγροτικές κοινωνίες. Το σύγχρονο κράτος πρόνοιας αναπτύχθηκε και παγιώθηκε ουσιαστικά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη ριζική αλλαγή των αντιλήψεων για το ρόλο και τις ευθύνες του κράτους. Ωστόσο, οι πραγματικές καταβολές του ανάγονται στη βιομηχανική επανάσταση, η οποία επέφερε ριζικές μεταβολές στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση, δημιουργώντας νέες δομές κοινωνικών σχέσεων και θεσμών.

Το Κράτος Πρόνοιας ή διαφορετικά το Κοινωνικό Κράτος, πρόκειται για ένα μοντέλο κράτους που αναλαμβάνει την οργάνωση και λειτουργία, τη διαχείριση και χρηματοδότηση καθώς και την παροχή της πρόνοιας, στηριζόμενο σε αρχές και αξίες, όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η ισότητα, η κάλυψη των κοινωνικών αναγκών, η ποιοτική διαβίωση και η εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου εισοδήματος για το σύνολο του πληθυσμού.

Η ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας στηρίχθηκε βασικά σε δύο παρεμβάσεις:

- την παρέμβαση στο οικονομικό σύστημα
- την παρέμβαση στην κοινωνική προστασία, αποσκοπώντας στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων.

Το σύγχρονο κράτος πρόνοιας εμφανίζει δύο κύριες πλευρές κρατικών δραστηριοτήτων:

- την πρόβλεψη για κοινωνικές υπηρεσίες σε άτομα και οικογένειες
- τη λήψη μέτρων τα οποία βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής των ατόμων και των ομάδων στο εκάστοτε κοινωνικό γίγνεσθαι

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «μέσα από τέτοιου είδους παρεμβάσεις, το κράτος πρόνοιας λειτουργεί ως βαλβίδα κοινωνικής αποσυμπίεσης, αλλά και παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης, αφού βοηθά στη διατήρηση και αναπαραγωγή του εργατικού

δυναμικού και στη διατήρηση του μη εργαζόμενου πληθυσμού (παιδιά, ασθενείς, ανάπηροι, υπερήλικοι κλπ.)» (« Θεοδώρου Μ., Σαρρής Μ., Σούλης Σ.» 1997).

Συνεπώς, το Κράτος Πρόνοιας υπηρετεί στόχους κοινωνικής δικαιοσύνης, με την κάλυψη των κοινωνικών κινδύνων του πληθυσμού και την αναδιανομή του εισοδήματος υπέρ των κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούντων ατόμων, αλλά συγχρόνως έχει και στόχους οικονομικούς σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία.

Οι μηχανισμοί παρέμβασής του προσανατολίζονται στην άνοδο των παροχών με σκοπό να αυξήσουν την ενεργό ζήτηση και την κατανάλωση που θα οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη. Οι μηχανισμοί αυτοί βοηθούν, επίσης, στη δημιουργία κλίματος κοινωνικής συναίνεσης και κοινωνικής συνοχής μέσα από την αμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων και συγκρούσεων.

Η αμφισβήτηση του Κράτους Πρόνοιας εκδηλώθηκε με την αμφισβήτηση των κυριότερων λειτουργιών του, όπως η κοινωνική πολιτική. Υπηρεσίες που μέχρι πρότινος προσφερόντουσαν από το κράτος, σήμερα προσφέρονται κυρίως από την αγορά, ενώ η σχέση ανάμεσα στην αγορά, το κράτος και την οικογένεια επαναπροσδιορίζεται. Θεωρώντας ότι θα πρέπει να ενισχυθεί η ιδιωτική πρωτοβουλία απέναντι στην κρατική παρέμβαση προωθείται έντονα η δραστηριότητα μέσα από την αγορά, ενώ η οικογένεια καλείται να διαδραματίσει ένα ρόλο συμπληρωματικό στο βαθμό που η οικονομική κατάσταση μιας οικογένειας δεν της επιτρέπει να αγοράσει όλα αυτά τα αγαθά και τις υπηρεσίες από την αγορά.

Η ενίσχυση του ρόλου του ιδιωτικού απέναντι στο κρατικό - δημόσιο συμπίπτει και με την ενίσχυση και την επικράτηση σε παγκόσμιο επίπεδο της νεοφιλελεύθερης θεωρίας, η οποία εξ αρχής πρέσβευε τη μείωση της κρατικής δραστηριότητας απέναντι στην ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Πρέπει, όμως, να επισημανθεί ότι ενώ τη δεκαετία του '80 η νεοκλασική θεωρία πρέσβευε τον ολοκληρωτικό περιορισμό κάθε κρατικής δραστηριότητας είτε στον παραγωγικό είτε στον αναπαραγωγικό τομέα μέσα από την ιδιωτικοποίηση του κράτους, τη δεκαετία του '90 εξαιτίας της όξυνσης των κοινωνικών προβλημάτων αναγκάζεται να προβάλλει την ανάγκη ενός ελάχιστου κράτους το οποίο θα λειτουργεί ως δίχτυ ασφαλείας απέναντι σε αυτούς που εξαιτίας της κοινωνικής τους θέσης είναι αδύνατον να επανενταχθούν από μόνοι τους στην κοινωνία και να έχουν πρόσβαση σε κάποια ελάχιστα, αλλά απαραίτητα για την επιβίωσή τους, αγαθά και υπηρεσίες.

Έως το 1973 οι δαπάνες για κοινωνική προστασία συνέχιζαν να αυξάνονται με ρυθμούς ταχύτερους από εκείνους του ΑΕΠ. Το κράτος πρόνοιας θεωρήθηκε το

φυσιολογικό τέκνο μιας κοινωνίας της αφθονίας. Η πρώτη πετρελαική κρίση του 1973 ήταν ένα σοκ για τις τότε κυβερνήσεις, αλλά και για την ίδια την οικονομία. Πριν προλάβουν να αντιδράσουν ακολούθησε το 1979 μία δεύτερη που συνοδεύτηκε από αυξανόμενη ανεργία, υψηλό πληθωρισμό και μικρή ή αρνητική αύξηση του εθνικού προϊόντος. Ήταν πλέον εμφανές ότι οι οικονομικοί πόροι δεν ήταν απεριόριστοι. Η οικονομική κρίση σήμανε παράλληλα και κρίση του κράτους πρόνοιας. Μια κρίση παρατεταμένη που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Η αμφισβήτηση του κράτους πρόνοιας προήλθε από πολλές πλευρές. Η ιδεολογική επίθεση έγινε από όλες τις πολιτικές δυνάμεις, για διαφορετικούς λόγους:

- από τη νέα δεξιά, η κριτική εστιάζεται κυρίως στο γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας έχει υπερβολικά διογκωθεί επηρεάζει αρνητικά την οικονομία της χώρας, ενώ παράλληλα οι συνεχείς και επεκτεινόμενες κοινωνικές παροχές δημιουργούν μια αντίληψη και νοοτροπία εξάρτησης του ατόμου από το κράτος, η οποία κάθε άλλο παρά βοηθάει στην κινητοποίηση του πληθυσμού για αυτενέργεια και οικονομική αυτότητα
- από το κέντρο, η κριτική στο κράτος πρόνοιας αφορά την ανεπάρκεια και την έλλειψη ευελιξίας της κυβερνητικής γραφειοκρατίας στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αναγκών των εξυπηρετούμενων από τις κοινωνικές υπηρεσίες
- από την παραδοσιακή αριστερά, υπήρξε έντονη κριτική για το ότι το κράτος πρόνοιας αφενός χρησιμοποιήθηκε από την άρχουσα τάξη ως μέσο κοινωνικού ελέγχου και αφετέρου απέτυχε να επιλύσει τα κοινωνικά προβλήματα, να αναδιανεμίσει τον πλούτο και να μειώσει τη φτώχεια

Έτσι, για διαφορετικούς λόγους και με διαφορετικά κίνητρα, όλες οι πολιτικές δυνάμεις μείωσαν την υποστήριξή τους στο κράτος πρόνοιας με φυσικό επακόλουθο κάτω από αυτές τις συνθήκες να υπάρξει μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας.

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «οι μορφές της κρίσης του Κράτους Πρόνοιας εμφανίζονται πολυεπίπεδες» («Σταθόπουλος Π.» 1999).

Από τη μία πλευρά η οικονομική κρίση σχετίζεται άμεσα με τα προβλήματα χρηματοδότησης, τους περιορισμένους πόρους και την αδυναμία εξεύρεσης νέων οικονομικών πόρων και την αύξηση των δαπανών που σε συνδυασμό με τη μείωση των εσόδων οδηγούν στην εμφάνιση οξύτατων δημοσιονομικών – χρηματοοικονομικών

ελλειμμάτων. Θεμελιώδη προβλήματα, όπως, η ανεργία, η νέα δυσοίωση σύνθεση του δημογραφικού τοπίου, καθώς και η αύξηση των δαπανών υγείας οδήγησαν αναπόφευκτα στη διόγκωση της οικονομικής κρίσης των σύγχρονων κοινωνιών με φυσικό επακόλουθο τη μείωση των κοινωνικών παροχών, την αύξηση της φορολογίας, την αύξηση εισφορών, τον κρατικό παρεμβατισμό σε πολλά επίπεδα, την ιδιωτικοποίηση της ασφάλισης κλπ.

Από την άλλη πλευρά γίνεται λόγος για κρίση αποτελεσματικότητας του κράτους πρόνοιας. Κατά κάποιον τρόπο κλονίζεται η βάση της κοινωνικής προστασίας και εμφανίζονται νέες προκλήσεις οι οποίες απαιτούν άμεση αντιμετώπιση. Το κράτος δε φαίνεται να είναι αποτελεσματικό, αφού αδυνατεί να καλύψει και να προσφέρει προστασία στον πληθυσμό έναντι των νέων εκτεταμένων κρουσμάτων φτώχειας, ανεργίας, κοινωνικού αποκλεισμού και μετανάστευσης, με αποτέλεσμα την έλευση σημαντικών αλλαγών στην οργάνωση και λειτουργία της εργασίας – απασχόλησης, καθώς και στις δομές παραγωγής και διάθεσης των παροχών και στην εμφάνιση φαινόμενων κοινωνικού αποκλεισμού. Επίσης, η κρίση του κράτους πρόνοιας αποτυπώνεται και ως κρίση νομιμοποίησης, δηλαδή μετατροπή και εξασθένηση των εννοιών της κοινωνικής αλληλεγγύης, ισότητας και καθολικότητας και παράλληλα μη προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης και προστασίας στις νέες διαμορφούμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Η κρίση του κράτους πρόνοιας είναι σύνθετη και πολυπαραγοντική. Τις τελευταίες δεκαετίες δέχεται μία μετωπική πολιτική, οικονομική και ιδεολογική επίθεση κυρίως από τη σκοπιά του νεοφιλελευθερισμού που δεν άφησε ανεπηρέαστη ούτε τη θεωρία και πρακτική των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Διεθνείς φορείς όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) αντιμετωπίζουν με καχυποψία τις περισσότερες δαπάνες για το κράτος πρόνοιας, δικαιολογώντας μόνο τα κόστη για την εκπαίδευση, επειδή το ανθρώπινο κεφάλαιο θεωρείται ως βασικός συντελεστής για οικονομική μεγέθυνση. Επιπλέον, από την πλευρά των επικριτών του κράτους πρόνοιας, υποστηρίζεται ότι η οικονομική δυσπραγία της Μ. Βρετανίας στις δύο πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου, είχε ως κύρια αιτία το εκτεταμένο κοινωνικό κράτος.

Τα παραδοσιακά προγράμματα κοινωνικής πολιτικής αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα που δημιουργούν, η γήρανση του πληθυσμού, οι αλλαγές στην οικογένεια και στην αγορά εργασίας και γενικότερα στον τρόπο παραγωγής, όπου συντελείται η μετάβαση από τον φορντισμό στον μεταφορντισμό.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές η κινητοποίηση των εθελοντικών ενεργειών της κοινωνίας μπορεί να συμβάλλει στην διατήρηση της κοινωνικής συνοχής με μικρό κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό. Αυτή η σημαντική δυνατότητα του εθελοντισμού να εξασφαλίζει κοινωνικές υπηρεσίες με λιγότερο κόστος, εξηγεί το αυξημένο ενδιαφέρον γι' αυτόν, που δείχνουν οι νεοφιλελεύθεροι υποστηρικτές του. Στο πλαίσιο, όμως, μίας αντίληψης που τείνει στον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών δικαιωμάτων με όρους φιλανθρωπίας και στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού όχι πλέον ως κοινωνικού ζητήματος, αλλά ως θέματος που πρέπει να επιλυθεί σε επίπεδο ατομικής ευθύνης. Και εδώ γεννάται ένα μεγάλο ζήτημα όταν ο εθελοντισμός υπερφορτώνεται με καθήκοντα υποκατάστασης του κοινωνικού κράτους. Σήμερα, διαπιστώνουμε ότι αναδύονται ανάγκες κοινωνικής προστασίας ιδιαίτερα σύνθετες που απαιτούν εξατομικευμένες υπηρεσίες και αποθέματα ψυχικής διαθεσιμότητας, στοιχεία που δύσκολα μπορεί να προσφέρει ένα δημόσιο σύστημα κοινωνικής προστασίας.

Το κοινωνικό κράτος, όπως ιστορικά έχει διαμορφωθεί, δεν φαίνεται ικανό να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ένα φαινόμενο νέο τουλάχιστον ως προς τον ενδημικό του χαρακτήρα και τις πρωτόγνωρες διαστάσεις του. Η παροχή υπηρεσιών στα αποκλεισμένα άτομα αποτελεί μία θεμελιώδη διάσταση του σύγχρονου εθελοντισμού. Ο ρόλος αυτός ούτε πρέπει να υπερεκτιμάται ούτε να απαλλάσσει το κράτος από το δικό του καθήκον εξουδετέρωσης των αιτιών ή των αποτελεσμάτων του κοινωνικού αποκλεισμού.

Είναι ανάγκη, ο εθελοντισμός να αποτελέσει ένα πεδίο ανίχνευσης νέων αναγκών κοινωνικής προστασίας, προπορευόμενος από το κράτος στον εντοπισμό τους και στην επεξεργασία προγραμμάτων αντιμετώπισής τους. Με αφετηρία την αξία της κοινωνικής αυτονομίας και την ιδέα της αυτόνομης συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία της παραγωγής της κοινωνικότητας, οι εθελοντικές εμπειρίες πηγαίνουν πέρα από τα ιδεολογικά θεμέλια του παραδοσιακού κοινωνικού κράτους. Η εκχώρηση στο κράτος του μονοπώλιου της κοινωνικότητας δεν αποτελεί πλέον ένα αναμφισβήτητο δόγμα.

Σε μία τέτοια προοπτική οι εθελοντικές οργανώσεις έχουν να διαδραματίσουν ένα αυτόνομο και σημαντικό ρόλο στην κοινωνική πολιτική και στις ανθρώπινες σχέσεις αμοιβαιότητας, από τις οποίες αναδύεται η όψη μίας άλλης κοινωνίας από εκείνη που παράγει ο καπιταλιστικός οικονομικός μηχανισμός.

Στο πλαίσιο αυτό, τα τελευταία χρόνια ο χώρος της Κοινωνικής Οικονομίας παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ανάπτυξη αυτή,

οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι όλοι αυτοί οι οργανισμοί έχουν επεκτείνει επιτυχώς το πεδίο των δραστηριοτήτων τους σε νευραλγικούς τομείς για την ευημερία και ασφάλεια των εργαζομένων. Εξελίσσουν τις υπάρχουσες υπηρεσίες έτσι ώστε να ανταποκρίνονται αποδοτικότερα, τόσο στις νέες απαιτήσεις όσο και στην αυξημένη ζήτηση των υπηρεσιών που παρέχουν. Επιπλέον, οι οργανισμοί του τρίτου τομέα προσελκύουν ένα μεγάλο αριθμό ατόμων που διαθέτουν το χρόνο τους και προσφέρουν δωρεάν τις υπηρεσίες τους σε διάφορες δραστηριότητες εθελοντικού χαρακτήρα, διαδραματίζοντας έτσι ένα κρίσιμο διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ της επίσημης οικονομίας της αγοράς και του δημόσιου τομέα. Ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας παίζει όλο και σημαντικότερο κοινωνικό ρόλο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργώντας θεσμούς σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση αναγκών, οι οποίες δεν καλύπτονται ούτε από την αγορά, ούτε από τον δημόσιο τομέα.

1.2 Η χρήση και η προέλευση του όρου Κοινωνική Οικονομία

Ο όρος κοινωνική οικονομία άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως στις αρχές της δεκαετίας του 1990 προκειμένου να αποτυπώσει τις οικονομικές δραστηριότητες, και κατ' επέκταση τον οικονομικό τομέα, που αναπτύσσονταν έξω από τη σφαίρα του ιδιωτικού κερδοσκοπικού και του δημόσιου τομέα.

Η διαπίστωση ότι ο μη κερδοσκοπικός τομέας, ο συνεταιριστικός οικονομικός τομέας, οι οργανισμοί αλληλοβοήθειας, τα κοινωφελή ιδρύματα, οι εθελοντικές οργανώσεις και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες με κοινωνικό προσανατολισμό έχουν κοινά χαρακτηριστικά που τους διαφοροποιούν από τον παραδοσιακό ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα οδήγησε στην ανάδειξη του τρίτου οικονομικού τομέα, ο οποίος αποτυπώνεται πληρέστερα με τον όρο κοινωνική οικονομία. Μια απλοϊκή διαφοροποίηση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας με τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα είναι ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας παράγει κοινωνικό έργο χρησιμοποιώντας συλλογικές μορφές οργάνωσης και δεν στοχεύει στην απόδοση του κεφαλαίου, ενώ μια αντίστοιχη διαφοροποίηση με τον δημόσιο τομέα είναι ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας αποτελείται από ανεξάρτητους από το κράτος οργανισμούς και φορείς.

Μορφές οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας συναντώνται από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα (π.χ συνεταιρισμοί, ασφαλιστικά ταμεία), οπότε και άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες σχετικές θεωρητικές επεξεργασίες, όπως οι ιδέες του ουτοπικού σοσιαλισμού,

οι αρχές των εργατικών παραγωγικών συνεταιρισμών, τα κοινωνικά εργαστήρια και η συνεταιριστική δημοκρατία.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «το σύνολο των επεξεργασιών αυτών υπήρξε πηγή έμπνευσης για την κοινωνική οικονομία που απαντάται σε όλες τις κοινωνίες με ποικιλία δομών και δραστηριοτήτων» («Κασσαβέτης Δ.» 2005).

Η ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος, η οποία ουσιαστικά ξεκίνησε την δεκαετία του 1960 οπότε διατυπώθηκαν οι πρώτες προβλέψεις για την πιθανή καταστροφή του πλανήτη συνέβαλε με τη σειρά του στη διαμόρφωση του τρίτου οικονομικού τομέα. Οι οικολογικές οργανώσεις στοχεύουν στην προστασία των φυσικών πόρων ώστε να εξασφαλιστεί η ευημερία των μελλοντικών γενεών. Ο στόχος αυτός, ο οποίος αποτυπώνεται πληρέστερα με τον όρο αειφόρος ανάπτυξη¹ συμπεριλαμβάνει και επηρεάζει κοινωνικούς και οικονομικούς σκοπούς, όπως ακριβώς και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η πράσινη επιχειρηματικότητα, η επιχειρηματική ηθική, η εταιρική κοινωνική ευθύνη και η εναλλακτική αγροτική παραγωγή είναι έννοιες οι οποίες υποστηρίχθηκαν από το οικολογικό κίνημα και βρίσκουν πεδίο εφαρμογής στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «επειδή η αειφόρος ανάπτυξη θεωρείται ως κάτι καλό, η ερμηνεία της επεκτείνεται για να παρέχει κάθε είδους κοινωνικό στόχο. Σε αντίθεση, όμως, με την ποιο κοινή, οικονομικοτεχνική προσέγγιση στο ζήτημα της αειφορίας απαιτείται μια εναλλακτική προσέγγιση με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το πρώτο, αφορά στην οπτική της: την οπτική των τοπικών πληθυσμών των οποίων οι πόροι διαβίωσης απειλούνται από τη συνολική αναπτυξιακή διαδικασία... Το δεύτερο αφορά στην επικέντρωση στον ανθρώπινο παράγοντα, την ανάγκη υποστήριξης και προστασίας των ατόμων για δράση και παραγωγή. Πλην όμως, η παραγωγική ζωή των ατόμων... συνδέεται στενά και με πολιτισμικές διαστάσεις. Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι η αντίθεση σε αποικιοκρατικές πρακτικές, δηλαδή πρακτικές που μειώνουν την παραγωγική δυνατότητα των ατόμων... Δια της καταστροφής των πόρων διαβίωσης και της φυσικής βάσης της τοπικής οικονομίας, οι τοπικές κοινωνίες οδηγούνται σε περαιτέρω οικονομική και πολιτισμική ένδεια και περιθωριοποίηση. Κρίσιμο, λοιπόν, στοιχείο αποτελεί το ζήτημα της συμμετοχής των τοπικών πληθυσμών ως υποκειμένων στην αναπτυξιακή διαδικασία...

¹ Ως αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται «η δυνατότητα της τρέχουσας γενεάς να εξασφαλίζει την ικανοποίηση των παρούσων αναγκών της χωρίς να διακινδυνεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να πράττουν το ίδιο»

Προς τούτο, απαιτείται η οικοδόμηση των δικών τους οργανώσεων μέσω των οποίων θα είναι δυνατόν να ασκηθεί αντισταθμιστική ισχύς ώστε να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους σε πόρους επί των οποίων είναι δικαιούχοι... Η εκ των άνω παγκοσμιοποίηση έχει ιστορικά εκδηλωθεί με ποικίλους τρόπους... Σε μια εναλλακτική, όπως η προτεινόμενη, προσέγγιση, πρέπει να συνδυάζονται η αποκέντρωση, η δημοκρατία, η ποικιλότητα και ο δυναμισμός» («Κουτσούρης Α.» 2005).

Παρότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας μπορεί να χαρακτηριστεί συλλεκτικός, συμπεριλαμβάνοντας τομείς της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας που προϋπήρχαν δεκαετίες πριν, η ανάπτυξή του δεν οφείλεται τόσο στην ανάπτυξη των συμπεριλαμβανομένων τομέων όσο στις νέες ανάγκες που προέκυψαν τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας, λόγω της κρίσης του φορντικού μοντέλου οργάνωσης της παραγωγής και της αμφισβήτησης του Κράτους Πρόνοιας.

Εως τα τέλη της δεκαετίας του 1970 ο φορντισμός αποτέλεσε το κυρίαρχο μοντέλο οργάνωσης της παραγωγής, με κύρια χαρακτηριστικά την πλήρη απασχόληση, τη μαζική βιομηχανική παραγωγή και την εντατική συσσώρευση του κεφαλαίου. Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος πρόνοιας λειτουργούσε ως μέσο αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης και ενίσχυσης της αγοραστικής της ικανότητας.

Το φορντικό μοντέλο άρχισε να αμφισβητείται από τα μέσα τις δεκαετίας του 1970 εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης, της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών, της αύξησης των εξαγωγών των χωρών με χαμηλό κόστος εργασίας και της αύξησης των ελλειμμάτων στους κρατικούς προϋπολογισμούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι βιομηχανίες να μεταφέρουν την παραγωγή σε περιοχές με φθηνό εργατικό δυναμικό, να προχωρούν σε μαζικές απολύσεις και να αναθέτουν μέρος της παραγωγής σε τρίτους. Παράλληλα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας επέφερε την εμφάνιση νέων βιομηχανιών, οι οποίες προώθησαν τις ευέλικτες μορφές εργασίας, με αποτέλεσμα την αναπροσαρμογή των συμβάσεων εργασίας, την διαφοροποίηση της οργάνωσης και της χωροθέτησης της εργασίας (π.χ. απομακρυσμένη εργασία, κατ' οίκων εργασία) και την αντικατάσταση μέρους της εργασίας από την τεχνολογία.

Η δεκαετία του 1980 χαρακτηρίστηκε από τη μακροχρόνια ανεργία και την αύξηση των μορφών μερικής και αβέβαιης εργασίας, στην προσπάθεια των επιχειρήσεων να μειώσουν το εργατικό κόστος. Παράλληλα, άρχισε να αναπτύσσεται μια νέα λογική απορρύθμισης, η οποία προέκρινε τον περιορισμό του δημοσίου τομέα και την ισχυροποίηση του ιδιωτικού. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και της

ανασφάλειας στην απασχόληση, δημιουργώντας συνεχώς νέες και αυξανόμενες ανάγκες κοινωνικής προστασίας.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, οι οργανισμοί του τρίτου τομέα αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1980, λόγω της κρίσης του Κράτους Πρόνοιας, η οποία δημιούργησε αυξημένη ζήτηση στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002). Η ζήτηση αυτή καλύφθηκε από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, αλλά οι υπηρεσίες που παρείχαν δεν αντιμετωπίζονταν ως τμήμα της οικονομίας καθότι δεν είχαν κερδοσκοπικά κίνητρα και δεν αποσκοπούσαν στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Η σχέση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας με το κράτος πρόνοιας δεν αποτελεί σχέση ευκαιριακής συνεργασίας για την αντιμετώπιση κάποιων συγκεκριμένων ή ξαφνικά διογκούμενων κοινωνικών προβλημάτων. Αντιθέτως, σε χώρες με παράδοση στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς πρόκειται για σταθερή σχέση συνεργασίας με στόχο την υλοποίηση και την επίτευξη των στόχων των πολιτικών πρόνοιας.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «στη Γερμανία το κράτος πρόνοιας διέθετε ανέκαθεν ένα πολύπλοκο δίκτυο ομάδων και ενώσεων του τριτογενούς τομέα, στο οποίο οι αρχές στηρίζονταν για την υλοποίηση των πολιτικών πρόνοιας. Σκοπός των αρχών ήταν να ενθαρρύνουν τις ίδιες τις ομάδες να επιτύχουν τους κοινωνικούς τους στόχους... Με τη μεγέθυνση του κράτους πρόνοιας στην Γερμανία, ο τομέας των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων αντί να περιορισθεί, επεκτάθηκε περισσότερο... Στην Ολλανδία, για παράδειγμα, οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις αποτελούν το βασικό σύστημα παροχής των κοινωνικών υπηρεσιών... Στο Βέλγιο και στην Αυστρία, όπως και στη Γερμανία, το ήμισυ τουλάχιστον των κοινωνικών υπηρεσιών παρέχεται από μη κερδοσκοπικές ενώσεις» («Giddens A.» 1998).

Κατά τη διάρκεια του φορντισμού, οι άνεργοι θεωρούνταν ως εφεδρικός στρατός εργασίας. Η φτώχεια και οι άλλες μορφές κοινωνικής μειονεξίας θεωρούνταν προσωρινές καταστάσεις, οι οποίες θα εξαλείφονταν με την επανένταξη στην αγορά εργασίας και δεν αντιμετωπίζονταν ως ιδιαίτερες καταστάσεις, οι οποίες απαιτούν διαφορετική μεταχείριση. Μετά την κρίση του φορντισμού, οι άνεργοι αντιμετώπιζαν την προοπτική του μόνιμου ή συχνού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, όπου η οικονομική ανάπτυξη δεν εγγυόταν την επιστροφή τους στην εργασία διότι βασικό στοιχείο της επιχειρηματικής δραστηριότητας ήταν η μείωση του εργατικού κόστους. Οι αυξημένες απαιτήσεις από το κράτος πρόνοιας (π.χ. λόγω της αύξησης της ανεργίας) και η

αμφισβήτηση για την αποτελεσματικότητα των πόρων που διατίθεντο για την ικανοποίηση αυτών των απαιτήσεων επέφερε επιπτώσεις στο καθολικό κράτος πρόνοιας.

Η αμφισβήτηση του Κράτους Πρόνοιας οφείλεται τόσο στο γεγονός ότι το κεφάλαιο δεν χρειαζόταν πλέον τη συμβολή του όσο και στις νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις που άρχισαν να επικρατούν και οι οποίες βρήκαν ανταπόκριση ακόμη και στους σοσιαλδημοκράτες. Το κεφάλαιο δεν είχε ανάγκη πλέον για εφεδρικό εργατικό δυναμικό και επομένως δεν είχε ωφέλει από την διατήρηση της καθολικής κοινωνικής προστασίας. Οι νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις πρόβαλαν την εικόνα του κράτους πρόνοιας ως ένα σύστημα που ευνοεί την ανάπτυξη μιας κουλτούρας εξάρτησης από το κράτος, με αποτέλεσμα την αδιαφορία των ατόμων για την βελτίωση των ικανοτήτων τους, την έκφραση της παραγωγικής τους δυναμικής και την δημιουργία πλούτου. Οι σοσιαλδημοκράτες ενστερνίστηκαν εν μέρει τις απόψεις των νεοφιλελευθέρων, αλλά μη αποδεχόμενοι τον περιορισμό των δαπανών για το κράτος πρόνοιας.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «τα συνήθη προγράμματα για την αντιμετώπιση της φτώχειας είναι αναγκαίο να αντικατασταθούν από προσεγγίσεις που εστιάζουν στην κοινότητα, από προσεγγίσεις που επιτρέπουν περισσότερη δημοκρατική συμμετοχή και είναι συνάμα περισσότερο αποτελεσματικές... Η καταπολέμηση της φτώχειας απαιτεί ενέσεις οικονομικών πόρων, προσανατολισμένων όμως στην ενίσχυση της τοπικής πρωτοβουλίας. Το να αφήνονται τα άτομα να αδρανούν, μέσα σε ένα τέλμα κρατικών ενισχύσεων, πιθανόν να εντείνει τον αποκλεισμό τους από την ευρύτερη κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, η μείωση των επιδομάτων που λαμβάνουν, με σκοπό να εξαναγκαστούν να εργαστούν, τα ωθεί σε ήδη κεκορεσμένες αγορές χαμηλόμισθης εργασίας» («Giddens A.» 1998).

Παράλληλα, το κράτος πρόνοιας κατηγορήθηκε για την αδυναμία του να αντιμετωπίσει εξατομικευμένα τις ανάγκες στο πλαίσιο μια πολιτικής ανάπτυξης και αξιοποίησης των ικανοτήτων του κάθε ατόμου, η οποία αποτυπώθηκε, από τους υποστηρικτές της, παραστατικά με την κινέζικη παροιμία «από το να ταιΐεις κάθε μέρα κάποιον ένα ψάρι, είναι καλύτερα να τον μάθεις να ψαρεύει». Επιπλέον, οι σοσιαλδημοκράτες διαμορφώνοντας, κατά τη δεκαετία του 1990, τη νέα τους πολιτική πρόταση για την ανανέωση της σοσιαλδημοκρατίας, τον «τρίτο δρόμο», πρόταξαν ως αρχές του νέου κράτους πρόνοιας τη σύνδεση των δικαιωμάτων για την παροχή επιδομάτων με ευθύνες και δεσμεύσεις εκ μέρους των ατόμων (π.χ. με τη δέσμευση στην ενεργή αναζήτηση εργασίας), καθώς και την απόδοση παροχών σε εκείνους με τη

μεγαλύτερη ανάγκη, καταλύοντας την καθολικότητα των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «θα μπορούσε να προτείνει κανείς, ως κυρίαρχο σύνθημα της νέας πολιτικής, το κανένα δικαίωμα χωρίς υποχρεώσεις. Η κυβέρνηση υπέχει ένα ολόκληρο πλέγμα υποχρεώσεων απέναντι τόσο στους πολίτες της όσο και σε άλλους, συμπεριλαμβανομένης σε αυτές και της προστασίας των αδυνάτων. Ωστόσο η παλαιού τύπου σοσιαλδημοκρατία είχε την τάση να αντιμετωπίζει τα δικαιώματα ως άνευ όρων απαιτήσεις. Μαζί με την εξάπλωση του ατομισμού, πρέπει να επέλθει και μια επέκταση των υποχρεώσεων του ατόμου. Έτσι, τα επιδόματα ανεργίας, για παράδειγμα, θα πρέπει να συνδέονται με την υποχρέωση της ενεργού αναζήτησης εργασίας, ενώ η εγγύηση ότι τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας δεν αποθαρρύνουν αυτή την αναζήτηση βαρύνει τις κυβερνήσεις. Το κανένα δικαίωμα χωρίς υποχρεώσεις πρέπει να αποτελέσει ηθική αρχή δεσμευτική για όλους και όχι μόνο για όσους απολαμβάνουν τα οφέλη των πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας» («Giddens A.» 1998).

Στο πλαίσιο των προαναφερόμενων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που διαμορφώνονταν, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε τη δυνατότητα του τομέα της κοινωνικής οικονομίας να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και να καλύπτει κοινωνικές ανάγκες, προωθώντας το διάλογο και ενέργειες για την υποστήριξή του. Το 1989 ιδρύθηκε η μονάδα κοινωνικής οικονομίας, η οποία λειτουργούσε ως τμήμα της Γενικής Διεύθυνσης Επιχειρήσεων (πρώην Γενική Διεύθυνση XXIII), με σκοπό την ενίσχυση του τομέα των συνεταιρισμών, την αλληλσφαιλιστικών εταιρειών και των μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Η εν λόγω μονάδα συνέβαλε στη μελέτη και στη διάδοση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας καταθέτοντας προτάσεις για τη διαμόρφωση ευρωπαϊκών καταστατικών για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας, για την προώθηση του ρόλου των εθελοντικών οργανώσεων και των ιδρυμάτων και για τον σχεδιασμό προγραμμάτων υποστήριξης. Σημαντική ήταν η συμβολή της μονάδας στη σύνδεση της κοινωνικής οικονομίας με γενικότερες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η απασχόληση και η ανταγωνιστικότητα, γεγονός που διευκόλυνε στο σχεδιασμό ενισχυτικών για την κοινωνική οικονομία ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Έκτοτε η Ευρωπαϊκή Ένωση με σειρά εγγράφων της προώθησε πολιτικές για την ενίσχυση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Τέτοια έγγραφα ήταν:

- «οι Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Απασχόληση», το 1999, όπου καλούσε τα κράτη μέλη να προωθήσουν μέτρα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας

- «οι Οδηγίες για τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση», το 2001, όπου καλούσε τα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν τις τοπικές και περιφερειακές αρχές για την ανάπτυξη συνεργασιών που θα δημιουργήσουν θέσεις εργασίας στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας
- «η Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη», το 2003, όπου αναγνωρίζει το ρόλο των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας που ευνοεί την επιχειρηματικότητα
- «το Πρόγραμμα Δράσης: Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Επιχειρηματικότητα», το 2004, όπου αναγνωρίζει τη συμβολή των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας στην παροχή υπηρεσιών σε τομείς εναλλακτικούς ή συμπληρωματικούς του δημοσίου τομέα.

Μέσω των πρωτοβουλιών που αναπτύχθηκαν από φορείς και ομάδες πολιτών, της ανάγκης για προσαρμογή στις σύγχρονες καταστάσεις (π.χ. δημοσιονομικοί περιορισμοί) και της διαφορετικής κουλτούρας των λαών, η οποία επηρεάζει και τις μορφές έκφρασης των δραστηριοτήτων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας προέκυψε ένας νέος τύπος οργανωτικής μορφής, η κοινωνική επιχείρηση, η οποία χαρακτηρίζεται από επιχειρηματική συμπεριφορά και διευρυμένο παραγωγικό ρόλο, γεγονός που τη διακρίνει από τους παραδοσιακούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, έχοντας ως κυρίαρχο σκοπό την καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, η νέα οργανωτική μορφή επιχείρησης της κοινωνικής οικονομίας θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά στο Βέλγιο το 1995, δίνοντας τη δυνατότητα σε κάθε εμπορική επιχείρηση να υιοθετήσει το χαρακτήρα της κοινωνικής επιχείρησης εφόσον τηρούσε κάποιες προϋποθέσεις κοινωνικού χαρακτήρα («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

Έτσι, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας διευρύνθηκε προκειμένου να συμπεριλάβει και τις επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα, οι οποίες λειτουργούν με τα επιχειρηματικά πρότυπα των ιδιωτικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων, αλλά αξιοποιούν το δημιουργούμενο εισόδημα για την εκπλήρωση κοινωνικών σκοπών. Πλέον στους οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας συμπεριλαμβάνονται οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οι εταιρείες αλληλοβοήθειας, οι εθελοντικές ενώσεις, τα κοινωφελή ιδρύματα, οι συνεταιρισμοί και οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Η εμφάνιση των κοινωνικών επιχειρήσεων και η αποδοχή τους ως κομμάτι του τομέα της κοινωνικής οικονομίας έχει προκαλέσει διαφωνίες από ακαδημαϊκούς, ερευνητές και πολιτικούς, οι

οποίοι παραθέτουν τον κίνδυνο εκφυλισμού του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και εκμετάλλευσής του από τον ιδιωτικό κερδοσκοπικό τομέα για την αποκόμιση οικονομικών οφελών και την κάλυψη ενεργειών, που δεν εμπεριέχουν πραγματικούς κοινωνικούς σκοπούς.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «κινήτρια δύναμη των πρωτοβουλιών που αναπτύσσονται στον εν λόγω τομέα είναι οι εθελοντικοί και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί οι οποίοι όμως δραστηριοποιούνται και λειτουργούν στις διάφορες χώρες, όχι με ενιαίο τρόπο αλλά υπό ένα ευρύ φάσμα νομικών και οργανωτικών μορφών, που συνεχώς διευρύνεται τα τελευταία χρόνια, ενώ αποτελεί αντικείμενο μελέτης και προβληματισμού τόσο σε ακαδημαϊκό – ερευνητικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο» («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

Αποτέλεσμα της δυναμικής εξέλιξης του τομέα είναι ότι σήμερα η κοινωνική οικονομία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών, όπως τουρισμός, επαγγελματική εμπειρία, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, στέγαση, πρόνοια, προστασία του περιβάλλοντος, ανάδειξη του τοπικού πολιτισμικού κεφαλαίου κ.α., δημιουργώντας θέσεις εργασίας και προσφέροντας ευκαιρίες καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι θεσμοί και οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας το 1997 αποτελούσαν περίπου το 6,5% του συνόλου των επιχειρήσεων ή περίπου το 6% της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα» («Κασσαβέτης Δ.» 2005).

1.3 Εννοιολογική προσέγγιση

Ο όρος κοινωνική οικονομία αναφέρεται σε οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς που διεξάγονται από επιχειρήσεις, φορείς και οργανισμούς που δεν ανήκουν στον παραδοσιακό ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Όπου ως παραδοσιακός ιδιωτικός τομέας νοούνται οι ιδιωτικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, ενώ ως δημόσιος τομέας νοείται το κράτος.

Παρότι ο όρος κοινωνική οικονομία χρησιμοποιείται ευρέως την τελευταία δεκαετία και προσελκύει το ενδιαφέρον της επιστημονικής, ακαδημαϊκής και πολιτικής κοινότητας δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Σχολιάζοντας το πρόβλημα, ο Bruno Relents, μέλος του CECOP, κατά τη διάρκεια της ομιλίας του στο Συνέδριο Κοινωνικής Οικονομίας στην Πράγα, το 2002, δήλωσε «κανείς δεν γνωρίζει περί τίνος πρόκειται ακριβώς, όλοι γνωρίζουν ωστόσο ότι υπάρχει».

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, «σχεδόν όλες οι επιστημονικές εργασίες και μελέτες διεθνώς που αφορούν την Κοινωνική Οικονομία περιγράφουν τον εν λόγω τομέα με όρους που αντιστοιχούν σε τρεις κύριες κατηγορίες οργανισμών οι οποίοι και αποτελούν επιμέρους συνιστώσες του. Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται ως *θεσμική – νομική* προσέγγιση της κοινωνικής οικονομίας, η οποία συχνά συνδυάζεται και με τη λεγόμενη *κανονιστική ή ηθικολογική* προσέγγιση εδραιώνοντας έτσι τα απαραίτητα κοινά χαρακτηριστικά των διαφόρων αυτών προσεγγίσεων» (*Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.* 2002).

Οι διάφοροι ορισμοί που χρησιμοποιούνται χαρακτηρίζονται από την υποκειμενικότητα των χρηστών τους και κατατάσσονται σε δυο κατηγορίες, με τις οποίες αναδεικνύεται μια διαμάχη ανάμεσα στους παρατηρητές και ερευνητές του τομέα, ως προς τον οικονομικό ή μη ρόλο των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας.

Οι ορισμοί που δίνουν έμφαση στον μη οικονομικό ρόλο των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας, τον παρουσιάζουν ως ελάχιστα ικανό να επηρεάσει την απασχόληση και ως κύρια ικανό να ανακουφίσει με τον κοινωνικό του ρόλο τις συνέπειες της ανεργίας και της κρίσης των συστημάτων ασφάλισης και πρόνοιας. Αντιθέτως, οι ορισμοί που δίνουν έμφαση στον οικονομικό ρόλο των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας, τον αναδεικνύουν ως παράγοντα τοπικής ανάπτυξης και καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας, κύρια διότι η συλλογική δραστηριοποίηση είναι ικανή να αναπτύξει καινοτόμες και αποτελεσματικές δράσεις, που ωφελούν, διαχέονται και επανεπενδύονται στο σύνολο.

Ο Rifkin ορίζει τον τρίτο τομέα ως «το χώρο όπου οι ρυθμίσεις που βασίζονται στην καλή πίστη παραδίδονται στους κοινοτικούς δεσμούς και όπου η διάθεση του χρόνου ενός ανθρώπου σε άλλους υποκαθιστά τις τεχνητά επιβαλλόμενες σχέσεις της αγοράς, οι οποίες βασίζονται στην πώληση του χρόνου και των υπηρεσιών». Ουσιαστικά τοποθετεί τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας εκτός του οικονομικού συστήματος, θεωρώντας τον ως ικανό να απορροφήσει τα αρνητικά αποτελέσματα της ελεύθερης αγοράς μέσω της παροχής εθελοντικών κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά αδύναμο στο να λειτουργήσει ενεργητικά και συμπληρωματικά ως προς την αγορά, ώστε να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν απ' αυτή. Με τον ορισμό αυτό φαίνεται να θεωρείται ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας περισσότερο ικανός να λειτουργήσει σε ένα πλαίσιο παθητικών παρά ενεργητικών πολιτικών.

Η Πανελλήνια Ένωση Οργανώσεων Κοινωνικής Οικονομίας της Ελλάδας θεωρεί ότι «με τον όρο κοινωνική οικονομία καλύπτεται κάθε δραστηριότητα των ανθρώπων

που κινείται είτε άμεσα είτε έμμεσα στο πεδίο της οικονομίας, στηρίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, της συλλογικής προσπάθειας και έχει ως στόχο της την προώθηση των συμφερόντων συγκεκριμένων τμημάτων του πληθυσμού, μέσω της ανάδειξης της κοινωνικής αλληλεγγύης, ως αναγκαίας και απαραίτητης προϋπόθεσης για την επιτυχή πορεία όλων των εμπλεκομένων». Είναι εμφανές ότι ο συγκεκριμένος ορισμός δίνει έμφαση στις παραγωγικές δραστηριότητες και στη λειτουργία του τομέα της κοινωνικής οικονομίας εντός του συστήματος αγοράς, ως συμπληρωματικού και διορθωτικού μηχανισμού, ο οποίος αντιμετωπίζει τις αρνητικές καταστάσεις μέσω των αρχών και των αξιών που προτάσσει και τηρεί.

Γενικά, υποστηρίζεται από πολλούς ότι είναι ανέφικτο να διαμορφωθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του τομέα της κοινωνικής οικονομίας διότι η έννοια της κοινωνικής οικονομίας και η πρακτική με την οποία εμφανίζεται είναι στενά συνυφασμένη με συγκεκριμένες ιστορικές, θεσμικές και τοπικές συνθήκες, δηλαδή με την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία αναπτύσσεται.

Έτσι, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αρκετά σαφής τάση και νοοτροπία των διεθνών οργανισμών να απεμπλακούν από μια άγονη θεωρητική αντιπαράθεση ως προς τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμόζονται για την οριοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσδιορίζει τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας ως προνομιακό πεδίο εφαρμογής πολιτικών για την απασχόληση και την τοπική ανάπτυξη από φορείς που δραστηριοποιούνται στην προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών που καλύπτουν ανάγκες που η αγορά ή ο δημόσιος τομέας αδυνατούν να καλύψουν και οι οποίοι δοκιμάζουν ή επιχειρούν μοντέλα απασχόλησης και συνεργασίες που έχουν χαρακτήρα καινοτόμο, τοπικό και συμμετοχικό.

Σε κάθε περίπτωση, η εξέταση της παραδοσιακής αντίληψης των οικονομικών φαινομένων είναι απαραίτητη προκειμένου να προσεγγίσουμε την έννοια της κοινωνικής οικονομίας. Η παραδοσιακή αντίληψη διχοτομεί τις οικονομικές δραστηριότητες σε δράσεις των ιδιωτικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων από τη μια πλευρά και τους κράτους από την άλλη. Επίσης, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τη σημαντικότητα της εκάστοτε κοινωνικής πραγματικότητας, στην οποία αναπτύσσονται οι εκάστοτε δραστηριότητες.

Σε γενικές γραμμές πάντως, δυο είναι οι επικρατέστερες αντιλήψεις αναφορικά με την έννοια της κοινωνικής οικονομίας, η γαλλικοευρωπαϊκή και η αγγλοσαξωνική προσέγγιση. Η πρώτη υποστηρίζει ότι η κοινωνική οικονομία αφορά την πληθώρα των πρακτικών και των δομών που χρησιμοποιούν οικονομικούς πόρους για την ικανοποίηση

των ανθρώπινων αναγκών και οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται ή δεν ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας ή στο κράτος, περιλαμβάνοντας εθελοντικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, συνεταιρισμούς, σωματεία και κοινωνικές επιχειρήσεις, που λειτουργούν ανεξάρτητα από την κρατική δράση με σκοπό όχι την επιδίωξη του κέρδους, αλλά την παροχή αγαθών και υπηρεσιών προς τα μέλη τους και την κοινωνία. Η δεύτερη υποστηρίζει ότι μόνο οι εθελοντικές και οι μη κερδοσκοπικές οργανώσεις συγκαταλέγονται στον τρίτο τομέα της οικονομίας.

Παράλληλα, οι ενασχολούμενοι με τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας διακρίνονται σε όσους προτάσσουν τη νομική τυπικότητα και σε όσους προτάσσουν την επιβεβαίωση των αξιών και των αρχών του τρίτου τομέα ως απαιτούμενο στοιχείο για το χαρακτηρισμό φορέων ως οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας. Η πρώτη προσέγγιση αναφέρεται ως θεσμική – νομική προσέγγιση, ενώ η δεύτερη ως κανονιστική προσέγγιση.

1.3.1 Θεσμική - Νομική προσέγγιση

Οι υποστηρικτές της θεσμικής – νομικής προσέγγισης υποστηρίζουν ότι τρεις κατηγορίες οργανισμών εντάσσονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας: οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, οι κοινωνίες αλληλοβοήθειας και οι ενώσεις (σωματεία ή οργανισμοί).

Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις καλύπτουν μεγάλο αριθμό φορέων δεδομένου ότι το συνεταιριστικό κίνημα έχει αναπτυχθεί σε όλες σχεδόν τις χώρες με διάφορους τύπους. Ειδικότερα, υπάρχουν αγροτικοί, πιστωτικοί, αποταμιευτικοί, διανεμητικοί, οικιστικοί, γυναικείοι, κοινωνικοί και άλλων τύπων συνεταιρισμοί. Οι κοινωνίες αλληλοβοήθειας έχουν θεσμοθετηθεί σε αρκετές χώρες, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο σε διάφορους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής με πρωτεύοντα τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Οι ενώσεις είναι κατά κύριο λόγο σωματεία και αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την εθελούσια ένωση προσώπων.

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «στην πράξη, αυτή η τρίτη κατηγορία οργανισμών περιλαμβάνει όλες τις άλλες μορφές ελεύθερης ένωσης προσώπων (που δεν περιλαμβάνονται στις δυο προηγούμενες κατηγορίες) με σκοπό την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών όπου η επίτευξη του κέρδους δεν αποτελεί απαραίτητο σκοπό. Έτσι αυτός ο τύπος οργανισμών συναντάται με διάφορα ονόματα: μη κερδοσκοπικές ενώσεις, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, μη κερδοσκοπικές εταιρείες, εθελοντικές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδρύματα, αλλά και φιλανθρωπικές οργανώσεις (σε χώρες

όπως η Αγγλία)» («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

1.3.2 Κανονιστική προσέγγιση

Οι υποστηρικτές της κανονιστικής προσέγγισης δίνουν έμφαση στις αρχές και τις αξίες του τρίτου τομέα, θέτοντας στο επίκεντρο τους λόγους και τις μεθόδους δραστηριοποίησης των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, καθώς και τις διαφορές τους με τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα.

Οι αρχές που κατά κανόνα διέπουν τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας είναι οι ακόλουθοι:

- Αποσκοπούν κυρίως στην παραγωγή αγαθών ή/και την παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία, παρά στην επιδίωξη κέρδους. Με την αρχή αυτή γίνεται αναφορά στη μη επιδίωξη οικονομικής απόδοσης στο κεφάλαιο επένδυσης. Η πιθανή δημιουργία πλεονάσματος αποτελεί μέσο για την υλοποίηση των σκοπών του φορέα, αλλά σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί το κυρίαρχο κίνητρο της δραστηριότητας.
- Έχουν ανεξάρτητη διοίκηση. Ουσιαστικά γίνεται αναφορά στην ανεξαρτησία του φορέα έναντι των δημοσίων και κρατικών υπηρεσιών.
- Εφαρμόζουν δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ουσιαστικά γίνεται αναφορά στην εφαρμογή της αρχής «ένα άτομο μια ψήφος», σε αντίθεση της αρχής «μια μερίδα μια ψήφος», γεγονός που συνεπάγεται ότι η θέση του μέλους και η συμμετοχή του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων δεν επηρεάζονται από το μερίδιο κεφαλαίου που κατέχει.
- Αποδίδουν προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος. Με την αρχή αυτή γίνεται αναφορά στις πρακτικές που εφαρμόζουν οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας και με τους οποίους αναδεικνύουν ότι πρωτεύοντα ρόλο στη δραστηριοποίησή τους διαδραματίζουν οι κοινωνικοί ρόλοι που καλείται να επιτελέσει. Τέτοιες πρακτικές είναι η περιορισμένη αποδοτικότητα του κεφαλαίου, η διανομή του πλεονάσματος μεταξύ των εργαζομένων ή μελών/χρηστών, η δημιουργία αποθεματικού για την ανάπτυξη της επιχείρησης, η άμεση χρήση του πλεονάσματος για κοινωνικούς σκοπούς κ.ά.

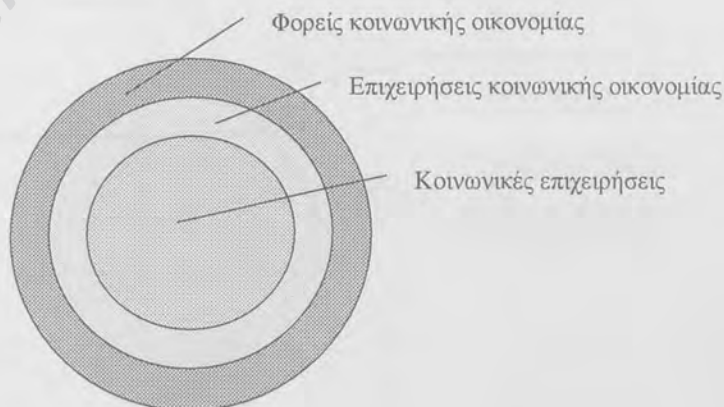
1.4 Οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας

Οι διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας προκαλούν σύγχυση και συχνά λάθος χρήση των γενικών εννοιών προσδιορισμού του τομέα και των οργανωτικών του μορφών.

Οι οργανωτικές μορφές του τομέα της κοινωνικής οικονομίας διακρίνονται καταρχήν σε αυτές που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα και σε αυτές που δεν ασκούν. Όσες ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα διακρίνονται σε κοινωνικές επιχειρήσεις και σε λοιπές επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα. Η διάκριση αυτή επιχειρείται προκειμένου αφενός να αναδειχθεί ο νέος τύπος επιχειρηματικών δομών κοινωνικού χαρακτήρα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια και για τις οποίες έχουν γίνει αποδεκτά κάποια κριτήρια προσδιορισμού και αφετέρου να τονιστεί η αποδοχή τόσο της κανονιστικής όσο και της θεσμικής – νομικής προσέγγισης των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμπίπτουν κυρίως στην κανονιστική προσέγγιση, ενώ οι λοιπές επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα εμπίπτουν κυρίως στην θεσμική – νομική προσέγγιση.

Έτσι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι οργανωτικές μορφές του τρίτου τομέα κατατάσσονται σε τρία επίπεδα, όπου το πρώτο επίπεδο είναι οι κοινωνικές επιχειρήσεις, το δεύτερο επίπεδο είναι οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας και το τρίτο επίπεδο είναι οι φορείς κοινωνικής οικονομίας.

Σχήμα 1: Κατηγοριοποίηση οργανισμών κοινωνικής οικονομίας

Στο πρώτο επίπεδο εντάσσονται μόνο οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως αυτές προσδιορίζονται από τα κριτήρια που γίνονται αποδεκτά και μέσα από τη διαφορετικότητα της εκάστοτε προσέγγισης.

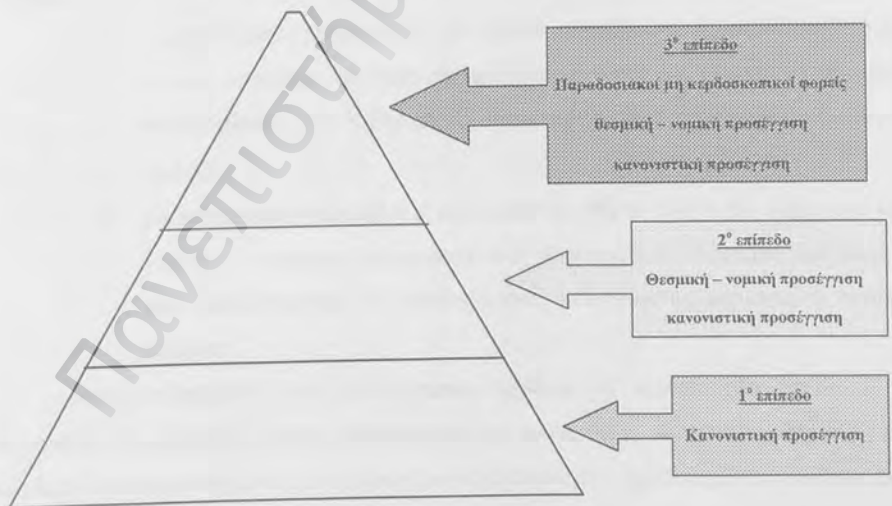
Στο δεύτερο επίπεδο εντάσσονται όλες οι οργανωτικές μορφές κοινωνικής οικονομίας που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα. Τόσο οι κοινωνικές επιχειρήσεις όσο και οι λοιπές επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα.

Στο τρίτο επίπεδο εντάσσονται όλες οι οργανωτικές μορφές κοινωνικής οικονομίας ανεξάρτητα με το εάν ασκούν ή όχι επιχειρηματική δραστηριότητα.

Ουσιαστικά με την προαναφερόμενη διάκριση επιχειρείται να αποφευχθεί η ετυμολογική σύγχυση που παρατηρείται και η οποία συχνά δυσκολεύει αφενός την επικοινωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων για τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας αφετέρου την κατανόηση του τομέα.

Σχηματικά θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε τα τρία επίπεδα προσδιορισμού των οργανωτικών μορφών της κοινωνικής οικονομίας με τα τμήματα σχηματισμού της πυραμίδας των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας, ως ακολούθως:

Σχήμα 2: Πυραμίδα οργανισμών κοινωνικής οικονομίας

1.4.1 Κοινωνικές επιχειρήσεις

Η συνεχής εξέλιξη των προσεγγίσεων που αφορούν τον τρίτο τομέα και η οποία συνδυάζεται εν μέρει με την εξέλιξη των οργανωτικών μορφών των φορέων της κοινωνικής οικονομίας και με την διεύρυνση των πεδίων δραστηριοποίησής τους έχει οδηγήσει στην εμφάνιση μιας νέας οργανωτικής μορφής, της κοινωνικής επιχείρησης, η οποία χαρακτηρίζεται από έναν αυξανόμενο παραγωγικό ρόλο και μια επιχειρηματική συμπεριφορά, στοιχεία που τη διακρίνουν από τους παραδοσιακούς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «η ανάγκη ενίσχυσης του παραγωγικού ρόλου των οργανισμών του τρίτου τομέα όσο και η αναγκαιότητα περαιτέρω συμβολής του στη δημιουργία απασχόλησης, έχουν οδηγήσει στην εμφάνιση νέων τύπων οργανισμών προκειμένου να δοθεί έμφαση στον παραγωγικό τους ρόλο, στον καινοτομικό τρόπο οργάνωσής τους, στην δυνατότητά τους να δημιουργούν θέσεις απασχόλησης και στη δυναμική που αναπτύσσουν στην ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών και της επιχειρηματικότητας σε νέες σφαίρες της οικονομικής και κοινωνικής ζωής» («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη διακρίνονται κατά κανόνα σε δυο τύπους:

- τις κοινωνικές επιχειρήσεις που έχουν ως κύριο στόχο την ένταξη στην αγορά εργασίας μειονεκτούντων ατόμων και οι οποίες απασχολούν εργαζόμενους που προέρχονται από ευπαθείς και μη ευπαθείς κοινωνικά ομάδες
- τις κοινωνικές επιχειρήσεις που έχουν ως κύριο στόχο την παραγωγή και παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και γενικότερα συλλογικών υπηρεσιών, που απευθύνονται σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές ή ομάδες ατόμων

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «πρέπει να επισημανθεί ότι όλες οι παραπάνω σημαντικές αλλαγές στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας δημιουργούν παράλληλα και ερωτήματα στην επιστημονική κοινότητα, σχετικά με τη σύνδεση της διάστασης της επιχειρηματικότητας και της διάστασης του κοινωνικού ρόλου στο χαρακτηρισμό των κοινωνικών επιχειρήσεων» («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

Ο ΟΟΣΑ υποστηρίζει ότι τα κοινά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι:

- η οργάνωσή τους με επιχειρηματικό πνεύμα
- η επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων ταυτόχρονα
- η ικανότητά τους να βρίσκουν καινοτόμες και δυναμικές λύσεις στα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού
- η συμβολή τους σε μια οικονομική ανάπτυξη που ενισχύει την κοινωνική συνοχή

Από τον ορισμό του ΟΟΣΑ, όπως και από όλους τους ορισμούς που αναφέρονται στις κοινωνικές επιχειρήσεις, είναι εμφανές ότι η προσέγγιση των συγκεκριμένων οργανωτικών μορφών της κοινωνικής οικονομίας επιχειρείται στη βάση της κανονιστικής προσέγγισης.

Ο Συνασπισμός των Βρετανικών Κοινωνικών Επιχειρήσεων υποστηρίζει ότι η κοινωνική επιχείρηση είναι μια επιχείρηση που ξεχωρίζει λόγω των κοινωνικών της στόχων, της συμμετοχικής ιδιοκτησίας, των διαφορετικών δομών διοίκησης, καθώς και από τον τρόπο που διαχειρίζεται τα αποθέματά της για το καλό των υπαλλήλων της, των καταναλωτών, αλλά και της τοπικής κοινωνίας.

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την εμφάνιση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη (EMES) έχει διαμορφώσει κάποια κριτήρια (οικονομικά και κοινωνικά) για τον καθορισμό των πρωτοβουλιών που δύναται να χαρακτηρισθούν ως κοινωνικές επιχειρήσεις. Τα κριτήρια έχουν γίνει αποδεκτά από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την επιστημονική κοινότητα, δίνοντας μια σταθερή κατεύθυνση προς των προσδιορισμό τις συγκεκριμένης οργανωτικής μορφής του τρίτου τομέα. Ειδικότερα, τα κριτήρια αυτά είναι τα ακόλουθα:

Αναφορικά με την επιχειρηματική και οικονομική φύση

- συνεχής δραστηριοποίηση για την παραγωγή αγαθών / υπηρεσιών ή αντίστοιχα για την πώλησή τους
- υψηλός βαθμός αυτονομίας ή με άλλα λόγια η μη εξάρτησή τους από τη χρηματοδότηση των δημοσίων αρχών ή άλλων μεγάλης κλίμακας οργανώσεων, όπως συμβαίνει με τις εθελοντικές οργανώσεις
- ανάληψη σημαντικού επιπέδου οικονομικού κινδύνου και επιχειρηματικού ρίσκου. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις συνήθως ξεχωρίζουν από την

καινοτομική φύση των υπηρεσιών τους και την ικανότητά τους να ικανοποιούν ανάγκες για τις οποίες δεν ανταποκρίνονται τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας

- αμειβόμενη εργασία τουλάχιστον κατ' ελάχιστων

Αναφορικά με την κοινωνική διάσταση

- σύναψη εταιρικών σχέσεων μεταξύ διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών φορέων
- δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων
- συμμετοχικές διαδικασίες που προϋποθέτουν την ενσωμάτωση των ομάδων που επηρεάζονται από την δραστηριότητα της επιχείρησης
- περιορισμένη διανομή κέρδους, γεγονός που δεν αναιρεί την έννοια της επίτευξης κέρδους από τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις
- ύπαρξη ενός ξεκάθαρου στόχου για να ωφεληθεί η τοπική κοινότητα

Επομένως, τα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι ο κοινωνικός σκοπός, η εμπορική διάσταση, η μη ή περιορισμένη διανομή κερδών, η κοινή ιδιοκτησία και η δημοκρατική διακυβέρνηση.

Ο κοινωνικός σκοπός αναφέρεται στη βοήθεια προς μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων ή μια συγκεκριμένη κοινότητα. Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας των κοινωνικών επιχειρήσεων αποτελεί το βασικό τους γνώρισμα, με την εμπορική δραστηριότητα να έχει δευτερεύουσα σημασία, καθώς αποτελεί το μέσο επίτευξης του κοινωνικού σκοπού.

Ο εμπορικός χαρακτήρας είναι αναμφίβολα ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της κοινωνικής επιχείρησης. Η προσφορά ιδιωτικών αγαθών και υπηρεσιών για τα οποία ο χρήστης πληρώνει συγκαταλέγεται στους νεωτερισμούς που εισάγει η κοινωνική επιχείρηση και για τον οποίο έχουν ανακύψει διαμάχες.

Η μη ή περιορισμένη διανομή κερδών έγκειται στο ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν στοχεύουν στην μεγιστοποίηση του προσωπικού πλούτου των εμπλεκόμενων σε αυτές. Έτσι, τα κέρδη συνήθως επανεπενδύονται στην ίδια την επιχείρηση για την ανάπτυξη νέων πρωτοβουλιών προς όφελος της κοινότητας ή των εργαζομένων.

Η κοινή ιδιοκτησία έγκειται στο ότι τα περιουσιακά στοιχεία των κοινωνικών επιχειρήσεων φυλάσσονται και δεν μπορούν να πωληθούν προς όφελος κάποιου ιδιώτη,

αλλά μόνο προς όφελος της κοινότητας στην οποία λειτουργούν ή κάποιας κοινωνικής ομάδας.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποσκοπούν, επίσης, στο να συμπεριλάβουν στις τάξεις τους άτομα ακολουθώντας όσο το δυνατόν πιο δημοκρατικές μη ιεραρχικά δομημένες διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αν η κοινωνική επιχείρηση αναπτύσσεται στο πλαίσιο μιας γεωγραφικής περιοχής τότε πρέπει να απευθύνεται στους κατοίκους της περιοχής και να είναι υπόλογη σε αυτούς. Αν η κοινωνική επιχείρηση αντιπροσωπεύει μια ομάδα μειονεκτούντων ατόμων τότε αναπτύσσει μια ανοικτή διαδικασία εγγραφής μελών, τα οποία ενισχύει αναδεικνύοντας το κοινωνικό της πρόσωπο.

Γενικότερα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις λειτουργώντας σε μια φυσιολογική αγορά θα πρέπει να αναπτύξουν οικονομικά εργαλεία έτσι ώστε να διαφοροποιηθούν από τις παραδοσιακές επιχειρήσεις και να ευημερήσουν, προωθώντας την τοπική επιχειρηματική δραστηριότητα.

1.4.2 Επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας

Με τον όρο επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας νοούνται οι οργανωτικές μορφές της κοινωνικής οικονομίας που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο όρος περιλαμβάνει τόσο τις κοινωνικές επιχειρήσεις όσο και τις λοιπές επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα. Με τη χρήση του όρου ενσωματώνεται και η θεσμική – νομική προσέγγιση στις προσεγγίσεις των οργανωτικών μορφών της κοινωνικής οικονομίας.

Ως λοιπές επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα, δηλαδή ως επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα εκτός των κοινωνικών επιχειρήσεων νοούνται οι οργανωτικές μορφές που γίνονται αποδεκτές με βάση τη θεσμική – νομική προσέγγιση. Αυτές οι οργανωτικές δομές είναι οι επιχειρήσεις συνεταιριστικού τύπου, οι οργανισμοί τύπου εταιρείας ή κοινωνίας αλληλοβοήθειας, οι ενώσεις, τα σωματεία και οι εταιρείες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι οποίες ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα.

Με το δεύτερο, λοιπόν, επίπεδο οργανισμών κοινωνικής οικονομίας η διάκριση που επιχειρείται καλύπτει όλες τις οργανωτικές μορφές του τομέα που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα είτε αυτές είναι αποδεκτές με βάση την θεσμική – νομική προσέγγιση είτε αυτές είναι αποδεκτές με βάση την κανονιστική προσέγγιση.

1.4.3 Φορείς κοινωνικής οικονομίας

Το 3^ο επίπεδο οργανισμών κοινωνικής οικονομίας περιλαμβάνει όλες τις οργανωτικές δομές του τρίτου τομέα είτε αυτές ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα είτε όχι. Ουσιαστικά στο 3^ο επίπεδο προστίθενται και οι παραδοσιακοί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί, οι οποίοι στηρίζονται στη φιλανθρωπία, τις δωρεές, τις κρατικές επιχορηγήσεις και τις εισφορές μελών και δεν αναπτύσσουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

Οι παραδοσιακοί μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί παράγουν οικονομικά στοιχεία και απασχόληση μέσω της εθελοντικής ή αμειβόμενης εργασίας και της εθελοντικής παροχής κοινωνικών υπηρεσιών. Επομένως, συμμετέχουν στη διαμόρφωση της οικονομίας μέσω της εκπλήρωσης των κοινωνικών σκοπών που επιτελούν.

Επομένως, όταν αναφερόμαστε στους φορείς της κοινωνικής οικονομίας αναφερόμαστε:

- στις κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες προσεγγίζονται κατά κανόνα μέσω της κανονιστικής προσέγγισης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας
- στις επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα εκτός των κοινωνικών επιχειρήσεων, οι οποίες προσεγγίζονται κατά κανόνα μέσω της θεσμικής – νομικής προσέγγισης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας
- στους φορείς κοινωνικού χαρακτήρα που δεν ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα, οι οποίοι παράγουν κοινωνικό έργο και συμμετέχουν στη διαμόρφωση της οικονομίας μέσω των εθελοντικών πρωτοβουλιών που αναπτύσσουν για την εκπλήρωση του κοινωνικού τους σκοπού

1.5 Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη

Η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για την Κοινωνική Οικονομία δεν επιτρέπει τον με ακρίβεια υπολογισμό του μεγέθους του τομέα στην ευρωπαϊκή οικονομία. Οι λιγοστές σχετικά μελέτες για το συγκεκριμένο θέμα εκτιμούν ότι στην κοινωνική οικονομία αναλογεί ποσοστό 5% με 10% του εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, υπολογίζεται ότι ένας (1) στους πέντε (5) ευρωπαίους ανήκει άμεσα ή έμμεσα σε κάποιον οργανισμό της κοινωνικής οικονομίας, ενώ η παρουσία της είναι έντονη σε τομείς και κλάδους, όπως η γεωργία, οι πιστωτικές υπηρεσίες, η κοινωνική προστασία και φροντίδα.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, γενικά, η κοινωνική οικονομία αντιμετωπίζει μια σειρά από σημαντικές δυσκολίες που οφείλονται κατά κύριο λόγο:

- στην απουσία ή ανεπάρκεια της θεσμικής αναγνώρισής της
- στο δυσμενή συσχετισμό δυνάμεων και πόρων με τις αντιστοίχου περιεχομένου δραστηριότητες του κράτους

1.5.1 Γαλλία

Στη Γαλλία ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας εμφανίζεται κυρίως μέσω των μη κερδοσκοπικών οργανισμών, οι οποίοι χρηματοδοτούνται επαρκώς από τη γαλλική κυβέρνηση. Ο τομέας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, ενώ οι σύγχρονες αντιλήψεις περί κοινωνικής πολιτικής άρχισαν να εμφανίζονται τη δεκαετία του 1980, από την κυβέρνηση Mitterand.

Οι νομοθετικές πράξεις για την αποκέντρωση που ψηφίστηκαν το 1982 και το 1983 επανεξέτασαν το ρόλο της κεντρικής εξουσίας, αλλά και των τοπικών αρχών σε σχέση με τους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και ενθάρρυναν τις τοπικές αρχές να έχουν μια στενότερη επαφή με τον τρίτο τομέα. Συνέπεια αυτών των παρεμβάσεων ήταν οι κάτοικοι των τοπικών κοινωνιών να συμμετέχουν ενεργά στην επίλυση των κοινωνικών τους προβλημάτων.

Κατά τη δεκαετία του 1990 ο αριθμός των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων είχε τριπλασιαστεί σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1960, ενώ οι διάφορες υπηρεσίες παρέχονταν σε ανέργους, άστεγους, πρόσφυγες χωρίς κάρτα παραμονής και γενικότερα σε άτομα που ανήκαν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.

Το 1995 τα άτομα που απασχολούνταν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας ανέρχονταν στο 5% περίπου του συνολικού εργατικού δυναμικού με πλήρως ωράριο, ποσοστό ισοδύναμο με τους απασχολούμενους στις βιομηχανίες παραγωγής αγαθών. Τα βασικότερα αριθμητικά στοιχεία που αντιπροσωπεύουν τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη Γαλλία εμφανίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 1: Οικονομική συμβολή του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη Γαλλία το 1995

(E. Archambault, M. Gariazzo, H. Anhier, L. Salamai, 1999)

Κατηγορία	Ποσότητα
Αριθμός εθελοντών	11.069.000
Αριθμός εργαζομένων με πλήρες ωράριο	960.000
Ποσοστό εργαζομένων επί συνολικού εργατικού δυναμικού	4,9%
Ποσοστό απασχολούμενων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας	9,6%
Εξοδα λειτουργίας ως ποσοστό του Α.Ε.Π.	3,7%

Κατά τη διάρκεια της πενταετίας 1990 – 1995 υπήρξε ραγδαία αύξηση των εργαζομένων σε επιχειρήσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα της τάξης του 20%, ενώ κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε μείωση της απασχόλησης σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

1.5.2 Μεγάλη Βρετανία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας αναπτύχθηκε σημαντικά στην Μεγάλη Βρετανία κατά τη δεκαετία του 1990, αλλά η εξάρτησή του από τις κρατικές επιχορηγήσεις αυξανόταν συνεχώς, γεγονός που ώθησε την Βρετανική κυβέρνηση στη θέσπιση κινήτρων για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχείρησης.

Το Νοέμβριο του 1999 το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου εξήγγειλε ένα εθνικό πρόγραμμα χρηματοδότησης με το τίτλο «Phoenix», το οποίο αποσκοπούσε στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε μειονεκτικές περιοχές, ενθαρρύνοντας δραστηριότητες στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας με στόχο την αύξηση της απασχόλησης. Τον Ιούλιο του 2001 εκπονήθηκε η μελέτη με τίτλο «Ερευνώντας την Κοινωνική Επιχείρηση» με την οποία διαπιστώθηκε ότι ελάχιστες κοινωνικές επιχειρήσεις είχαν πρόσβαση στην υποστήριξη από τις κεντρικές υπηρεσίες, γεγονός που οφειλόταν:

- στην άγνοια των κοινωνικών επιχειρήσεων για την ύπαρξη της προσφερόμενης βοήθειας
- στην έλλειψη συντονισμού
- στην έλλειψη κατάλληλης αξιολόγησης των πραγματικών αναγκών των κοινωνικών επιχειρήσεων από τις κεντρικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα την

παροχή βοήθειας που δεν εξυπηρετούσε τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας

Τον Οκτώβριο του 2001 ιδρύθηκε η “Social Enterprise Unit”, η οποία ήταν εγκατεστημένη στο Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου, αναδεικνύοντας την επικρατούσα αντίληψη στην Βρετανική κυβέρνηση, η οποία θεωρούσε ότι η επιτυχημένες κοινωνικές επιχειρήσεις συμβάλλουν καθοριστικά στην εκπλήρωση των στόχων της κυβερνητικής πολιτικής, όπως:

- την άνοδο της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας
- τη δημιουργία κοινωνικού πλούτου
- την αναγέννηση και ανάπτυξη μιας περιοχής μέσω της ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας
- την υιοθέτηση νέων τρόπων παροχής δημόσιων υπηρεσιών
- την ανάπτυξη μιας περιεκτικής κοινωνίας και της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά

Το Μάρτιο του 2002 ο Υπουργός Κοινωνικών Επιχειρήσεων ανακοίνωσε τη χρηματοδότηση της “UK Coalition for Social Enterprise” προκειμένου να αναπτυχθεί και να καθορίσει τα κριτήρια και την καταλληλότερη πρακτική για την υιοθέτηση ενός νομικού και οικονομικού πλαισίου που θα ενθάρρυνε την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Τον Ιούλιο του 2002 η “Social Enterprise Unit” εξέδωσε έναν οδηγό επιτυχίας για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, βάσει του οποίου τα κυριότερα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας στη φάση ανάπτυξής τους είναι:

- η έλλειψη κατανόησης των δυνατοτήτων και της αξίας της κοινωνικής επιχείρησης
- τα ανεπαρκή στοιχεία απόδειξης της συνεισφοράς των κοινωνικών επιχειρήσεων, αλλά και του αντικτύπου που έχουν στην κοινωνία
- η έλλειψη κατάλληλης πληροφόρησης και υποστήριξης
- η δυσκολία καθορισμού της ελάχιστης χρηματοδότησης

Το Σεπτέμβριο του 2002 η “Strategy Unit” δημοσίευσε μια αναφορά για την αναθεώρηση του νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, αλλά και γενικότερα του εθελοντικού και κοινωνικού τομέα. Η αναφορά είχε τίτλο “Private action, Public benefit” και στόχευε στην αναδιοργάνωση του τομέα της κοινωνικής φροντίδας και κοινωνικής προστασίας μέσω της κοινωνικής οικονομίας.

Η συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην τοπική ανάπτυξη είναι χαρακτηριστική στο παράδειγμα του Bristol. Οι παραδοσιακές πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης αποτύγχαναν στην ικανοποίηση των στόχων και στην θετική επίδραση στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, ενώ αντιθέτως ιδιαίτερα επιτυχές ήταν το πιλοτικό πρόγραμμα που εφαρμόστηκε και το οποίο στηριζόταν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Το πιλοτικό πρόγραμμα έδινε έμφαση στην ενθάρρυνση της τοπικής οικονομική δραστηριότητας, διασφαλίζοντας ότι οι επενδύσεις θα διοχετεύονταν σε τομείς προτεραιότητας και ότι ο πλούτος που θα προκύψει θα διατηρηθεί και θα διανεμηθεί μέσα στην τοπική κοινωνία, ώστε αυτή να εξασφαλίσει την αυτοσυντήρησή της.

Ειδικότερα, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στο Bristol αποτελείται από επιχειρήσεις που δεν λειτουργούν με βάση το προσωπικό κέρδος του ιδιοκτήτη, αλλά αποτελείται από κοινοτικές επιχειρήσεις, συνεταιριστικές οργανώσεις και τοπικές επιχειρήσεις βοήθειας ατόμων με κοινωνικές ανάγκες. Ο τομέας έχει ήδη μια θετική επίδραση στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στην ανακατανομή του πλούτου και στην κοινωνική ανάπτυξη. Οι οργανισμοί του τομέα επιτυγχάνουν υψηλή αποτελεσματικότητα στην προσπάθεια για την τοπική ενδυνάμωση της οικονομίας, την προώθηση της δημοκρατίας, τη μάχη κατά της φτώχειας, καθώς και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Σήμερα, ο τομέας αποτελείται από χίλιους εκατό (1.100) οργανισμούς και οργανώσεις, παράγοντας το 4,3% του τοπικού Ακαθάριστου Προϊόντος και απασχολώντας εννέα χιλιάδες τετρακόσια άτομα (9.400) ήτοι το 4,6% του εργατικού δυναμικού της πόλης. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις του Bristol πέτυχαν σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα διότι επικεντρώθηκαν στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και αξιοποίησαν τη συνεισφορά των εθελοντών.

Μερικές από τις επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες δραστηριοποιούνται και έχουν συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη της περιοχής είναι οι ακόλουθες:

- “Essential Trading”. Δραστηριοποιείται στην ανάπτυξη βιολογικών προϊόντων, χρησιμοποιώντας οργανικά λιπάσματα και απευθύνεται κυρίως σε χορτοφάγους. Έχει περισσότερους από χίλιους πεντακοσίους (1.500) πελάτες και απασχολεί εκατό (100) υπαλλήλους, μεταξύ των οποίων άτομα με μαθησιακές δυσκολίες και αποφυλακισμένους

- “Bristol East Side Traders”. Προσφέρει πληροφόρηση, συμβουλευτικές υπηρεσίες και μετεκπαίδευση σε εν δυνάμει επιχειρηματίες σε υποανάπτυκτες περιοχές του Bristol. Μέσω ενός προγράμματος ανάπλασης των περιοχών αυτών έχει χρηματοδοτήσει περισσότερες από επτακόσιες (700) μικρές επιχειρήσεις
- “Sofa project”. Συλλέγει έπιπλα, ηλεκτρικές συσκευές και διάφορα άλλα αντικείμενα χωρίς χρέωση και τα αποδίδει σε άτομα με χαμηλό εισόδημα, έναντι συμβολικού τιμήματος. Από τη δραστηριότητα αυτή οφελούνται κάθε χρόνο περισσότερα από πέντε χιλιάδες (5.000) οικογένειες με χαμηλό εισόδημα
- “Art + Power”. Απασχολεί άτομα με αναπηρίες και προσπαθεί μέσω της τέχνης να αξιοποιήσει τις δεξιότητές τους και να ενδυναμώσει την αυτοπεποίθησή τους
- “Biashara”. Πρόκειται για συνεταιριστική έκθεση, η οποία δέχεται μόνο προμηθευτές, οι οποίοι υποστηρίζουν μειονεκτούντα άτομα και γενικότερα χαρακτηρίζονται από ηθικές αξίες στις σχέσεις τους με τους εργαζόμενους
- “Black Pyramid”. Πρόκειται για εταιρεία παραγωγής κινηματογραφικών κασετών, video και τηλεοπτικών εκπομπών με στόχο την εκπροσώπηση των έγχρωμων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης
- “Bridging the Gap”. Πρόκειται για γραφείο ευρέσεως εργασίας σε μακροχρόνια άνεργους και γενικότερα σε μειονεκτούντα άτομα
- “Banana Split Café”. Πρόκειται για καφετέρια, η οποία έχει την ιδιαιτερότητα ότι οι υπάλληλοί της είναι άτομα με μαθησιακές δυσκολίες
- “Easton Community Nursery”. Προσφέρει βρεφονηπιακές υπηρεσίες σε παιδιά έως πέντε ετών στην υποανάπτυκτη περιοχή Easton του Bristol, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά αυτά να ξεφύγουν από τις παγίδες της φτώχειας
- “Solon Housing Association”. Πρόκειται για εταιρεία διαχείρισης ενοικιαζόμενων οικιών με στόχο την εξεύρεση κατάλληλης στέγης σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος σε τιμές στις οποίες μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά

1.5.3 Ισπανία

Το μέγεθος του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ισπανία είναι πολύ μικρό, γεγονός που οφείλεται στις πολιτικές και κοινωνικές καταστάσεις που επικρατούσαν ως τα μέσα τις δεκαετίες του 1970. Η δικτατορία του Franco, που διακυβέρνησε τη χώρα για περισσότερο από σαράντα (40) χρόνια και οι συντηρητικές ιδέες της Καθολικής Εκκλησίας, περιόρισαν την ανάπτυξη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας.

Η μετάβαση στη δημοκρατία προκάλεσε αλλαγή στον τρόπο ζωής και παρείχε ευκαιρίες για την ανάπτυξη των μη κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων. Η συνεχής ανάπτυξη του τομέα οδήγησε στην απασχόληση τετρακοσίων εβδομήντα πέντε χιλιάδων (475.000) περίπου εργαζομένων σε οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας, το 1995.

Η κύρια πηγή εισοδήματος των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας προέρχονται από επιχειρηματική δραστηριότητα, αναδεικνύοντας την έμφαση που έχει δοθεί στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και στην ελάχιστη εξάρτησή του από την κυβερνητική χρηματοδότηση.

1.5.4 Γερμανία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στη Γερμανία αποτελεί τμήμα του γενικότερου κράτους – πρόνοιας και λειτουργεί με βάση την αρχή της επικουρικότητας, όπου το κράτος αναθέτει ορισμένες πρωτοβουλίες σε ανεξάρτητους ή ημι – ανεξάρτητους οργανισμούς, τους οποίους χρηματοδοτεί από τον κρατικό προϋπολογισμό. Κατά συνέπεια, το τμήμα αυτό της κοινωνικής οικονομίας ανήκει ουσιαστικά στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Ένα δεύτερο κομμάτι της κοινωνικής οικονομίας, το οποίο αποτελεί τμήμα του κράτους πρόνοιας αλλά όχι του δημοσίου τομέα, αφορά οικονομικές δραστηριότητες που αυτοχρηματοδοτούνται σε μεγάλο βαθμό, είτε μέσω εισφορών από μέλη είτε μέσω πωλήσεων αγαθών και παροχή υπηρεσιών είτε μέσω φιλανθρωπίας είτε μέσω της προσφοράς εθελοντικής εργασίας.

Ο τομέας παράγει το 4% περίπου του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος και απασχολεί ένα εκατομμύριο τετρακόσιες σαράντα χιλιάδες (1.440.000) εργαζόμενους, οι οποίοι αποτελούν το 5% του εργατικού δυναμικού.

Η δομή της χρηματοδότησης διαφέρει από τομέα σε τομέα, με την υγεία, την εκπαίδευση, την κοινωνική φροντίδα και την ανάπτυξη να χρηματοδοτούνται κυρίως από το δημόσιο, ενώ οι δραστηριότητες που αναφέρονται σε επαγγελματικές πρωτοβουλίες, στον πολιτισμό και στο περιβάλλον να αυτοχρηματοδοτούνται. Γενικά, έχουν αρχίσει να εμφανίζονται αλλαγές στο πλαίσιο ανάπτυξης των οργανισμών της κοινωνικής

οικονομίας, κυρίως λόγω των κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρότι ο μη κερδοσκοπικός τομέας συνεχίζει να απολαμβάνει ένα είδος προστασίας έναντι του ανταγωνισμού.

1.5.5 Φινλανδία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στη Φινλανδία είναι σχετικά μικρός, σε σχέση με το μέσο όρο των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, γεγονός που οφείλεται στη πολιτική και κοινωνική δομή της χώρας, η οποία:

- προώθησε ιδανικά ισότητας και ίσης μεταχείρισης των πολιτών από τη δημόσια διοίκηση
- περιόρισε τα κίνητρα για τη δημιουργία μη κερδοσκοπικών οργανισμών
- ευνόησε την ανάπτυξη κοινωνικών κινήματων που αποσκοπούσαν στην κοινωνική προσφορά στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας
- διαμόρφωσε υψηλή απήχηση στον πληθυσμό για το κράτος – πρόνοιας

Ένα μεγάλο μέρος των οργανισμών κοινωνικής οικονομίας ενσωματώνεται στο κράτος – πρόνοιας, με αποτέλεσμα να κατέχει σημαντικό μερίδιο όσον αφορά την απασχόληση και την απορρόφηση πόρων. Το 1996 εργάζονταν στον τρίτο τομέα εξήντα τρεις χιλιάδες (63.000) άτομα, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 3% περίπου του εργατικού δυναμικού, ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης στον τομέα εμφανίζονται σε εκπαιδευτικούς και υγειονομικούς οργανισμούς, καθώς και στην κοινωνική φροντίδα.

Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του τομέα (άνω του 50%) προέρχεται από την ασκούμενη επιχειρηματική δραστηριότητα, παρότι στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής φροντίδας η κύρια πηγή εσόδων προέρχεται από την κρατική χρηματοδότηση.

1.5.6 Σκωτία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στη Σκωτία δεν έχει αναπτυχθεί στο βαθμό που αναπτύσσεται στις υπόλοιπες περιοχές της Μεγάλης Βρετανίας, γεγονός που οφείλεται κυρίως στην ασυνεννοησία των κυβερνητικών υπευθύνων, οι οποίοι αδυνατούσαν να καθορίσουν μια συγκεκριμένη πολιτική για την ανάπτυξη του τομέα.

Μόλις τον Ιανουάριο του 2003 τίθεται σε εφαρμογή μια πολιτική ανάπτυξης του τομέα της κοινωνικής οικονομίας τόσο σε επίπεδο τοπικών εθελοντικών οργανώσεων

όσο και σε επίπεδο επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας. Με την πολιτική αυτή δόθηκε έμφαση στη δημιουργία και την ανάδειξη επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας στοχεύοντας στην επιχειρηματική προσέγγιση της κοινωνικής προσφοράς. Επίσης, γινόταν αναφορά στον προσδιορισμό των περιουσιακών στοιχείων του τομέα, στη βελτίωση της εκπαίδευσης και της υποστήριξης, στην καταγραφή των πολύπλοκων διαδικασιών σχετικά με την αίτηση για χρηματοδότηση μέσω επιχορήγησης, καθώς και στον προσδιορισμό των ορίων ευθύνης των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας. Μια από τις κυριότερες προτάσεις της πολιτικής αυτής ήταν η ενίσχυση των πλέον εμπορικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του τομέα, με στόχο τη βελτίωση της απόδοσής του.

1.5.7 Ιρλανδία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στην Ιρλανδία καλύπτει ευρύ φάσμα οργανώσεων που ασχολούνται με την τέχνη, την αναψυχή, τις αθλητικές οργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις προσφοράς υπηρεσιών, φιλανθρωπικές οργανώσεις, κοινωνικές ομάδες, εθελοντικά νοσοκομεία, συνεταιρισμούς, εμπορικές ενώσεις, μη κυβερνητικούς οργανισμούς και θρησκευτικές οργανώσεις.

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία «ο εθελοντικός και κοινωνικός τομέας της Ιρλανδίας έχει πλέον αναβαθμισμένο ρόλο όσον αφορά την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά και ορισμένες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε οικογένειες χαμηλότερου εισοδήματος» («B. Harvey» 1998).

Οι οργανισμοί της κοινωνικής οικονομίας ανέπτυξαν δραστηριότητες στην Ιρλανδία από την προπολεμική περίοδο, ενώ μεταπολεμικά οι κυβερνήσεις αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες με σκοπό τη στήριξη και ανάπτυξη του. Το 1953 ψηφίστηκε η νομοθετική πράξη για την υγεία, η οποία υιοθετούσε την κρατική επιχορήγηση για τα περισσότερα νοσοκομεία και τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς κοινωνικής φροντίδας, ενώ τη δεκαετία του 1960 εγκαθιδρύθηκε ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα που έδινε στα εθελοντικά σχολεία τη δυνατότητα κρατικής επιχορήγησης. Κατά τη διάρκεια του 1980 παρατηρήθηκε αυξανόμενη δραστηριότητα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής ευαίσθητων κοινωνικά ομάδων, ενώ τη δεκαετία του 1990 οι δραστηριότητες της προηγούμενης δεκαετίας εντάχθηκαν στον εθνικό σχεδιασμό και μέσω της προώθησης εθνικών προγραμμάτων και κινήτρων που στόχευαν στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Το 1995 το εισόδημα του μη κερδοσκοπικού τομέα, το οποίο προερχόταν από το δημόσιο τομέα, τις ιδιωτικές δωρεές και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες, ανήλθε στο 8,2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Επίσης, την ίδια περίοδο, ο τομέας απασχολούσε εκατόν είκοσι πέντε χιλιάδες (125.000) υπαλλήλους, με πλήρες ωράριο.

1.5.8 Ουγγαρία

Ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας στην Ουγγαρία είναι από τους πιο ανεπτυγμένους μεταξύ των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καταλαμβάνοντας σημαντικό μερίδιο στην οικονομική δραστηριότητα και την αγορά εργασίας της χώρας. Το 1995, παρήγαγε το 2,8% του ΑΕΠ και απασχολούσε περίπου σαράντα πέντε χιλιάδες (45.000) εργαζόμενους.

Η σχετικά βαρύνουσα θέση του τομέα ερμηνεύεται με βάση την πλούσια ιστορική παράδοση του τομέα, η οποία διατηρήθηκε και κατά την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος. Οι δραστηριότητες του τομέα αναπτύσσονται κυρίως στους τομείς του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας, ενώ σημαντικές πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται και στους τομείς των επαγγελματικών και συνδικαλιστικών ενώσεων, καθώς και της τοπικής ανάπτυξης.

Η κύρια πηγή χρηματοδότησης των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας είναι η επιχειρηματική δραστηριότητα, η οποία ανέρχεται περίπου στο 55%, ενώ ο δημόσιος τομέας χρηματοδοτεί κυρίως οργανώσεις που είτε δραστηριοποιούνται σε διεθνές επίπεδο είτε παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες.

1.6 Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποσκοπώντας τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε νέους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ενδιαφέρθηκε για τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας διαβλέποντας τις δυνατότητες ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας και δημιουργίας θέσεων εργασίας.

Το 1989 δημιουργία μια μονάδα κοινωνικής οικονομίας, η οποία έως το 2000 λειτουργούσε εντός της Γενικής Διεύθυνσης Επιχειρήσεων (πρώην Γενική Διεύθυνση XXIII), προκειμένου να αξιοποιηθούν οι πηγές απασχόλησης της συνεταιριστικής οικονομίας, των αλληλοσφαιριστικών εταιρειών και των ενώσεων. Η εστίαση της μονάδας καθορίστηκε περαιτέρω μέσω των ευρωπαϊκών διασκέψεων κοινωνικής

οικονομίας, που έγιναν στο Παρίσι (1990), στη Ρώμη (1991), στη Λισσαβόνα (1993), στις Βρυξέλες (1994), στη Σεβίλλη (1995) και στο Μπέρμινγχαμ (1998), αλλά και μέσω του συνεχούς διαλόγου που αναπτύχθηκε με αντιπροσωπευτικούς οργανισμούς των φορέων της κοινωνικής οικονομίας.

Οι στόχοι της μονάδας κοινωνικής οικονομίας ήταν:

- η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ενίσχυση του τομέα των συνεταιρισμών, των αλληλοσφαιστικών εταιρειών, των ενώσεων και των ιδρυμάτων
- η προετοιμασία ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τους συνεταιρισμούς, τις αλληλοσφαιστικές εταιρείες και τις ενώσεις
- η ανάλυση του τομέα
- η εξασφάλιση της συνοχής της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεδομένου ότι αυτή έχει επιπτώσεις στον τομέα
- η βελτίωση της πληροφόρησης για τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας
- η αξιολόγηση των προβλημάτων
- η αντιπροσώπευση του τομέα στην Επιτροπή και στα υπόλοιπα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι εργασίες της μονάδας προσαρμοζόντουσαν στις μεταβαλλόμενες προτεραιότητες της κοινότητας. Έτσι, στον αρχικό στόχο για την υποστήριξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της εσωτερικής αγοράς, ενσωματώθηκε η ανταγωνιστικότητα, η δημιουργία θέσεων εργασίας και οι απαιτήσεις της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που σε σημαντικό σημείο απεικόνιζε τις νέες προτεραιότητες, που η ίδια η κοινωνική οικονομία έθετε.

Οι στόχοι αυτοί μεταφράστηκαν σε ένα πολυετές πρόγραμμα (1994 – 1996), που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή το 1994, αλλά αποσύρθηκε το 1997 διότι παρότι η πλειοψηφία των κρατών μελών είχαν ταχθεί υπέρ, εντούτοις το πρόγραμμα δεν εγκρίθηκε από το Συμβούλιο.

Ωστόσο, ορισμένες από τις πρωτοβουλίες που προβλέπονταν στο πολυετές πρόγραμμα προωθήθηκαν από την Επιτροπή, προσφέροντας σημαντικά στην υποστήριξη του τομέα. Τέτοιες πρωτοβουλίες ήταν οι ακόλουθες:

- μελέτες για την ανάπτυξη του τομέα
- δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος και αξιολόγηση του αντίκτυπου των κοινωνικών πολιτικών

- ρυθμίσεις διαβουλεύσεων
- διάδοση της κοινωνική καινοτομίας
- επέκταση των κοινοτικών στατιστικών
- υποστήριξη της κατάρτισης

Τον Ιούλιο του 2000, στο πλαίσιο της αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών της Επιτροπής, η ευθύνη για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας ενσωματώθηκε στη μονάδα Β3 της Γενικής Διεύθυνσης Επιχειρήσεων. Η μονάδα επικεντρώνεται ιδιαίτερα στις επιχειρηματικές πτυχές των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, με στόχο τη συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέφρασε την υποστήριξη της για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας μέσα από κείμενα και οδηγίες, που διαμόρφωσαν πολιτικές στα κράτη μέλη. Ειδικότερα, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- στο πλαίσιο των κατευθυντήριων οδηγιών για την απασχόληση, το 1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προώθησε το στόχο της δημιουργίας απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Ειδικότερα, στην κατευθυντήρια οδηγία 12 αναφέρεται ότι «τα κράτη μέλη πρέπει να προωθήσουν μέτρα για να εκμεταλλευτούν πλήρως τις δυνατότητες που προσφέρονται από τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο, στην κοινωνική οικονομία, στον τομέα των περιβαλλοντικών τεχνολογιών και στις νέες δραστηριότητες που συνδέονται με τις ανάγκες που δεν ικανοποιούνται ακόμη από την αγορά»
- το 2001, η Επιτροπή στο πλαίσιο των οδηγιών για τα εθνικά σχέδια δράσης για την απασχόληση υπογραμμίζει τη σημασία της κοινωνικής οικονομίας με την οδηγία 11, που καλεί τα κράτη «να ενθαρρύνουν τις τοπικές και περιφερειακές αρχές να αναπτύξουν τις συνεργασίες που βασίζονται σε στρατηγικές για την απασχόληση προκειμένου να αξιοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες που προσφέρονται από τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο και στην κοινωνική οικονομία»
- το 2003, στη Πράσινη Βίβλος για την Επιχειρηματικότητα γίνεται αναφορά στην κοινωνική οικονομία. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι «η κοινωνική οικονομία και οι επιχειρήσεις της εφαρμόζουν τις

επιχειρηματικές αρχές και επιδόσεις για την επίτευξη κοινωνικών και εταιρικών στόχων. Οι εν λόγω επιχειρήσεις έχουν να αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, στην εκπαίδευση, σε θέματα διοίκησης επιχειρήσεων και στην παροχή συμβουλών. Η κοινωνική οικονομία αποτελείται από επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων συνεταιρισμών, ταμείων αλληλασφάλισης, ενώσεων και ιδρυμάτων, βασικός στόχος των οποίων είναι η παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους και στην ευρύτερη κοινωνία. Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας που αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 8% των θέσεων εργασίας του ιδιωτικού τομέα στην Ευρώπη, επιτυγχάνουν συχνά να επιβιώνουν και να παρέχουν υπηρεσίες ποιότητας σε συνθήκες που κρίνονται λιγότερο αποδοτικές από τις επιχειρήσεις που διευθύνονται από επενδυτές. Ωστόσο, οι ειδικές διοικητικές δομές τους, οι ομάδες των ενεχομένων μερών και οι κεφαλαιουχικές διαρθρώσεις απαιτούν κατάλληλες δεξιότητες μεταξύ των διευθυντικών στελεχών και των μελών των διοικητικών συμβουλίων τους. Πολλές τοπικές αρχές έχουν επιδιώξει να συνδυάσουν τις θετικές πτυχές του ιδιωτικού και δημοσίου τομέα προκειμένου να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα της παροχής δημοσίων υπηρεσιών. Αυτός είναι κατά ένα μέρος ο λόγος για τον οποίο αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία οι «κοινωνικές επιχειρήσεις», που έχουν κατ' εξοχήν κοινωνικούς στόχους και παρέχουν 3,5 εκατ. θέσεις εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

- με το πρόγραμμα δράσης: Ευρωπαϊκή ατζέντα για την επιχειρηματικότητα, το 2004, η Επιτροπή αποδεικνύει ότι συνεχίζει να ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας αναφέροντας ότι «δεδομένων των μεταβαλλόμενων απαιτήσεων στην κοινωνία, λόγω της γήρανσης του πληθυσμού και των προσδοκιών των καταναλωτών όσον αφορά τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων, εμφανίζονται νέες απαιτήσεις σε τομείς όπως η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η κινητικότητα ή το περιβάλλον. Επειδή αυτοί οι τομείς σχετίζονται ή εντάσσονται στο δημόσιο βίο, ο δημόσιος τομέας μπορεί να είναι πελάτης ή ανταγωνιστής. Οι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας προσφέρουν ήδη παραδείγματα παροχής υπηρεσιών σε τομείς εναλλακτικούς ή συμπληρωματικούς του δημοσίου τομέα. Η Επιτροπή

από κοινού με τα κράτη μέλη στο πλαίσιο της ανοικτής μεθόδου συντονισμού, θα εξετάσει τους φραγμούς στην ανάπτυξη τόσο των εμπορικών όσο και των μη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων στους εν λόγω τομείς. Με σκοπό την εκπόνηση μελλοντικής δράσης, η Επιτροπή αναλύει επί του παρόντος το ρόλο των κοινωνικών επιχειρήσεων»

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε, στο πλαίσιο του Β & Γ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, δραστηριότητες στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, δίνοντας ώθηση στον τομέα και τη δυνατότητα ανάπτυξης πρωτοβουλιών από φορείς και εταιρικά σχήματα, που αδυνατούσαν να καλύψουν οικονομικά σχετικές δραστηριότητες. Τα κύρια προγράμματα χρηματοδότησης δραστηριοτήτων στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας ήταν οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες ADAPT, EMPLOYMENT και EQUAL.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1 Εισαγωγή

Με τον όρο κοινωνική επιχειρηματικότητα νοείται η επιχειρηματική δραστηριότητα που αναπτύσσεται με βάση τις αρχές και τις αξίες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η εμφάνιση του όρου εκφράζει την ενίσχυση του παραγωγικού ρόλου των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας με αντικείμενο την ικανοποίηση αναγκών που δεν καλύπτονται από τις δημόσιες αρχές ή τις αγορές.

Οι φορείς που ασκούν κοινωνική επιχειρηματικότητα, όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο 1, διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

- επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας
- κοινωνικές επιχειρήσεις

Ουσιαστικά πρόκειται για τις οργανώσεις που συνδυάζουν την παραγωγή ατομικών ή συλλογικών αγαθών με βάση τις διοικητικές πρακτικές και το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών επιχειρήσεων και με οργανωτικές πρακτικές που εξυπηρετούν μια προκαθορισμένη κοινωνική αποστολή.

Σε γενικές γραμμές οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

- επιχειρήσεις που αποσκοπούν στην ενσωμάτωση μη προνομιούχων και κατά συνέπεια απασχολούν μη προνομιούχους και κανονικούς εργαζόμενους για την παραγωγή μη κοινωνικών αγαθών και προϊόντων
- επιχειρήσεις που αποσκοπούν στην παραγωγή και προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και γενικότερα συλλογικών υπηρεσιών, καθώς και υπηρεσιών που απευθύνονται σε μια ειδική πληθυσμιακή ομάδα ή κοινότητα

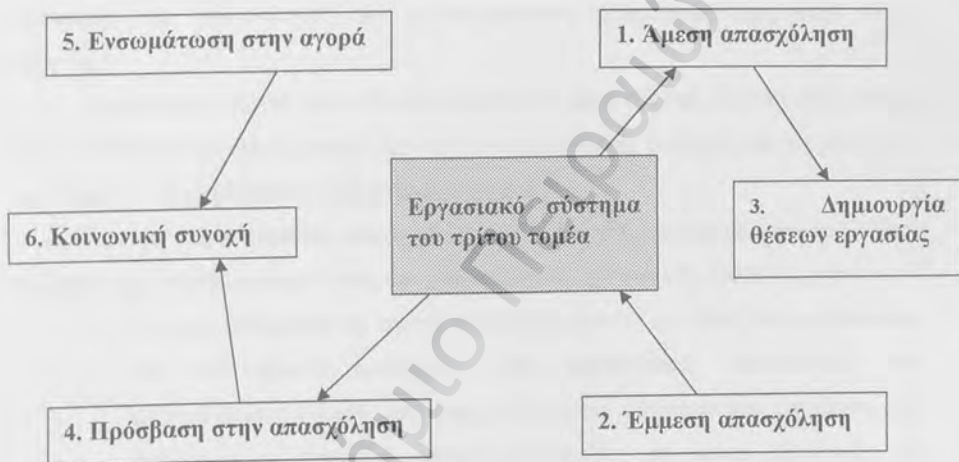
2.2 Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη

Η τοπική διάσταση αποτελεί το ευνοϊκότερο πλαίσιο ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, ενώ οι διάφορες μελέτες που έχουν εκπονηθεί έχουν υπογραμμίσει την αποδεδειγμένη ή δυνητική συμβολή των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας σε τοπικό επίπεδο για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, την ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου, την προώθηση της συμμετοχής των πολιτών

στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δρώμενα, τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και την αύξηση της απασχόλησης.

Το παρακάτω διάγραμμα περιγράφει τη δυνητική συμβολή του τρίτου τομέα στην απασχόληση και στην τοπική ανάπτυξη.

Σχήμα 3: Το εργασιακό σύστημα του τρίτου τομέα και η τοπική ανάπτυξη
(Mike Campell, Policy Research Institute, 1999)

Παράγοντας και παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες, ο τρίτος τομέας δημιουργεί και αναπτύσσει επιχειρήσεις που απασχολούν άμεσα εργαζόμενους, με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο ενεργούν οι δημόσιες υπηρεσίες και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Επιπρόσθετα, δημιουργούνται έμμεσες θέσεις απασχόλησης δια μέσου δυο μηχανισμών. Πρώτον, οι οργανισμοί του τρίτου τομέα αγοράζοντας αγαθά και υπηρεσίες από οργανώσεις του ιδιωτικού, δημοσίου και κοινωνικού τομέα ενισχύουν την τοπική παραγωγή και την απασχόληση. Δεύτερον, τα άτομα που απασχολούνται στον τρίτο τομέα καταναλώνουν αγαθά και υπηρεσίες από διάφορες τοπικές επιχειρήσεις και οργανώσεις. Οι δυο πολλαπλασιαστικοί μηχανισμοί ενισχύουν τελικά την απασχόληση και την ανάπτυξη.

Η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών εκτός από την άμεση ή έμμεση απασχόληση που είναι σε θέση να δημιουργήσει επιτρέπει την πρόσβαση των ίδιων των καταναλωτών στην εργασία. Για παράδειγμα, η παροχή υπηρεσιών φύλαξης παιδιών επιτρέπει σε άτομα

από μονογονεϊκές οικογένειες να ενισχύσουν τις πιθανότητές τους για εύρεση απασχόλησης.

Παράλληλα, μειώνεται ο κοινωνικός αποκλεισμός εφόσον οι υπάλληλοι των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας προέρχονται από κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από αποκλεισμό από την αγορά εργασίας (μακροχρόνια άνεργοι, άτομα με αναπηρίες, γυναίκες, νέοι κ.ά.).

Επίσης, η εργασιακή ένταξη των ατόμων σε επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας συνοδεύεται από την επακόλουθη βελτίωση της απασχολησιμότητας των τελευταίων και την ενίσχυση των επαγγελματικών προοπτικών τους στην αγορά εργασίας.

Συνολικά, οι παραπάνω παράγοντες αυξάνουν τις προοπτικές κοινωνικής ένταξης των αποκλεισμένων, στηρίζουν τη συνοχή του κοινωνικού συνόλου και αυξάνουν τη συστηματική ανταγωνιστικότητα της τοπικής κοινωνίας.

Ουσιαστικά, η ανάπτυξη επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας έχει σημαντική επίδραση στα επίπεδα απασχόλησης και στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας διότι:

- α) η παροχή υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο (οι οποίες συνήθως δεν καλύπτονται από την αγορά) συνίσταται στις περισσότερες περιπτώσεις από δραστηριότητες έντασης εργασίας, γεγονός που επιτρέπει την υπέρβαση των παραδοσιακών προτύπων τοπικής ανάπτυξης, τα οποία βασίζονται σε δραστηριότητες έντασης κεφαλαίου
- β) η παροχή υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο για την κάλυψη των τοπικών αναγκών αποτελεί και έναν τρόπο ανάπτυξης που μεγιστοποιεί τα οφέλη από τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται καθώς οι θέσεις εργασίας καλύπτονται από άτομα της περιοχής, τα οποία δαπανούν ένα μεγάλο τμήμα του εισοδήματός τους στην τοπική αγορά

Σε γενικές γραμμές, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας παρουσιάζει μια σειρά από σημαντικά πλεονεκτήματα για την ενίσχυση του τοπικού εργασιακού συστήματος, τα οποία συνοψίζονται στα ακόλουθα σημεία:

- πολλές επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας βασίζονται σε νέες οργανωτικές / εργασιακές πρακτικές, όπως η μεγαλύτερη συμμετοχή των εργαζομένων στη λήψη αποφάσεων
- ενισχύεται το αίσθημα εμπιστοσύνης της κοινότητας εφόσον η επιχείρηση προσλαμβάνει άτομα που προέρχονται από αυτήν και προσδιορίζει τις

υπηρεσίες που θα παρέχει ύστερα από διαβουλεύσεις με την τοπική κοινωνία, δίνοντας την ευκαιρία στους κατοίκους της περιοχής να εμπλακούν με ενεργό τρόπο στις αποφάσεις της κοινότητας για την κοινότητα

- οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας συνάπτουν συνήθως στενούς δεσμούς με την κοινότητα και τα άτομα που εξυπηρετούν, με αποτέλεσμα να κατανοούν καλύτερα τις ανάγκες και να δοκιμάζουν νέες ιδέες, μεθόδους, αγαθά και τρόπους παροχής των σχετικών υπηρεσιών
- οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας διαδραματίζουν επίσης αποφασιστικό ρόλο στην προώθηση της ισότητας και της εργασιακής πολυμορφίας σε τοπικό επίπεδο, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής

2.3 Παραδείγματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας από το εξωτερικό

2.3.1 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία

Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί στην Ιταλία θεσπίστηκαν με ειδική νομοθετική ρύθμιση το 1991, με βάση την οποία διακρίνονται σε δυο κατηγορίες:

- Συνεταιρισμοί τύπου Α, οι οποίοι αναπτύσσουν δραστηριότητες στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση κ.α.), παρέχοντας υπηρεσίες σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες (π.χ. ΑμΕΑ, ηλικιωμένους κ.α.)
- Συνεταιρισμοί τύπου Β, οι οποίοι αποσκοπούν στην κοινωνική ενσωμάτωση και την επαγγελματική ένταξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων. Οι συνεταιρισμοί αυτού του τύπου δεσμεύονται από το Νόμο ώστε τουλάχιστον το 30% του προσωπικού τους να προέρχεται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, ενώ για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους μπορούν να επιχορηγούνται από το κράτος και τους παρέχονται φορολογικές ελαφρύνσεις

Παρότι οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί θεσμοθετήθηκαν το 1991, άρχισαν να εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1980 από ομάδες ατόμων ή εθελοντικούς οργανισμούς με σκοπό την κάλυψη κοινωνικών αναγκών μέσω της παροχής υπηρεσιών παρά μέσω χρηματικών εισφορών.

Με τη λειτουργία τους μετέτρεψαν το σύστημα πρόνοιας της Ιταλίας από διανεμητικό σε σύστημα προσανατολισμένο στην παροχή υπηρεσιών, επιτυγχάνοντας καλύτερη προσέγγιση των πραγματικών αναγκών των μειονεκτούντων ατόμων. Επίσης, συνέβαλαν στη διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης αναφορικά με τα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία «ο μεγαλύτερος συνεταιρισμός είναι ο Noncello. Ξεκίνησε το 1982 στο Πορντενόνε με πρωτοβουλία 3 Ψυχιάτρων και 6 ασθενών του Ψυχιατρείου ύστερα από την κατάργηση των ψυχιατρικών ασύλων σύμφωνα με την Ιταλική Νομοθεσία. Στην αρχή ο Συνεταιρισμός προσέφερε υπηρεσίες καθαρισμού σε νοσοκομεία, Πανεπιστήμια της περιοχής. Στη συνέχεια μισθωτοί του Συνεταιρισμού εξειδικεύτηκαν στη φροντίδα ηλικιωμένων ατόμων που πάσχουν από ψυχικές ασθένειες και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στον περιβαλλοντικό τομέα. Από το 1996 ανακυκλώνει λευκές συσκευές και προγραμματίζει την ανακύκλωση και φαιών συσκευών. Το 1998 ο κύκλος εργασιών του Συνεταιρισμού έφθασε σε υψηλά επίπεδα (35 δις λιρέτες) αναδεικνύοντας τον έτσι στην τρίτη σε μέγεθος επιχείρησης της περιφέρειας Φριούλι» («Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ν., Χατζαντώνης Δ.» 2002).

2.3.2 Συνεταιριστικές Εταιρείες Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο Μεξικό

Στο Μεξικό αναπτύσσονται δυο ιδιαίτερος ενδιαφέροντα παραδείγματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Το πρώτο είναι η συνεταιριστική εταιρεία Fondo Nacional para Empresas de solidaridad Fonaes, η οποία ιδρύθηκε το 1992 και χρηματοδοτεί ενεργά μέτρα για την απασχόληση, έχοντας συμβάλει στη δημιουργία – διατήρηση τριάντα έξι χιλιάδων (36.000) θέσεων εργασίας με τη χορήγηση επιχειρηματικού κεφαλαίου και στη δημιουργία τριακοσίων ογδόντα χιλιάδων (380.000) θέσεων εργασίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις και κυρίως στους τομείς της γεωργίας, της δασοπονίας και της αλιείας. Το δεύτερο είναι η συνεταιριστική εταιρεία κοινωνικής αλληλεγγύης Indgenas de la Sierra Madre de Potosintla, στην Περιφέρεια Τσιάπας, η οποία παράγει, μεταποιεί και εμπορεύεται πιστοποιημένης υψηλής ποιότητας οργανικό καφέ. Στην εταιρεία συμμετέχουν χίλιοι πεντακόσιοι (1.500) εταίροι και απασχολούνται εποχιακά περισσότερα από τέσσερις χιλιάδες (4.000) άτομα.

2.3.3 Συνεταιρισμοί Απασχόλησης στη Φινλανδία

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις διαδραματίζουν μικρό ρόλο ως εργοδότες στην Φινλανδία διότι τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας καλύπτουν μεγάλο φάσμα των

κοινωνικών αναγκών, ενώ οι δημόσιοι οργανισμοί και ιδιαίτερα οι δήμοι διατηρούν ρόλο κλειδί στην προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών.

Οι εργατικοί συνεταιρισμοί είναι αυτοί που κυρίως αναπτύσσουν δραστηριότητα στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, δίνοντας υπεργολαβίες ή εκμισθώνοντας τα μέλη τους σε εταιρείες. Στόχος τους είναι να ενισχύσουν την οικονομικοκοινωνική κατάσταση των μελών τους προσφέροντάς τους ευκαιρίες απασχόλησης.

Η δράση τους εμφανίζεται κυρίως στις κατασκευές, τις εργασίες γραφείων, την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης, τη λογιστική υποστήριξη, τις κοινωνικές υπηρεσίες, την εκπαίδευση, την μεταλλουργία, την υφαντουργία κ.α.

2.3.4 Επιχειρήσεις Κοινωνικού Σκοπού στο Βέλγιο

Οι Επιχειρήσεις Κοινωνικού Σκοπού θεσμοθετήθηκαν με Νόμο το 1995, παρέχοντας τη δυνατότητα σε οποιαδήποτε εμπορική επιχείρηση να υιοθετήσει αυτό το χαρακτήρα εφόσον τηρεί κάποιους όρους, όπως:

- η επιδίωξη μικρού ή καθόλου κέρδους
- ο καθορισμός συγκεκριμένων κοινωνικών στόχων
- η δυνατότητα των μελών του προσωπικού της εταιρείας να γίνει εταίρος μετά την πάροδο ενός χρόνου απασχόλησής του
- η υποχρέωση τήρησης έκθεσης σχετικά με την πορεία των ενεργειών κοινωνικού χαρακτήρα της επιχείρησης
- η υποχρέωση της εταιρείας σε περίπτωση διάλυσης να κατανείμει την οποιαδήποτε υπεραξία της σε άλλες εταιρείες κοινωνικού σκοπού

Τα έσοδα των Επιχειρήσεων Κοινωνικού Σκοπού προέρχονται από την πώληση αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και από κρατικές επιδοτήσεις.

2.3.5. Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ενσωμάτωσης στην Απασχόληση στο Βέλγιο

Σε ορισμένες περιοχές του Βελγίου, όπως στη Βαλλωνία θεσμοθετήθηκε η μορφή των Κοινωνικών Επιχειρήσεων Ενσωμάτωσης στην Απασχόληση, οι οποίες αποσκοπούν στην επαγγελματική ένταξη ευπαθών κοινωνικά ομάδων παρέχοντας συμβόλαια απασχόλησης. Οι επιχειρήσεις αυτές υποχρεούνται να απασχολούν το λιγότερο σε ποσοστό 30% του προσωπικού τους μειονεκτούντα άτομα κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας τους, ενώ στη συνέχεια το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 40% (2^ο χρόνο) και

50% (3^ο χρόνο και έπειτα). Ως ανταπόδοση στο κοινωνικό έργο που προσφέρουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις αυτού του τύπου επιδοτούνται κατά την ίδρυσή τους και κατά τη λειτουργίας τους με ένα προκαθορισμένο ποσοστό ανά απασχολούμενο άτομο.

2.3.6. Επιχειρήσεις Κοινωνικής Ενσωμάτωσης στη Γαλλία

Οι Επιχειρήσεις Κοινωνικής Ενσωμάτωσης ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το 1980 με τη μορφή τοπικών συνδέσμων παρέχοντας υπηρεσίες αστικής διαχείρισης. Απασχολούν μακροχρόνια ανέργους ή μειονεκτούντα άτομα που έχουν πρόβλημα ένταξης στην αγορά εργασία, συνάπτοντας συμβόλαια με τοπικούς και περιφερειακούς φορείς, ενώ πρέπει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με διυπουργική απόφαση το 1993 και το 1995, οι επιχειρήσεις για να αναλάβουν συμβόλαια δημοσίων έργων πρέπει να πληρούν επιπλέον κριτήρια σχετικά με την απασχόληση ανέργων ή μειονεκτούντων ατόμων.

2.3.7 Πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση στην Γερμανία

Η αύξηση της ανεργίας συνέβαλε στην εμφάνιση διαφόρων πρωτοβουλιών στη Γερμανία, οι οποίες προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα και ευκαιρίες για απασχόληση ορισμένου χρόνου.

Οι τύποι πρωτοβουλιών που έχουν κοινά στοιχεία με τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας είναι οι ακόλουθοι:

- Πρωτοβουλίες για τη δημιουργία απασχόλησης, οι οποίες αναπτύσσονται μέσω οργανισμών που συστήνονται για να δημιουργήσουν εργασία. Οι οργανισμοί αυτοί λειτουργούν για προκαθορισμένο χρόνο και καλύπτουν κοινωφελείς δραστηριότητες
- Ενθσεις για τη δημιουργία απασχόλησης και ανάπτυξης
- Κοινωνικές Επιχειρήσεις

Οι προαναφερόμενοι οργανισμοί συμμετέχουν σε ειδικά προγράμματα που συνδέονται με τις πολιτικές της αγοράς εργασίας και η χρηματοδότησή τους προέρχεται από την Πολιτεία για ορισμένο χρόνο, ενώ οι επιχειρήσεις πρέπει μετά από πέντε (5) χρόνια να καταστούν αυτοδιαχειριζόμενες.

2.3.8 Πρωτοβουλίες ένταξης στην απασχόληση στην Ισπανία

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ισπανία αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τα μειονεκτούντα άτομα που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Έτσι,

οργανώνουν την εργασία σε ειδικά επιχειρηματικά κέντρα, των οποίων οι κύριοι πελάτες προέρχονται από την ελεύθερη αγορά. Τα ειδικά επιχειρηματικά κέντρα είναι αναγνωρισμένα ως παραδοσιακές επιχειρήσεις, αλλά θεωρούνται συνηθισμένες επιχειρήσεις, καθώς αποσκοπείται να συνειδητοποιήσουν τα μειονεκτούντα άτομα ότι είναι ικανά να εκτελέσουν παραγωγικές εργασίες.

2.4 Επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα στην Ελλάδα

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν έχει θεσμοθετηθεί στην Ελλάδα, παρότι αφενός έχουν χρηματοδοτηθεί σχετικές δραστηριότητες στο πλαίσιο του Β' & Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και αφετέρου έχει παρατηρηθεί η ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών από ομάδες προσώπων και φορέων. Η μόνη περίπτωση θεσμοθέτησης που συναντάται στην ελληνική νομοθεσία είναι αυτή του Κοινωνικού Συνεταιρισμού Περιορισμένης Ευθύνης, η οποία είναι παράλληλα τόσο παραγωγική και εμπορική μονάδα όσο και μονάδα ψυχικής υγείας. Οι υπόλοιπες πρωτοβουλίες αναπτύσσονται κυρίως με τη νομική μορφή των συνεταιρισμών, των αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών και των εταιρειών περιορισμένης ευθύνης ή με κατά κύριο λόγο κανονιστική προσέγγιση υπό τους τύπους της κοινωνικής δικαιοχρήσης και της θερμοκοιτίδας κοινωνικών επιχειρήσεων.

2.4.1 Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.)

Οι Κοι.Σ.Π.Ε. είναι Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου, με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους. Θεσμοθετήθηκαν με το Ν. 2716/99 και αποτελούν ιδιαίτερη μορφή συνεταιρισμού, καθότι παράλληλα είναι τόσο παραγωγικές και εμπορικές μονάδες όσο και Μονάδες Ψυχικής Υγείας. Η ανάπτυξη και η εποπτεία των Κοι.Σ.Π.Ε. ανήκει στο Υπουργείο Υγείας και ασκείται από τη Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας.

Για την ίδρυση ενός Κοι.Σ.Π.Ε. απαιτείται η συμμετοχή δέκα πέντε (15) ατόμων, εκ των οποίων το 35% τουλάχιστον είναι άτομα με ψυχικές διαταραχές που χρήζουν κοινωνικής αποκατάστασης. Κατά παρέκκλιση του αστικού δικαίου στους Κοι.Σ.Π.Ε. δύναται να συμμετέχουν άτομα με ψυχικές διαταραχές που δεν διαθέτουν δικαιοπρακτική ικανότητα. Επίσης, ένα ποσοστό μελών που δεν υπερβαίνει το 45% προέρχεται από άτομα που εργάζονται στο χώρο της ψυχικής υγείας και ένα άλλο ποσοστό μελών που δεν υπερβαίνει το 20% προέρχεται από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (Δήμοι, Κοινότητες, Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ.).

Το συνεταιριστικό κεφάλαιο απαρτίζεται από τις συνεταιριστικές μερίδες, που έχουν τα μέλη και περιλαμβάνει τόσο τις υποχρεωτικές όσο και τις προαιρετικές. Η συνεταιριστική μερίδα είναι ίση και αδιαίρετη για όλα τα μέλη και κάθε μέλος μπορεί να έχει μια μόνο μερίδα ώστε να επιτυγχάνεται η δημοκρατική και από κοινού λήψη αποφάσεων.

Βασικός στόχος του είναι η κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, συμβάλλοντας στη θεραπεία τους και στην κατά το δυνατόν οικονομική τους αυτόρκεια. Στο πλαίσιο αυτού του στόχου, οι Κοι.Σ.Π.Ε. έχουν εμπορική ιδιότητα και δύναται να αναπτύξουν οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα (αγροτική, κτηνοτροφική, μελισσοκομική, αλιευτική, δασική, βιομηχανική, βιοτεχνική, ξενοδοχειακή, εμπορική, παροχής υπηρεσιών, κοινωνικής ανάπτυξης). Επίσης, δύναται να ιδρύσουν υποκαταστήματα στην έδρα τους, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας ή δημοσίου συμφέροντος (π.χ. Ευρωπαϊκοί Όμιλοι Οικονομικού Σκοπού, Κοινοπραξίες, Ε.Π.Ε., Α.Ε. και δημοτικές επιχειρήσεις), να υλοποιούν ή να συμμετέχουν στην υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων κ.α.

Οι ψυχικά ασθενείς απασχολούνται και αμείβονται ανάλογα με την παραγωγικότητά τους και το χρόνο απασχόλησής τους, ενώ η αμοιβή τους προστίθεται στα όποια επιδόματα ή συντάξεις δικαιούνται. Στα υπόλοιπα μέλη καλύπτονται μόνο οι δαπάνες που αυτά πραγματοποιούν κατά την άσκηση της δραστηριότητάς τους.

Τα όργανα διοίκησης του Κοι.Σ.Π.Ε. είναι η Γενική Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο και το Εποπτικό Συμβούλιο.

Η Γενική Συνέλευση απαρτίζεται από όλα τα μέλη, αποτελεί το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού και αποφασίζει για κάθε θέμα, που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου, ενώ έχει την εποπτεία και τον έλεγχο των οργάνων της διοίκησης. Επίσης, μέσω της Γενικής Συνέλευσης εκλέγονται τα υπόλοιπα όργανα του Κοι.Σ.Π.Ε., δηλαδή το Διοικητικό και το Εποπτικό Συμβούλιο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από επτά (7) τακτικά και επτά (7) αναπληρωματικά μέλη, με τριετή διάρκεια θητείας. Τα δυο (2) από τα επτά (7) μέλη προέρχονται από την ομάδα των ψυχικά πασχόντων και τα μέλη αυτά δεν μπορούν να καταλάβουν κάποια από τις θέσεις του Προέδρου, του Ταμιά και του Γραμματέα του Διοικητικού Συμβουλίου, ενώ τα υπόλοιπα πέντε (5) μέλη προέρχονται από τις δυο άλλες κατηγορίες μελών (εργαζόμενοι στον τομέα της ψυχικής υγείας και λοιπά φυσικά και

νομικά πρόσωπα). Το Διοικητικό Συμβούλιο διοικεί και εκπροσωπεί τον Κοι.Σ.Π.Ε., αποφασίζοντας για θέματα που αφορούν τη διοίκησή του και τη διαχείρισή του.

Εποπτικό Συμβούλιο εκλέγεται εφόσον τα μέλη του Κοι.Σ.Π.Ε. είναι περισσότερα από είκοσι (20). Αυτό αποτελείται από τρία μέλη, όπου κανένα δεν προέρχεται από την ομάδα των ψυχικά πασχόντων. Ο ρόλος του Εποπτικού Συμβουλίου είναι να ελέγχει τις πράξεις του ΔΣ, καθώς και την τήρηση των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης.

2.4.2 Συνεταιρισμοί

Η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία (I.C.A.) ορίζει τον συνεταιρισμό ως μια αυτόνομη ένωση προσώπων που ενώνονται για να ικανοποιήσουν τις κοινές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και τις φιλοδοξίες τους μέσω μιας από κοινού κύριας και δημοκρατικά ελεγχόμενης επιχείρησης.

Τα χαρακτηριστικά που διέπουν έναν συνεταιρισμό είναι:

- η διαίρεση του κεφαλαίου σε μερίδες, το ύψος του οποίου καθορίζεται από τα ίδια τα μέλη
- η μικρή ευθύνη των συνεταιίρων, η οποία ανέρχεται στο ύψος του εταιρικού μεριδίου
- η λήψη αποφάσεων κατά πλειοψηφία πλέον του μισού του όλου αριθμού των εταίρων
- η δυνατότητα της ελεύθερης και εθελοντικής ένωσης και της απόσυρσης από την επιχείρηση
- η δίκαιη διανομή των οικονομικών αποτελεσμάτων. Τα κέρδη διατίθενται σύμφωνα με όσα ορίζει το καταστατικό του κάθε συνεταιρισμού και μπορούν να επανεπενδυθούν, να αποδοθούν στα μέλη ή να διατεθούν για την υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού.
- στηρίζεται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτευθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης
- τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (Ν. 1667/1986, Ν.2169/1993, Ν.2810/2000), οι συνεταιρισμοί διακρίνονται σε αστικούς και αγροτικούς. Είτε έχουν τη μία είτε την άλλη μορφή είναι Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου και έχουν εμπορικό

χαρακτήρα. Επίσης, θεωρούνται προσωπικές εταιρείες διότι αποτελούν ένωση προσώπων και όχι κεφαλαίων.

Γενικά, τους συνεταιρισμούς τους διακρίνουμε στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Γεωργικούς και αστικούς
- Παραγωγικούς, προμηθευτικούς, καταναλωτικούς και πιστωτικούς
- Αναγκαστικούς και ελεύθερους
- Ενώσεις συνεταιρισμών, Ομοσπονδία συνεταιρισμών, Συνομοσπονδία συνεταιρισμών

Επίσης, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται μια νέα μορφή συνεταιρισμών, αυτή των πολύ-συμμετοχών, οι οποίοι προσαρμόζονται σε ευρύτερα ενδιαφέροντα σε σχέση με τους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς. Οι συμμετοχοί περιλαμβάνουν τους υπαλλήλους, τους καταναλωτές, τις τοπικές αρχές και τις τοπικές επιχειρήσεις.

Τα όργανα διοίκησης των συνεταιρισμών είναι η Γενική Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο και το Εποπτικό Συμβούλιο.

Η Γενική Συνέλευση απαρτίζεται από όλα τα μέλη, αποτελεί το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού και αποφασίζει για κάθε θέμα, που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα άλλου οργάνου, ενώ έχει την εποπτεία και τον έλεγχο των οργάνων της διοίκησης. Επίσης, μέσω της Γενικής Συνέλευσης εκλέγονται το Διοικητικό και το Εποπτικό Συμβούλιο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από πέντε (5) τουλάχιστον μέλη, με τριετή θητεία. Εάν στον συνεταιρισμό εργάζονται περισσότερα από είκοσι (20) μη μέλη τότε ένα τουλάχιστον από τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου προέρχεται από τους εργαζόμενους. Οι αρμοδιότητες του Διοικητικού Συμβουλίου προβλέπονται στο καταστατικό και αφορούν θέματα διοίκησης και διαχείρισης.

Εποπτικό Συμβούλιο εκλέγεται εφόσον τα μέλη του συνεταιρισμού είναι περισσότερα από είκοσι πέντε (25) ή προβλέπεται στο καταστατικό η εκλογή του ανεξαρτήτως του αριθμού των μελών. Το Εποπτικό Συμβούλιο αποτελείται από τρία τουλάχιστον μέλη που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση, ενώ το ίδιο πρόσωπο δεν μπορεί να μετέχει και στο Διοικητικό και στο Εποπτικό Συμβούλιο. Επίσης, δεν επιτρέπεται τα μέλη του Διοικητικού και του Εποπτικού Συμβουλίου να έχουν μεταξύ τους συγγένεια μέχρι δεύτερου βαθμού. Στις αρμοδιότητες του Εποπτικού Συμβουλίου περιλαμβάνονται ο έλεγχος των πράξεων του Διοικητικού Συμβουλίου, η τήρηση των

διατάξεων του νόμου και του καταστατικού και η τήρηση των αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης.

Η κύρια δραστηριότητα των συνεταιρισμών είναι η κοινή χρήση και εκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων των μελών τους για την πραγματοποίηση του σκοπού, όπως ορίζεται από το εκάστοτε καταστατικό. Ενδεικτικά στις δραστηριότητες των συνεταιρισμών συμπεριλαμβάνονται:

- η συγκέντρωση, συσκευασία, τυποποίηση, αποθήκευση, συντήρηση, μεταφορά και πώληση στο εσωτερικό της χώρας ή στο εξωτερικό προϊόντων οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών
- η ίδρυση και διαχείριση βιοτεχνίας προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών, η απόκτηση μηχανικού, τεχνικού εξοπλισμού και μέσων μεταφοράς για την εξυπηρέτηση των σκοπών του
- η απόκτηση κατά κυριότητα ή η μίσθωση αστικών και αγροτικών ακινήτων για τη δημιουργία κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων
- η οργάνωση πρότυπης ή πειραματικής εκμετάλλευσης της οικιακής τέχνης
- η οργάνωση marketing προώθησης προϊόντων συνεταιρισμού
- η συνεργασία με ομοειδείς φορείς και επαγγελματίες κάθε είδους οργανώσεις και ιδιώτες για την προώθηση και πώληση των ιδίων προϊόντων και άλλων που προέρχονται από τρίτους
- η ίδρυση και συμμετοχή με άλλες επαγγελματικές επιχειρήσεις σε ενέργειες προώθησης της οικονομίας της περιοχής και των σκοπών του συνεταιρισμού
- η συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα και πρωτοβουλίες
- η διοργάνωση ημερίδων, συνεδρίων προώθησης των πολιτιστικών – οικονομικών και αγροτουριστικών παραγόντων ανάπτυξης
- η αξιοποίηση και ανάδειξη των παραδοσιακών επαγγελμάτων
- η οργάνωση βιολογικών καλλιεργειών για την παραγωγή οικολογικών προϊόντων και τη μεταποίηση αυτών
- η δημιουργία και ανάπτυξη μελισσοκομίας, δενδροκομίας με σκοπό την πώληση προϊόντων
- η μεταποίηση, τυποποίηση, παραγωγή και εκμετάλλευση αλιευτικών προϊόντων
- η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Τις τελευταίες δεκαετίες οι συνεταιρισμοί συνέβαλαν σημαντικά στην απασχόληση των γυναικών και ιδιαίτερα των γυναικών της υπαίθρου, όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης ήταν πολύ περιορισμένες, ενώ ταυτόχρονα στήριζαν την τοπική ανάπτυξη καθώς τα περισσότερα παραγόμενα προϊόντα είναι τοπικά παραδοσιακά και αναδεικνύουν τον τοπικό πολιτισμό.

2.4.3 Αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες (Α.Μ.Κ.Ε.)

Οι Α.Μ.Κ.Ε. είναι φορείς εταιρικής δραστηριότητας, των οποίων το βασικό χαρακτηριστικό είναι η μη διανομή κερδών στους εταίρους κατά το τέλος της χρήσης. Τα κέρδη πρέπει να επανεπενδύονται στην εταιρεία με στόχο την προαγωγή των στόχων της, οι οποίοι καθορίζονται στο καταστατικό. Οι εισφορές των εταιρών συνίστανται σε εργασία τους, χρήμα ή άλλα αντικείμενα, καθώς και σε κάθε άλλη παροχή.

Η διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων, εάν δεν συμφωνήθηκε, διαφορετικά ανήκει σε όλους τους εταίρους. Οι εισφορές των εταιρών, καθώς και κάθε τι που αποκτάται για την εταιρεία από τη διαχείρισή της, ανήκουν σε όλους τους εταίρους κατά το λόγο της εταιρικής μερίδας του καθενός. Ομοίως, και οι υποχρεώσεις που δημιουργήθηκαν απέναντι σε τρίτους από τη διαχείριση ή την αντιπροσώπευση της εταιρείας βαρύνουν όλους τους εταίρους κατά το λόγο της εταιρικής μερίδας του καθενός.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία πλέον του μισού του όλου αριθμού των εταιρών.

2.4.4 Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)

Τα τελευταία χρόνια άρχισαν να εμφανίζονται επιχειρηματικές δομές κοινωνικού χαρακτήρα με τη νομική μορφή των Ε.Π.Ε. Γεγονός που οφείλεται στην προσπάθεια απεγκλωβισμού από διάφορα προβλήματα που παρατηρούνται στη λειτουργία των συνεταιρισμών και στη συνάφεια διατάξεων που αφορούν τις Ε.Π.Ε. με τις αρχές της κοινωνικής οικονομίας. Ουσιαστικά οι κοινωνικοί στόχοι των δομών αυτών καθορίζονται μέσω του καταστατικού, ενώ παράλληλα παρέχεται μεγαλύτερη ευχέρεια για την εκπλήρωση των οικονομικών στόχων και τη συνεργασία με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τους λοιπούς φορείς της οικονομίας.

Οι Ε.Π.Ε. αποτελούν ενδιάμεσο τύπο μεταξύ των προσωπικών και κεφαλαιουχικών εταιρειών, ενώ στα θετικά χαρακτηριστικά τους συμπεριλαμβάνεται ότι αποφεύγονται τα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν οι προσωπικές και οι κεφαλαιουχικές

εταιρείες. Οι εταίροι ευθύνονται περιορισμένα έως το ποσό της εισφοράς τους, ενώ για τις εταιρικές υποχρεώσεις ευθύνεται η εταιρεία μέσω της περιουσίας της (Άρθρο 1.1 Ν.3190/1955). Το εταιρικό κεφάλαιο χωρίζεται σε εταιρικά μερίδια, η ονομαστική αξία των οποίων είναι τουλάχιστον τριάντα ευρώ (30€) ή πολλαπλάσιο αυτού, ενώ το ελάχιστο ποσό για τη σύσταση Ε.Π.Ε. είναι δέκα οκτώ χιλιάδες ευρώ (18.000€).

Στο πλαίσιο της Ε.Π.Ε. διακρίνουμε το εταιρικό μερίδιο και τη μερίδα συμμετοχής. Το εταιρικό μερίδιο αφενός εκπροσωπεί τμήμα του εταιρικού κεφαλαίου και αφετέρου σημαίνει την εταιρική σχέση από όπου απορρέουν τα ιδιαίτερα δικαιώματα και υποχρεώσεις του εταίρου. Η μερίδα συμμετοχής εκφράζει τη δυνατότητα κτήσης από τον ίδιο τον εταίρο περισσότερων εταιρικών μεριδίων.

Τα όργανα διοίκησης της Ε.Π.Ε. είναι η Συνέλευση των Εταίρων και ο Διαχειριστής.

Η Συνέλευση των εταίρων είναι το ανώτατο όργανο της εταιρείας και δικαιούται να αποφασίζει για κάθε εταιρική υπόθεση. Η Συνέλευση μπορεί να είναι τακτική, έκτακτη ή καταστατική. Οι αποφάσεις της συνέλευσης λαμβάνονται κατ' απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των εταίρων, αλλά που να κατέχουν ταυτόχρονα την απόλυτη πλειοψηφία του όλου εταιρικού κεφαλαίου.

Ο Διαχειριστής διαχειρίζεται τις εταιρικές υποθέσεις στο όνομα της εταιρείας και την εκπροσωπεί. Κατά το νόμο η διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων και η εκπροσώπηση της εταιρείας ανήκει σε όλους τους εταίρους δρώντας συλλογικώς, πράγμα που σημαίνει ότι απαιτείται η σύμπραξη όλων για την ενέργεια οποιασδήποτε πράξης και τη δέσμευση της εταιρείας έναντι τρίτων εφόσον δεν συμφωνήθηκε κάτι άλλο. Κατά κανόνα, όμως, με διάταξη του καταστατικού ή με απόφαση της συνέλευσης, η διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων και η εκπροσώπηση της εταιρείας διενεργείται από ένα ή περισσότερους εταίρους ή μη εταίρους.

2.4.5. Κοινωνική Δικαιόχρηση (Social Franchising)

Πρόκειται για τη δημιουργία ενός δικτύου κοινωνικών επιχειρήσεων (δικαιοδόχοι φορείς), οι οποίες αποτελούν κοινές επιχειρήσεις των ιδρυτών τους στη βάση της ισοτιμίας, ενώ η δράση τους συντονίζεται από μια μητρική επιχείρηση (δικαιοπάροχος). Η τελευταία καθοδηγεί και υποστηρίζει τις υπόλοιπες κοινωνικές επιχειρήσεις, τις εφοδιάζει με συγκεκριμένα διακριτικά χαρακτηριστικά, προωθεί τα προϊόντα τους σε ενιαίο δίκτυο πωλήσεων και εφαρμόζει κοινή στρατηγική ανάπτυξης.

Κάθε επιχείρηση – δικαιούχος έχει ίσο μερίδιο στη μητρική επιχείρηση δικαιοπαροχής, χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το εν λόγω μοντέλο από το κλασσικό Franchising της ελεύθερης αγοράς. Έτσι, η επιχείρηση δικαιοπαροχής ανήκει ισότιμα σε όλα τα μέλη του δικτύου, προωθώντας με τον τρόπο αυτό την ελαχιστοποίηση του επιχειρηματικού κινδύνου στις κοινωνικές επιχειρήσεις – δικαιούχους, αλλά και τη βιωσιμότητά τους, δεδομένου ότι σε περίπτωση που κάποια επιχείρηση χρειαστεί κεφαλαιακή υποστήριξη θα μπορεί να την έχει μέσω της συμμετοχής της στον δικαιοπάροχο φορέα.

Κάθε κοινωνική επιχείρηση του δικτύου είναι αυτοδιαχειριζόμενη και βασίζεται σε συμμετοχικές διαδικασίες διοίκησης και λήψης αποφάσεων, ενώ σε κεντρικό επίπεδο (δικαιοπάροχος φορέας) συζητούνται ζητήματα γενικής στρατηγικής και πολιτικής προώθησης των προϊόντων των επιχειρήσεων του δικτύου.

Το μοντέλο της κοινωνικής δικαιοχρησίας προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα στην κατεύθυνση της δημιουργίας και λειτουργίας βιώσιμων κοινωνικών επιχειρήσεων καθότι:

- διασφαλίζει την επιχειρηματική λειτουργία και την υποστήριξη των επιχειρήσεων – μελών του ακόμα και σε περιόδους κάμψης της οικονομικής τους αποδοτικότητας
- δημιουργεί ένα πλέγμα επιχειρηματικής συνεργασίας και αμοιβαιότητας μεταξύ των επιχειρήσεων του δικτύου, έτσι ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς
- η λειτουργία της μητρικής επιχείρησης (δικαιοπάροχος φορέας) δημιουργεί τις προϋποθέσεις κεντρικής υποστήριξης και χάραξης ενιαίας στρατηγικής και marketing, με αποτέλεσμα τη μεγιστοποίηση της προοπτικής βιωσιμότητας και επεκτασιμότητας των επιχειρήσεων

2.4.6 Θερμοκοιτίδα κοινωνικών επιχειρήσεων

Οι θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων λειτουργούν ως καταλύτης κατά τη διαδικασία σύστασης και ανάπτυξης εταιρειών, αναλαμβάνοντας νέες εταιρείες τις οποίες βοηθούν να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν στο αρχικό στάδιο λειτουργία τους. Κύριος στόχος των θερμοκοιτίδων κοινωνικών επιχειρήσεων είναι η δημιουργία επιτυχημένων επιχειρήσεων, που κατά την αποχώρησή τους από τη θερμοκοιτίδα θα είναι οικονομικά βιώσιμες και αυτοδύναμες.

Η χρονική περίοδος της θερμοκοιτίδας για κάθε επιχείρηση διαρκεί περίπου τρία (3) έως πέντε (5) χρόνια. Σύμφωνα με τη διαφορετικότητα των μοντέλων των θερμοκοιτίδων η επιχείρηση μπορεί να χρησιμοποιεί διαφορετικές υπηρεσίες που προσφέρονται με φθηνότερο κόστος συγκρινόμενες με την ελεύθερη αγορά. Μερικές από τις παρεχόμενες υπηρεσίες είναι οι ακόλουθες: κοινή επαγγελματική στέγη, επαγγελματικές συμβουλές, υπηρεσίες μέσω διαδικτύου, συμβουλευτική, διοικητικές υπηρεσίες, νομική υποστήριξη, ποιοτική έρευνα, συμβουλές στρατηγικής, επιτυχημένες υπηρεσίες βάσης δεδομένων, αίθουσες συνεδριάσεων και συνεδρίων πρακτικής άσκησης, marketing, χώροι στάθμευσης, λογιστήρια, φύλαξη, καθαρισμός και συντήρηση κήπων, ταχυδρομικές υπηρεσίες, χρηματοδότηση με αρχικό κεφάλαιο, γραμματειακή υποστήριξη, υπηρεσίες δικτύωσης κ.ά.

2.5 Κοινωνικός έλεγχος και απολογισμός

Όλες οι επιχειρήσεις υποχρεούνται από τον Νόμο να εκτελούν λογιστικές εργασίες με αντικείμενο την καταγραφή και σε δεύτερο στάδιο την αξιολόγηση των οικονομικών στοιχείων τους εντός μιας δεδομένης χρονικής περιόδου. Οι εργασίες αυτές περιορίζονται στην αμιγώς οικονομική διάσταση των δραστηριοτήτων κάθε επιχείρησης, αφήνοντας εκτός πεδίου διερεύνησης δραστηριότητες και παράγοντες λειτουργίας της επιχείρησης κοινωνικού περιεχομένου. Οι πρακτικές κοινωνικής αξιολόγησης απαντούν με την εφαρμογή τους σε αυτήν ακριβώς την ανάγκη και έλλειψη, που αφορά την αξιολόγηση των κοινωνικών αποτελεσμάτων της επιχείρησης, την εκτίμηση δηλαδή της επίδρασης που έχει η τελευταία στο εσωτερικό και εξωτερικό κοινωνικό της περιβάλλον.

Σε γενικές γραμμές, το κόστος, αλλά και τα οφέλη που προκύπτουν από τη λειτουργία μιας κοινωνικής επιχείρησης είναι σαφώς περισσότερα από αυτά που καταγράφονται με χρηματικούς όρους.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία «η εκτίμηση του κόστους και των κερδών δεν μας διηγείται παρά τη μισή ιστορία. Ο Κοινωνικός Απολογισμός μας πληροφορεί για την υπόλοιπη μισή» («Spreckley F.» 2000).

Οι σημαντικότερες λειτουργίες των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας αφορούν την επίτευξη κάποιων κοινωνικών, κοινοτικών ή περιβαλλοντικών στόχων. Αν και η οικονομική βιωσιμότητα και η κερδοφορία αποτελούν σημαντικές προτεραιότητες για τη λειτουργία μιας επιχείρησης της κοινωνικής οικονομίας, η βαρύτητά τους παραμένει δευτερεύουσα για τη γενικότερη πορεία και τους στόχους της.

- Συγκριτική διάσταση. Με την ενσωμάτωση της πρακτικής του κοινωνικού ελέγχου στη φυσική λειτουργία της επιχείρησης, η τελευταία έχει τη δυνατότητα να συγκρίνει τις επιδόσεις της τόσο κατ' έτος όσο και σε σχέση με ένα εξωτερικό σημείο αναφοράς ή μια συγκεκριμένη ποιοτική παράμετρο. Παράλληλα, η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να συγκρίνει τις κοινωνικές της επιδόσεις με άλλες επιχειρήσεις που έχουν αναπτύξει τις σχετικές διαδικασίες
- Αντικειμενικότητα. Ο κοινωνικός έλεγχος πραγματοποιείται από έμπειρα στελέχη που δεν συνδέονται με σχέση εξάρτησης με την επιχείρηση
- Πρόσβαση σε όλους. Η συγκεκριμένη αρχή αναφέρεται στην προσβασιμότητα και διαθεσιμότητα του κοινωνικού απολογισμού και των διαδικασιών κοινωνικού ελέγχου στο σύνολο των εμπλεκόμενων της κοινότητας και στην ευρύτερη κοινότητα για λόγους διαφάνειας
- Αυτογνωσία. Οι οργανώσεις που προωθούν διαδικασίες κοινωνικού ελέγχου αξιοποιούν τη συγκεκριμένη δέσμη ενεργειών για τη συλλογή πληροφοριών με αντικείμενο τις δομές και τον τρόπο λειτουργίας τους, τις επιδόσεις τους και τις επιδράσεις στο ευρύτερο εξωτερικό περιβάλλον και τους τρόπους βελτίωσης των παραγόντων αυτών. Η κοινωνική αξιολόγηση δεν αποτελεί ένα εργαλείο προβολής και διαφήμισης της επιχείρησης
- Ευρεία συμμετοχή. Ο κοινωνικός έλεγχος προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή του συνόλου των εμπλεκόμενων στη λειτουργία της επιχείρησης ατόμων (stakeholders), που συνδέονται άμεσα με την οργάνωση, όπως το προσωπικό, οι εθελοντές, οι επωφελούμενοι, οι πελάτες, οι χρηματοδότες και οι συνεργαζόμενες οργανώσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ ΝΕΩΝ

3.1 Ανεργία και πολιτικές απασχόλησης

Το Ελληνικό Σύνταγμα αναφέρει στο άρθρο 22 παράγραφος 1 ότι «η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών πλήρους απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού». Ουσιαστικά πρόκειται για τη δέσμευση του κράτους για την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης, ως απόρροια της αποδοχής του άρθρου 23 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου 1948.

Το κοινωνικό δικαίωμα στην εργασία δεν συνεπάγεται μόνο την υποχρέωση του κράτους να διατηρεί τη συνολική απασχόληση σε επίπεδα υψηλά και αυξανόμενα, αλλά και μια σειρά παρεπόμενα δικαιώματα, τα οποία ρητά περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα οποία είναι:

- η ελευθερία επιλογής επαγγέλματος
- οι δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς
- η προστασία από την ανεργία
- η ίση αμοιβή για την ίση εργασία
- η δίκαιη και ικανοποιητική αμοιβή, που εξασφαλίζει στον εργαζόμενο και στην οικογένειά του αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής
- το δικαίωμα συμμετοχής στα συνδικάτα
- το δικαίωμα σε ελεύθερο χρόνο και σε άδειες με πλήρεις αποδοχές
- το δικαίωμα για ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία και για κάθε άλλη περίπτωση με την οποία στερείται τα μέσα συντήρησής του χωρίς τη θέλησή του
- το δικαίωμα στη γενική, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση

Επιπλέον, το άρθρο 23 της Διακήρυξης δηλώνει ότι «η αμοιβή της εργασίας πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας».

Από τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι το δικαίωμα στην εργασία συνοδεύεται από τα δικαιώματα στην ποιότητα της εργασίας και της ικανοποιητικής αμοιβής που

διασφαλίζει την αξιοπρεπή διαβίωση, δηλαδή τη διαβίωση σύμφωνα με το κοινωνικά αποδεκτό πρότυπο κατανάλωσης. Το κράτος οφείλει να εγγυάται τα δικαιώματα αυτά των εργαζομένων και οι πολιτικές του να κατευθύνονται στην εξασφάλιση συνθηκών που διασφαλίζουν την πραγματοποίησή τους. Είναι, βέβαια, αυτονόητο ότι το δικαίωμα στην εργασία δεν μπορεί να είναι πλήρως εξασφαλισμένο για το σύνολο του εργατικού δυναμικού.

Σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου το δικαίωμα στην εργασία και το δικαίωμα αποζημίωσης από την αδυναμία του κράτους να εξασφαλίσει αυτό το δικαίωμα συνδέθηκαν με τις πολιτικές πλήρους απασχόλησης, μακροοικονομικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα και τη συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού στη χρηματοδότηση των επιδομάτων ανεργίας, των συμπληρωματικών βοηθημάτων και εισοδηματικών ενισχύσεων και των προγραμμάτων τεχνικής κατάρτισης, υποβοήθησης ανεύρεσης εργασίας, επαγγελματικού προσανατολισμού κ.ά.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 το επίπεδο ανεργίας διαμορφώνεται σε υψηλά επίπεδα, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του 1980 η ανεργία στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ ήταν σε επίπεδα τρεις φορές μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα επίπεδα της δεκαετίας του 1960. Κατά τη δεκαετία του 1990 τα επίπεδα ανεργίας παραμένουν σταθεροποιημένα σε υψηλά ποσοστά, ενώ σε ορισμένες χώρες το ποσοστό ανεργίας συνεχίζει την ανοδική του πορεία. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ποσοστό κινείται σταθερά κοντά στο 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού, ενώ η διάρθρωση της ανεργίας παρουσιάζει συνεχή επιδείνωση με την αύξηση του ποσοστού των μακροχρονίων ανέργων. Ήδη, η ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός των ανέργων έχει αναδειχθεί ως το υπ' αριθμόν ένα κοινωνικό πρόβλημα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιφέροντας αρνητικές συνέπειες στην κοινωνική ευμάρεια, την κοινωνική συνοχή και τους πολιτικούς θεσμούς.

Το πρόβλημα της ανεργίας δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί εφόσον οι πολιτικές που διαμορφώνουν τις προϋποθέσεις απασχόλησης δεν επηρεάζουν σημαντικά την αγορά εργασίας και δεν αναπτύσσονται με βάση την αναγνώριση και γνώση των παραγόντων που διαμορφώνουν την ανεργία. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, οι πολιτικές απασχόλησης αποσκοπούσαν κυρίως στην αντιμετώπιση της εποχιακής ανεργίας για ομάδες του εργατικού δυναμικού που εμφάνιζαν ευπάθεια στις εποχιακές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας ή διέθεταν χαμηλές εργασιακές δεξιότητες.

Οι παραδοσιακές πολιτικές καταπολέμησης της ανεργίας εφαρμόζονταν μέσω:

- του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης κατά της ανεργίας, το οποίο αναπλήρωνε εν μέρει το εισόδημα και εξυπηρετούσε, ταυτόχρονα, αναδιανεμητικούς στόχους
- του συστήματος των δημοσίων γραφείων τοποθέτησης ανέργων σε θέσεις εργασίας
- του συστήματος τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης

Οι πολιτικές αυτές συμπληρώνονταν από την ασκούμενη μακροοικονομική πολιτική, η οποία αποσκοπούσε στη διαμόρφωση ενός επιπέδου συνολικής ζήτησης ικανού να περιορίσει το επίπεδο ανεργίας στα όρια της κοινωνικά αποδεκτής ανεργίας.

Στη δεκαετία του 1970 η διάρκεια και η ένταση των προβλημάτων που επέφερε η κρίση του παραγωγικού συστήματος των ανεπτυγμένων βιομηχανικά κρατών οδήγησε σε ριζικές αναθεωρήσεις του τρόπου με τον οποίο τα προβλήματα γίνονται αντιληπτά, ιεραρχούνται και αντιμετωπίζονται. Οι αλλαγές αυτές δεν αφορούσαν τόσο τα μέτρα αντιμετώπισης των προβλημάτων όσο τη φιλοσοφία των παρεμβάσεων, τις κοινωνικές ιεραρχήσεις και την κυρίαρχη αντίληψη για το ρόλο του κράτους. Ουσιαστικά, οι αλλαγές αυτές υποδήλωναν τη μετατροπή των προτεραιοτήτων της κρατικής πολιτικής από στόχους ισότητας σε στόχους αποτελεσματικότητας. Οι παρεμβάσεις του κράτους όφειλαν πλέον να εξυπηρετούν όχι την εξασφάλιση των όρων μιας γενικής οικονομικής αναπτυξιακής διαδικασίας με επιμέρους παρεμβάσεις για την επίτευξη των στόχων κλαδικής και περιφερειακής ανάπτυξης και αναδιανομής των εισοδημάτων, αλλά τη διαδικασία των παραγωγικών αναδιαρθρώσεων που εντεινόνταν υπό το καθεστώς της κρίσης. Μέσω αυτών των μετατοπίσεων στους στόχους και τις προτεραιότητες, η κρατική πολιτική κατέστη περισσότερο επιλεκτική σε σχέση με τα ιδιωτικά συμφέροντα που εξυπηρετούσε.

Σε σχέση με την αγορά εργασίας το αποτέλεσμα της κρίσης του παραγωγικού συστήματος, οι έντονες διαρθρωτικές ανακατατάξεις που εμφανίστηκαν σε όλα τα επίπεδα της παραγωγικής οργάνωσης, σε επίπεδο κλαδικό, ενδοκλαδικό και ενδοεπιχειρησιακό, οι ταχείες τεχνολογικές μεταβολές τόσο στην οργάνωση των επιχειρήσεων όσο και στις εργασιακές δεξιότητες και κύρια η απομάκρυνση από τις εξισωτικές πολιτικές είχαν ως αποτέλεσμα να δοθεί έμφαση σε πολιτικές διαχείρισης των επιμέρους αγορών εργασίας, οι οποίες οδήγησαν στην ενίσχυση των κατακερματισμών στην αγορά εργασίας.

Όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία, οι αλλαγές που εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1970 στις θεωρητικές αντιλήψεις της ανεργίας και συνακόλουθα στις πολιτικές αντιμετώπισης της στηρίζονται στον εκ νέου ορισμό της διαρθρωτικής ανεργίας από μια μη ηθελημένη ανεργία που οφειλόταν στη ζήτηση για εργασία σε μια ηθελημένη ανεργία που οφείλεται στην προσφορά εργασίας («Brown C.» 1983).

Γενικά, οι παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας, όπως διαμορφώθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 μέχρι σήμερα χαρακτηρίζονται από τη μικροοικονομική προσέγγιση, τη μερικότητα και την εξατομίκευση και στοχεύουν στην ενίσχυση των διαδικασιών της κεφαλαιακής και παραγωγικής αναδιάρθρωσης με την εύνοια των παραγωγικότερων οικονομικά μονάδων. Αυτό είναι αποτέλεσμα της ίδιας της διαδικασίας της παραγωγικής αναδιάρθρωσης και της οικονομικής ιδεολογίας, η οποία ενισχύει την υπεροχή της αποτελεσματικότητας έναντι της ισότητας που μεταφράστηκε στην υπεροχή του ιδιωτικού έναντι του δημοσίου και του κρατικού. Ταυτόχρονα, και προς ενίσχυση των προαναφερόμενων κατευθύνσεων τα αίτια της ανεργίας αναζητήθηκαν σε παράγοντες που δρουν από την πλευρά της προσφοράς του εργατικού δυναμικού είτε με την έννοια της αναντιστοιχίας μεταξύ των απαιτούμενων και διαθέσιμων εργασιακών δεξιοτήτων είτε με την έννοια της ηθελημένης επιλογής των ατόμων στην ανεργία.

3.2 Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 αντιμετώπιζε τρία θεμελιώδη ζητήματα:

- την κατάσταση της ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Οικονομίας και τις δυνατότητες ανάπτυξης σε συνδυασμό με την νομισματική σύγκλιση
- το διογκούμενο πρόβλημα της ανεργίας
- τις προοπτικές σταθεροποίησης του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου που θα οδηγούσε σε μια Ευρωπαϊκή Ένωση

Οι βασικές κατευθύνσεις αποτυπώθηκαν στη Λευκή Βίβλο για την Ανάπτυξη, την Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση, που συντάχθηκε ένα χρόνο μετά τις διαπραγματεύσεις για την Συνθήκη του Μάαστριχ. Στη Συνθήκη γινόταν αναφορά στην ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής διάστασης στην Ευρώπη, ιδιαίτερα μετά τη συμφωνία για την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση.

Στο Συμβούλιο του Έσσεν το 1994 ξεκίνησαν ουσιαστικά οι δεσμεύσεις για τον συντονισμό των πολιτικών απασχόλησης μεταξύ των Κρατών μελών, ενώ στη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 το νέο Άρθρο 128 προέβλεπε το μέσον για τον συντονισμό αυτό. Συγκεκριμένα, στο Άρθρο 128 αναφέρεται το πλαίσιο για την ανάπτυξη μιας κοινής Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση, στη βάση κοινών προκαθορισμένων στόχων και προτεραιοτήτων. Στο νέο αυτό πλαίσιο οι δεσμεύσεις που αντιστοιχούν στους στόχους και τις προτεραιότητες παίρνουν την μορφή «Κατευθυντήριων Γραμμών». Το περιεχόμενό τους θα καταγράφεται στα «Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση» (ΕΣΔΑ) τα οποία και αντιστοιχούν στις πολιτικές κάθε χώρας μέλους.

Το πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση προβλέπει ακόμα την διαδικασία αξιολόγησης των ΕΣΔΑ, τα αποτελέσματα της οποίας περιλαμβάνονται στην Ενιαία Έκθεση για την Απασχόληση. Από το 2000 και μετά, το Συμβούλιο, μετά από εισήγηση της Επιτροπής, εκδίδει «Συστάσεις» στα Κράτη μέλη, προκειμένου να επισημαίνονται έγκαιρα αποκλίσεις και καθυστερήσεις στο πλαίσιο των Κατευθυντήριων Γραμμών.

Η Σύνοδος Κορυφής του Λουξεμβούργου, που πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 1997, ήταν αφιερωμένη στην απασχόληση και εξειδίκευσε περαιτέρω την «εντολή» του Άρθρου 128 της Συνθήκης, ενόψει επικύρωσης και έναρξης της εφαρμογής της. Η εξειδίκευση αυτή, αφορούσε τον προσδιορισμό των κύριων αξόνων δράσης που ονομάστηκαν «πυλώνες» και αντιστοιχούσαν στα πεδία της απασχολησιμότητας, επιχειρηματικότητας, προσαρμοστικότητας και ίσων ευκαιριών.

Μια διάσταση του συντονισμού των πολιτικών στο πλαίσιο αυτό, ήταν και ο εναρμονισμός με τις Ευρείες Οικονομικές Κατευθύνσεις του Συμβουλίου Οικονομίας και Οικονομικών Υποθέσεων της Ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας που έγινε τον Μάρτιο του 2000 εισήγαγε κάποιους ποσοτικούς στόχους για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση, όπως ότι το ποσοστό πλήρους απασχόλησης για τους άντρες πρέπει να φθάσει το 70% στο σύνολο του εργατικού δυναμικού και το 60% για τις γυναίκες μέχρι το 2010.

Ως αποτέλεσμα, οι Κατευθυντήριες Γραμμές έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στις ενεργητικές πολιτικές για την απασχόληση. Η έμφαση αυτή έγινε ισχυρότερη με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βαρκελώνης τον Μάρτιο του 2002. Το

«σύνθημα» για την ΕΣΑ αποτυπώθηκε στην παρότρυνση «Ενεργητικές πολιτικές με στόχο την πλήρη απασχόληση: περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε μια αξιολόγηση της επίδρασης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση ή της Κοινωνικής Ατζέντας όπως καθιερώθηκε να λέγεται το περιεχόμενο των δράσεων της ΕΣΑ, από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας (Δεκέμβριος 2000). Η αξιολόγηση έγινε το 2002 και στα αποτελέσματα περιλαμβάνονται κυρίως τα εξής:

- υπήρξε βελτίωση στην απόδοση της Ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, με τη δημιουργία περίπου δέκα (10) εκατομμυρίων νέων θέσεων εργασίας, από το 1997, από τις οποίες έξι (6) εκατομμύρια αντιστοιχούσαν σε γυναίκες, ενώ παράλληλα το εργατικό δυναμικό της Ένωσης αυξήθηκε κατά πέντε (5) εκατομμύρια άτομα
- οι μειώσεις στη διαρθρωτική ανεργία επιβεβαίωσαν την ανάγκη εφαρμογής ενεργητικών πολιτικών καθώς επίσης και την ανάγκη έγκαιρης προσαρμογής σε μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς
- μεταξύ του 1997 και του 2001, δηλαδή της πενταετίας που κάλυψε η αξιολόγηση, η απασχόληση αυξήθηκε από 157,5 το 1997 σε 167,8 εκατομμύρια το 2001, ενώ η ανεργία μειώθηκε από 17,0 σε 12,9 εκατομμύρια το ίδιο διάστημα
- η μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας επιταχύνθηκε, φθάνοντας το 1,4%. Αυτό το γεγονός είναι σημαντικό, ιδιαίτερα εάν συνυπολογισθεί η παράλληλη αύξηση του εργατικού δυναμικού
- η συμβολή της απασχόλησης στην αύξηση του ΑΕΠ αυξήθηκε, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η αύξηση στην παραγωγικότητα της εργασίας συσχετίστηκε με την βελτίωση στις δεξιότητες και την ποιότητα της παρεχόμενης εργασίας του εργατικού δυναμικού.

Παρόλα αυτά στα συμπεράσματα της αξιολόγησης περιλαμβάνονται και ορισμένα αρνητικά φαινόμενα:

- το 2001 δέκα τρία (13) εκατομμύρια ήταν άνεργοι, από τους οποίους το 42% μακροχρόνια άνεργοι
- για να επιτευχθούν οι στόχοι της Λισσαβόνας η απασχόληση στην Ένωση θα πρέπει να αυξηθεί κατά 15,4 εκατομμύρια, από τα οποία 9,6 γυναίκες

και 7,4 εκατομμύρια άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, στο διάστημα 2002 - 2010.

Επίσης, ανησυχία προκαλούν ακόμα οι αποκλίσεις των ρυθμών παραγωγικότητας μεταξύ Ένωσης και των διεθνών εταίρων της, καθώς επίσης και αποκλίσεις στους ρυθμούς ανεργίας μεταξύ περιφερειών.

Επιπλέον, σημαντική θετική παράμετρο αποτελεί η de facto σύγκλιση μεταξύ Εθνικών πολιτικών, μέσω των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση, καθώς επίσης και η πολιτική δέσμευση ως προς κοινούς στόχους διαρθρωτικού και μακροπρόθεσμου χαρακτήρα. Παράλληλα, στα θετικά σημεία περιλαμβάνεται και μια σειρά κοινών πρακτικών όπως για παράδειγμα στα πεδία της δια βίου μάθησης και της ποιότητας της εργασίας. Η αναγκαιότητα και η συμπληρωματικότητα μεταξύ εκπαίδευσης και κατάρτισης έχουν γίνει αποδεκτές από τα Κράτη μέλη, ενώ ο σχεδιασμός και η εφαρμογή τους πραγματοποιούνται πλέον με περισσότερο ολοκληρωμένο τρόπο.

Η αποτίμηση της ΕΣΑ ανέδειξε ορισμένα ουσιαστικά θέματα. Ένα από αυτά αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα των μέτρων ενεργητικών πολιτικών. Παρά το γεγονός ότι η επίδραση αυτών των μέτρων είναι συνάρτηση πολλών ατομικών, θεσμικών και άλλων μεταβλητών, ένα γενικό συμπέρασμα ήταν ότι τα μέτρα για την κατάρτιση αποδεικνύονται αποτελεσματικά για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες ή ομάδες στόχου, όπως για παράδειγμα η επανένταξη γυναικών στην αγορά εργασίας ή οι μετανάστες. Τα αποτελέσματα για την επιδοτούμενη απασχόληση είναι λιγότερο ξεκάθαρα: π.χ. η επιδοτούμενη απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα έχει αποδειχθεί αποτελεσματικότερη απ' ό,τι η δημιουργία θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα. Οι επιδοτήσεις για αυτοαπασχόληση δείχνουν θετικά αποτελέσματα, παρόλο που το φάσμα για ευρεία εφαρμογή αυτού του μέτρου είναι περιορισμένο. Η βοήθεια στην αναζήτηση εργασίας, γενικά ως μέτρο, αποδείχθηκε αποτελεσματικό, αλλά ιδιαίτερα θετικά είναι τα αποτελέσματα όταν πρόκειται για εξατομικευμένη παρακολούθηση και υποστήριξη.

Οι επισημάνσεις που υπογραμμίζουν την ανάγκη για μεγαλύτερη προσοχή αφορούν στα θέματα της αδιάκοπης και απρόσκοπτης ενσωμάτωσης των ανέργων στην αγορά εργασίας, στο follow up των ωφελουμένων των προγραμμάτων απασχόλησης και στη σχέση κόστους - απόδοσης των ενεργητικών μέτρων. Αυτό σημαίνει τον όσο το δυνατόν καλύτερο προσδιορισμό των ατόμων σε κίνδυνο ανεργίας ή περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα όταν αυτά είναι

σε πρώιμο στάδιο, ώστε να εφαρμοσθούν μέτρα πρόληψης. Ακόμα συνεπάγεται εξατομίκευση των υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης και παρακολούθησης, ενώ διαφαίνεται έντονη και η προοπτική ειδικά σχεδιασμένων μέτρων ανά ομάδα στόχου.

Επίσης, η καταγραφή, παρακολούθηση και αξιολόγηση των μέτρων ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης συμπεριλαμβάνονται στα σημαντικά θέματα προς επίλυση, στις επισημάνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Μετά την αξιολόγηση της πρώτης πενταετίας εφαρμογής της ΕΣΑ, και με το δεδομένο της σταθερής προσήλωσης στους στόχους της Λισσαβόνας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τον Ιανουάριο του 2003 πρόταση για την αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση. Η αναθεώρηση προέβλεπε μεγαλύτερη συγκεκριμενοποίηση στόχων, απλοποίηση των διαδικασιών εφαρμογής, επαναπροσδιορισμό των στρατηγικών αξόνων (πυλώνων στην ΕΣΑ 1997) και βελτίωση της λειτουργίας διακυβέρνησης.

Τρεις νέοι στόχοι αναδείχθηκαν στο πλαίσιο των νέων συνθηκών εξέλιξης των αγορών εργασίας:

- η πλήρης απασχόληση
- η ποιότητα και η παραγωγικότητα της εργασίας
- η συνοχή και η καλή διακυβέρνηση ως προς την αγορά εργασίας

Οι τέσσερις Πυλώνες της προηγούμενης περιόδου αντικαταστάθηκαν από τρεις βασικούς προσανατολισμούς, καθότι κρίθηκε σκόπιμη μια περαιτέρω συγκεκριμενοποίηση του περιεχομένου των αρχικών Πυλώνων και των αντίστοιχων Κατευθυντήριων Γραμμών.

Οι βασικοί προσανατολισμοί είναι οι ακόλουθοι:

1. Πλήρης Απασχόλησης
2. Βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας στην εργασία
3. Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και ενσωμάτωσης

Η πλήρης απασχόληση παραπέμπει άμεσα στους στόχους της Λισσαβόνας που είναι η επίτευξη συνολικού ποσοστού απασχόλησης 67% το 2005 και 70% το 2010, με ποσοστό απασχόλησης γυναικών 57% το 2005 και 60% το 2010, και ποσοστό απασχόλησης 50% για τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας (55-64) το 2010.

Οι Ειδικές Κατευθυντήριες Γραμμές ανέρχονται σε δέκα (10) και είναι οι εξής:

1. Ενεργητικά και προληπτικά μέτρα για τους ανέργους και τους άεργους
2. Δημιουργία θέσεων εργασίας και επιχειρηματικό πνεύμα

3. Αντιμετώπιση των αλλαγών και προώθηση της προσαρμοστικότητας και της κινητικότητας στην αγορά εργασίας
4. Προώθηση της ανάπτυξης του ανθρωπίνου δυναμικού και της δια βίου μάθησης
5. Αύξηση της προσφοράς εργατικού δυναμικού και παράταση του επαγγελματικού βίου
6. Ισότητα των φύλων
7. Προώθηση της ένταξης και καταπολέμησης των διακρίσεων έναντι των ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στην αγορά εργασίας
8. Προώθηση της ελαστικότητας της εργασίας μέσω κινήτρων ώστε να καταστεί αυτή οικονομικά συμφέρουσα
9. Μετατροπή της αδήλωτης εργασίας σε κανονικής μορφής απασχόληση
10. Αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων στην απασχόληση.

Ειδικά για τα ενεργητικά μέτρα, η Κατευθυντήρια Γραμμή 1 προέβλεπε ότι τα Κράτη μέλη θα πρέπει να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν ενεργητικά και προληπτικά μέτρα για τους ανέργους και τους άεργους, με σκοπό την αποτροπή του κινδύνου της μακροχρόνιας ανεργίας και την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Για το σκοπό αυτό τα Κράτη μέλη καλούνται να εξασφαλίζουν ότι παρέχεται στους αιτούντες εργασία, από τα πρώτα στάδια της περιόδου ανεργίας, έγκαιρος προσδιορισμός των αναγκών, καθώς και υπηρεσίες συμβουλευτικής και προσανατολισμού, βοήθεια στην αναζήτηση εργασίας και εξατομικευμένα σχέδια δράσης. Επομένως, θα πρέπει να διασφαλιστεί στους ανέργους που αναζητούν εργασία, πρόσβαση σε αποτελεσματικά και αποδοτικά μέτρα με ιδιαίτερη έμφαση σε άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες.

Επίσης, τα Κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι σε κάθε άεργο θα προσφέρεται η δυνατότητα νέας αρχής πριν από την πάροδο έξι (6) μηνών ανεργίας, αν πρόκειται για νέους, και δώδεκα (12) μηνών ανεργίας αν πρόκειται για ενήλικους, με την μορφή κατάρτισης, επανεκπαίδευσης, άσκησης στην εργασία, θέσης εργασίας ή άλλων μέτρων απασχόλησης, με στόχο την επίτευξη του μέσου όρου των τριών περισσότερο προηγμένων κρατών μελών. Καλούνται επίσης, να εκσυγχρονίζουν και να ενισχύουν τους θεσμούς της αγοράς εργασίας και ιδιαίτερα τις υπηρεσίες απασχόλησης και να μεριμνούν για την τακτική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των προγραμμάτων για την αγορά εργασίας, και να τα αναθεωρούν αναλόγως.

3.3 Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης

3.3.1 Εμφάνιση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης αποτελούν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 τη βασική πολιτική παρέμβαση στην αγορά εργασίας. Ο ρόλος τους θεωρείται ότι έγκειται στην καταπολέμηση των αιτιών που προκαλούν την ανεργία, γεγονός που τις αντιπαραθέτει προς παρεμβάσεις, οι οποίες στοχεύουν στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ανεργίας (παθητικές πολιτικές).

Η χρήση του όρου ενεργητικές σε αντιπαράθεση προς τον όρο παθητικές πολιτικές εμπεριέχει μια έντονη θετική φόρτιση, εξαιτίας της αρνητικής έννοιας του παθητικού, ενώ το πολιτικό μήνυμα της αντίστιξης είναι η ανακατανομή των πόρων από τις πολιτικές που στοχεύουν στη διατήρηση του εισοδήματος των ανέργων σε πολιτικές που ενισχύουν τις πιθανότητες απασχόλησης.

Η διάκριση μεταξύ ενεργητικών και παθητικών πολιτικών απασχόλησης αντανακλά τις θεωρητικές υποθέσεις που αναφέρονται σε ποιοτικά χαρακτηριστικά της προσφοράς εργασίας. Οι θεωρητικές καταβολές της διάκρισης εντοπίζονται στη θεωρία της αναζήτησης της εργασίας στη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου και στη θεωρία των καταταμίσεων της αγοράς εργασίας ή ακόμη και σε επιλεκτική σύνθεση στοιχείων αυτών των θεωρητικών προτάσεων.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης κλήθηκαν να διαδραματίσουν το ρόλο του μηχανισμού προσαρμογής των επιμέρους αγορών εργασίας με τη βελτίωση της κινητικότητας της εργασίας και την ποιοτική αναβάθμισή της, στη θέση του μηχανισμού τιμών και σε ένα μακροοικονομικό περιβάλλον που στηριζόταν στην κενυσιανή πολιτική ρύθμισης της συνολικής ζήτησης και μείωσης του διαφορισμού των μισθών.

Οι χώρες μέλη του ΟΟΣΑ προσανατολίζονται στην υιοθέτηση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης ύστερα από την κατευθυντήρια οδηγία του 1964, από τον οργανισμό, η οποία θέτει τρεις στόχους:

- τη βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας
- τη βελτίωση της θέσης ομάδων πληθυσμού στην αγορά εργασίας
- την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης μέσω της ποιοτικής βελτίωσης και προσαρμοστικότητας του εργατικού δυναμικού

Η πρώτη γενιά προγραμμάτων ενεργητικής πολιτικής σχεδιάστηκε με την προσδοκία της ταχείας ανάκαμψης των ρυθμών ανάπτυξης και της απασχόλησης, περιλαμβάνοντας προγράμματα που στόχευαν είτε στο να διατηρήσουν τους

εργαζόμενους στις θέσεις εργασίας που κατείχαν είτε στο να διατηρήσουν τις εργασιακές δεξιότητες, το εργασιακό ήθος και το εισόδημα των απολυμένων με τη δημιουργία προγραμμάτων βραχυχρόνιας απασχόλησης στο δημόσιο τομέα.

Η δεύτερη γενιά ενεργητικών παρεμβάσεων περιλάμβανε την επιδότηση εργοδοτών για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη χρηματοδότηση προγραμμάτων τοπικών πρωτοβουλιών και ενδογενούς ανάπτυξης.

Όπως υποστηρίζει ο L. Calmfors, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης καλούνται να επιτελέσουν τέσσερις λειτουργίες:

1. να αυξήσουν το συνολικό επίπεδο της απασχόλησης και να μειώσουν το επίπεδο της ανεργίας
2. να διατηρήσουν το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και των εργασιακών δεξιοτήτων του
3. να διευκολύνουν και να ενισχύσουν την κατανημητική λειτουργία της αγοράς εργασίας
4. να διαχειριστούν το σύστημα ασφαλιστικής κάλυψης των ανέργων, λειτουργώντας ως υποκατάστατα των πραγματικών θέσεων εργασίας για να περιορισθεί ο αριθμός των δικαιούχων επιδότησης. Αυτό, βέβαια, μπορεί να ισχύσει μόνο στην περίπτωση που ο δικαιούχος επιδόματος ανεργίας οφείλει να αποδεχθεί την προσφερόμενη κενή θέση που του υποδεικνύει το γραφείο εύρεσης εργασίας και σε περίπτωση μη αιτιολογημένης άρνησης διακόπτεται η επιδότησή του.

3.3.2 Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στην Ελλάδα αποτελούν βασική παράμετρο διαμόρφωσης πολιτικής για την αγορά εργασίας την τελευταία εικοσαετία, με κύριους φορείς διαμόρφωσης και εφαρμογής των πολιτικών αυτών τον ΟΑΕΔ και το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

Κατά τη δεκαετία του 1980 οι ενεργητικές παρεμβάσεις αναπτύσσονται κυρίως ως νεωτεριστική προσπάθεια αντιμετώπισης της ανεργίας και υπό την αιγίδα και χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Έως τότε είχαν μικρή σημασία στην οργάνωση της πολιτικής παρέμβασης στην Ελλάδα, καταγράφοντας μόνο μικρής εμβέλειας προγράμματα για την γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας κυρίως για την αντιμετώπιση εποχιακών αναγκών στην αγροτική παραγωγή.

Στη συνέχεια και με την εμφάνιση των Εθνικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση οι ενεργητικές παρεμβάσεις κατέλαβαν κύρια θέση στην οργάνωση της πολιτικής παρέμβασης στον τομέα της απασχόλησης. Σύμφωνα με το τελευταίο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση η πολιτική του ελληνικού κράτους στον τομέα της απασχόλησης αναφέρονται σε τέσσερις κύριους τομείς, οι οποίοι μαζί με τους επιδιωκόμενους επιμέρους στόχους, αναλύονται ως εξής:

1. Αύξηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων
  - Επέκταση μερικής απασχόλησης τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα με προτεραιότητα στις άνεργες γυναίκες, στους πολύτεκνους, στους μακροχρόνια άνεργους, στα άτομα που είναι κοντά στην συνταξιοδότηση και στους «άνεργους συνεπεία ομαδικών απολύσεων»
  - Μείωση της γραφειοκρατίας και απλοποίηση των διαδικασιών για τις επιχειρήσεις
  - Αναμόρφωση του πτώχευτικού δικαίου με στόχο την μείωση των υπερβολικών κινδύνων για τους επιχειρηματίες και την εξάλειψη του στίγματος της αποτυχίας (πτώχευσης)
  - Φορολογική μεταρρύθμιση, η οποία θα περιλαμβάνει και την μείωση της επαχθούς σήμερα φορολογίας των επιχειρήσεων
  - Αναμόρφωση του αναπτυξιακού νόμου μέσω του οποίου θα επιδιωχθούν μεταξύ άλλων η προσέλκυση νέων κεφαλαίων, η άρση των περιφερειακών ανισοτήτων, η αύξηση της απασχόλησης και η εισαγωγή νέων τεχνολογιών αιχμής σε συνδυασμό με την εφαρμογή καινοτόμων επιχειρηματικών δράσεων
  - Καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας
2. Προσέλκυση περισσότερων ατόμων στην αγορά εργασίας, καθιστώντας την εργασία πραγματική επιλογή για όλους
  - Προώθηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης. Κίνητρα για αύξηση της απασχόλησης των γυναικών, των νέων, των ηλικιωμένων και ΑΜΕΑ

- Οργανωτική και ποιοτική αναβάθμιση του Ο.Α.Ε.Δ. προκειμένου να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας
- Επανεένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας

3. Μεγαλύτερη και πιο αποτελεσματική επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τη δια βίου μάθηση

- Εκπόνηση προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης ανά νομό, στοιχείο το οποίο θα ενισχυθεί από τον αναβαθμισμένο ρόλο των ΚΠΑ, τα οποία θα τηρούν ανά περιφέρεια ευθύνης τους τα δημογραφικά χαρακτηριστικά κάθε ανέργου και θα εντοπίζουν τις ανάγκες για το είδος της κατάρτισής τους
- Επιμήκυνση της διάρκειας των προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας
- Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των κέντρων κατάρτισης
- Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των δομών της κατάρτισης
- Καθιέρωση και εφαρμογή συστήματος αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών, των παρεχομένων γνώσεων και των αποτελεσμάτων της κατάρτισης, σε σχέση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας

4. Ποιότητα και Παραγωγικότητα της εργασίας

Η ποιότητα των συνθηκών εργασίας είναι μια πολυδιάστατη έννοια. Περιλαμβάνει τόσο εγγενή χαρακτηριστικά της ίδιας της εργασίας (ικανοποίηση από την εργασία, ωράριο εργασίας, περιεχόμενο της εργασίας, αντιστοίχιση χαρακτηριστικών της εργασίας και δεξιοτήτων του εργαζομένου, ευκαιρίες για κατάρτιση και δια βίου μάθηση), όσο και ευρύτερα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας (ισότητα των φύλων, υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία, πρόσβαση στην εργασία, ισορροπία ανάμεσα στην ευελιξία και την ασφάλεια στην εργασία, κοινωνικός διάλογος, καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας κλπ.). Η ενίσχυση της ποιότητας της εργασίας έχει θετικό αντίκτυπο και στην αύξηση της απασχόλησης και στην αύξηση της παραγωγικότητας και την οικονομική ανάπτυξη.

3.3.3 Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης σε Γαλλία, Αυστρία και Δανία

3.3.3.1 Γαλλία

Στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών απασχόληση η Γαλλία αναπτύσσει τις ακόλουθες παρεμβάσεις:

- Εξατομικευμένο πρόγραμμα δράσης για μια νέα αρχή. Η παρέμβαση αποτελεί μέρος μιας γενικότερης συμφωνίας – πλαισίου για την απασχόληση μεταξύ κράτους και κοινωνικών εταίρων με σκοπό την εκπόνηση προγράμματος επιστροφής στην εργασία. Παρέχεται εξατομικευμένη υποστήριξη σε όσους αναζητούν εργασία ανεξάρτητα από το εάν δικαιούνται ή όχι επίδομα ανεργίας κατευθύνοντάς τους σε θέσεις εργασίας ή σε προγράμματα κατάρτισης και εξατομικευμένες πρωτοβουλίες σε ειδικές περιπτώσεις
- Πρόγραμμα συμβόλαια νέων με επιχειρήσεις. Απευθύνεται σε νέους άνεργους και ιδιαίτερα σε εκείνους που δεν έχουν προσόντα ή δεξιότητες.
- Πρόγραμμα συμβόλαιο κοινωνικής ενσωμάτωσης. Απευθύνεται σε νέους άνεργους, 16-24 ετών, και εφαρμόζεται κυρίως από τις περιφερειακές αρχές. Παρέχεται υποστήριξη σε ατομικό επίπεδο και οικονομική υποστήριξη στους ωφελούμενους προκειμένου να αντισταθμιστούν οι δαπάνες για την ανεύρεση εργασίας

3.3.3.2 Αυστρία

Στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης η Αυστρία αναπτύσσει τις ακόλουθες παρεμβάσεις:

- Ειδικά προγράμματα για νέους. Προκειμένου να ενισχυθεί η δυνατότητα των νέων για εργασία δημιουργούνται κίνητρα για εκπόνηση εργασιών από νέους σε Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς, ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες που θα διευκολύνουν την ενσωμάτωσή τους στην αγορά
- Προγράμματα για μακροχρόνια άνεργους. Περιλαμβάνει την ενίσχυση των μέτρων υποστήριξης της ενεργητικής αναζήτησης εργασίας, ενώ αναφέρεται όχι μόνο στους συμβατικά μακροχρόνια άνεργους, αλλά και σε ομάδες των οποίων η ανεργία διακόπτεται προσωρινά από εποχιακές ή περιστασιακές εργασίες

- Μέτρα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Περιλαμβάνει ένα πακέτο πολιτικών για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας με απώτερο στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος εντάσεως εργασίας με υψηλά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό. Στα μέτρα περιλαμβάνονται: η διευκόλυνση της πρόσβασης σε επιχειρηματικές καριέρες, η μείωση του κόστους εκκίνησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, η μείωση του διαχειριστικού κόστους των επιχειρήσεων, κίνητρα για κατάρτιση, φορολογικά κίνητρα, μείωση της γραφειοκρατίας, διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδοτικές πηγές κ.ά.

3.3.3.3 Δανία

Στο πλαίσιο των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης η Δανία αναπτύσσει τις ακόλουθες παρεμβάσεις:

- Μέτρα για την αύξηση της απασχόλησης μέσω της επιχειρηματικότητας. Βασικός προσανατολισμός είναι η απόλεια των γραφειοκρατικών εμποδίων για την πρόσβαση στην επιχειρηματική δραστηριότητα, η ενίσχυση των συμβουλευτικών υπηρεσιών και η πρόσβαση σε κεφαλαιακές πηγές. Επίσης, ενισχύεται η επιχειρηματική κουλτούρα, η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την εκπαίδευση και την κατάρτιση, οι συνεργασίες και οι συνεργασίες επιχειρηματικών μονάδων
- Μέτρα για την αύξηση της προσφοράς εργασίας και την προώθηση της ενεργούς γήρανσης. Οι πρωτοβουλίες για τον τομέα αυτό αφορούν σε μέτρα για την ενσωμάτωση μεταναστών και προσφύγων, μείωση των αδειών ασθενείας των εργαζομένων και συντόμηση του χρόνου εκπαίδευσης και κατάρτισης, σε συνδυασμό με κίνητρα σε ΚΕΚ για μείωση των διαρροών και καθυστερήσεων

3.4 Ανεργία νέων

3.4.1 Στατιστικά στοιχεία για νέους άνεργους 15-29 ετών (1998 – 2006)

Οι νέοι ηλικίας 15-29 ετών αντιμετωπίζουν έντονα το πρόβλημα της εισόδου στην αγορά εργασίας, με κύριες αιτίες την έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας και την έλλειψη

προσόντων. Στον ακόλουθο πίνακα εμφανίζονται τα ποσοστά ανεργίας της ηλικιακής ομάδας από το 1998 έως το 2006.

Πίνακας 2: Ποσοστά ανεργίας ηλικιακής ομάδας 15-29 ετών (1998 – 2006)

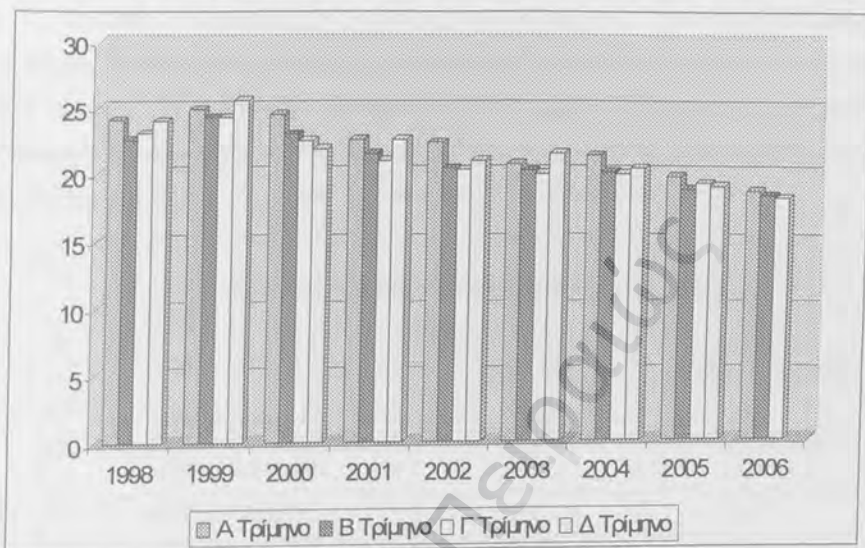
(Πηγή: ΕΣΥΕ)

		Α΄ Τρίμηνο	Β΄ Τρίμηνο	Γ΄ Τρίμηνο	Δ΄ Τρίμηνο
1998	Σύνολο	11,8	10,8	10,8	11,4
	15-29 ετών	24,1	22,6	23,1	24,0
1999	Σύνολο	12,2	11,9	11,7	12,7
	15-29 ετών	24,9	24,3	24,3	25,6
2000	Σύνολο	12,3	11,2	10,9	11,0
	15-29 ετών	24,5	23,0	22,5	21,9
2001	Σύνολο	11,2	10,4	10,2	11,2
	15-29 ετών	22,6	21,5	21,0	22,6
2002	Σύνολο	11,4	9,9	9,8	10,2
	15-29 ετών	22,4	20,4	20,3	21,0
2003	Σύνολο	10,4	9,3	9,3	9,9
	15-29 ετών	20,7	20,2	20,0	21,5
2004	Σύνολο	11,3	10,2	10,1	10,4
	15-29 ετών	21,4	20,1	20,0	20,4
2005	Σύνολο	10,4	9,6	9,7	9,7
	15-29 ετών	19,8	18,8	19,3	19,1
2006	Σύνολο	9,7	8,8	8,3	-
	15-29 ετών	18,7	18,4	18,2	-

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι η ανεργία της εξεταζόμενης ηλικιακής ομάδας παραμένει διαχρονικά σε πολύ υψηλά επίπεδα, όπου ένας στα πέντε ή ένα στα τέσσερα μέλη του εργατικού δυναμικού της ομάδας βιώνει την κατάσταση της ανεργίας.

Τα ποσοστά ανεργίας έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά αυτό οφείλεται κυρίως στη μείωση του εργατικού δυναμικού της εξεταζόμενης ηλικιακής ομάδας. Εκτός των τελευταίων χρόνων βρίσκονταν σταθερά άνω του 20%, πλησιάζοντας σε αρκετές χρονικές περιόδους το 25%.

Διάγραμμα 1: Ποσοστά ανεργίας ηλικιακής ομάδας 15 – 29 ετών (1998-2006)

Η συγκράτηση του ποσοστού ανεργίας της ηλικιακής ομάδας σε υψηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα εγκυμονεί κινδύνους για την εμφάνιση καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού, γεγονός που συνεπάγεται την ανάγκη για την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών απασχόλησης, οι οποίες θα συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των αιτιών που διαμορφώνουν την υπάρχουσα κατάσταση. Επομένως, απαιτούνται πολιτικές απασχόλησης που συνεισφέρουν στην απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας και προσόντων, που αποτελούν τις κύριες αιτίες διαμόρφωσης της υπάρχουσας κατάστασης.

3.4.2 Η αγορά εργασίας για νέους 15-24 ετών (2000 – 2002)

Οι νέοι 15 – 24 ετών παρουσιάζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας από ότι οι υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες και αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο πρόβλημα ένταξης στην αγορά εργασίας, γεγονός που διαμορφώνει καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού και αεργίας. Αποτελούν μια ιδιαίτερα ευπαθή ομάδα του πληθυσμού, η οποία παρουσιάζει υψηλή κινητικότητα, από και προς την αγορά εργασίας. Η κινητικότητα αυτή είναι ακούσια και εκούσια, είτε διότι αποτελούν σχετικά εύκολη λύση σε περιπτώσεις μείωσης προσωπικού είτε διότι αναζητούν καλύτερη εργασία.

Η ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας, η παραμονή τους σε αυτή, αλλά και η περαιτέρω κίνησή τους εντός αυτής εξαρτώνται από πλήθος οικονομικών και μη οικονομικών παραγόντων. Το οικογενειακό περιβάλλον, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το

επίπεδο των δεξιοτήτων, η επαγγελματική εμπειρία, το ύψος των μισθών και άλλοι παράγοντες καθορίζουν σημαντικά τη διαδρομή των νέων στην αγορά εργασίας.

Το 2000 ο πληθυσμός της ηλικιακής κατηγορίας 15 – 24 ετών αποτελούσε το 15,4% του πληθυσμού σε ηλικία προς εργασία και το 19,8% του πληθυσμού σε ηλικία προς εργασία. Τα αντίστοιχα ποσοστά το 2002 είχαν μειωθεί κατά μια περίπου ποσοστιαία μονάδα λόγω αφενός της μείωσης του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας και αφετέρου της αύξησης της ηλικιακής κατηγορίας 65 ετών και άνω.

Πίνακας 3: Δημογραφική εξάρτηση πληθυσμού

(Πηγή: ΕΣΥΕ)

		15-24 ετών	65 ετών και άνω
2000	Πληθυσμός	19,8	29,1
	Εργατικό Δυναμικό	12	2,5
	Απασχολούμενοι	9,5	2,8
	Άνεργοι	31,3	0,3
	Μη ενεργός πληθυσμός	33,1	74,4
2002	Πληθυσμός	18,8	32,8
	Εργατικό Δυναμικό	10,8	2,5
	Απασχολούμενοι	8,9	2,7
	Άνεργοι	28,3	0,2
	Μη ενεργός πληθυσμός	32,5	84,5

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, η συμμετοχή της ηλικιακής κατηγορίας 15-24 ετών μειώνεται από το 2000 στο 2002, ενώ αντιθέτως αυξάνεται η συμμετοχή της ηλικιακής κατηγορίας 65 ετών και άνω τόσο στον πληθυσμό σε ηλικία προς εργασία, όσο και στον μη ενεργό πληθυσμό.

Την περίοδο 2000 – 2002 το ποσοστό ανεργίας της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας μειώθηκε κατά 22,7%, ενώ μείωση παρατηρήθηκε και στο ποσοστό απασχόλησης κατά 6,3%. Επειδή η συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη κινητικότητα μεταξύ εργατικού δυναμικού και μη ενεργών από οποιαδήποτε άλλη ηλικιακή κατηγορία είναι δύσκολο να διαπιστωθούν με σαφήνεια τα αίτια της μείωσης της ανεργίας. Ωστόσο, θεωρείται ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η επιστροφή

των νέων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επομένως, το ποσοστό συμμετοχής και απασχόλησης της ηλικιακής κατηγορίας σε σχέση με άλλες κρίνεται ιδιαίτερα χαμηλό.

Το 2000 το 19% του μη ενεργού πληθυσμού, το 11,7% του εργατικού δυναμικού, το 9,3% των απασχολούμενων και το 31,23% των ανέργων ήταν νέοι ηλικίας 15-24 ετών. Τα αντίστοιχα ποσοστά το 2002 διαμορφώνονται σε 17,6% του μη ενεργού πληθυσμού, 10,6% του εργατικού δυναμικού, 8,7% των απασχολούμενων και 28,3% των ανέργων. Την ίδια χρονική περίοδο η απασχόληση των νέων μειώθηκε κατά 23.177 άτομα, η ανεργία κατά 34.824 άτομα και το εργατικό δυναμικό κατά 58.382 άτομα.

Πίνακας 4: Εργατικό δυναμικό, Απασχόληση και Ανεργία νέων ηλικίας 15-24 ετών (2000 – 2002)

(Πηγή: ΕΣΥΕ)

	2000	2001	2002
Εργατικό Δυναμικό	519.874	483.334	461.872
Απασχολούμενοι	366.488	347.762	343.311
Άνεργοι	153.385	135.572	118.561

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι το εργατικό δυναμικό, η απασχόληση και η ανεργία μειώνονται τόσο την περίοδο 2000 – 2001 όσο και την περίοδο 2001 – 2002. Αυτό συνεπάγεται ότι μπορεί να δημιουργούνται θέσεις εργασίας και να μειώνεται ταυτόχρονα ο αριθμός των απασχολούμενων είτε επειδή κάποιοι κατέστησαν άνεργοι είτε επειδή αποχώρησαν από το εργατικό δυναμικό, κυρίως για να επιστρέψουν στην εκπαίδευση.

Το ποσοστό ανεργίας των νέων 15 – 24 ετών, όπως συμβαίνει σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ιδιαίτερα υψηλό.

Πίνακας 5: Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο (2000 – 2002)

(Πηγή: ΕΣΥΕ)

	2000			2002		
	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
15-64 ετών	11,3	7,5	16,9	9,8	6,4	14,9
15-24 ετών	29,5	22,1	37,7	25,7	18,7	33,3

Από τα στοιχεία του ανωτέρω πίνακα παρατηρούμε ότι το ποσοστό ανεργίας των νέων ηλικίας 15-24 ετών μειώνεται την περίοδο 2000 – 2002 από 29,5% σε 25,7%. Η αναλογία του ποσοστού ανεργίας των νέων ως προς το συνολικό ποσοστό ανεργίας ήταν 2,61 το 2000 και 2,62 το 2002, δηλαδή παρέμεινε σχεδόν σταθερό κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Η διάρκεια ανεργίας των ανέργων 15 – 24 ετών, αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 6: Διάρκεια ανεργίας ανέργων 15-24 ετών (2000-2002)

(Πηγή: ΕΣΥΕ)

	Νέοι άνεργοι	Τώρα αναζητούν εργασία	< 6 μήνες	6-11 μήνες	> 12 μήνες
	%				
2000	77,8	0,3	27,7	20,0	52,0
2001	37,7	1,3	32,8	19,1	46,8
2002	69,4	1,1	25,9	25,2	47,8

Με βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων της ηλικιακής κατηγορίας 15-24 ετών αναζητεί εργασία για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών, γεγονός που συνεπάγεται ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της ηλικιακής ομάδας είναι μακροχρόνια άνεργοι. Πάντως, στο σύνολο της εξεταζόμενης τριετίας παρατηρείται μείωση τόσο του πληθυσμού που αναζητεί εργασία για περισσότερο από 12 μήνες όσο και του πληθυσμού που αναζητεί εργασία για λιγότερο από 6 μήνες, με παράλληλη αύξηση του πληθυσμού που αναζητεί εργασία για χρονικό διάστημα 6 – 11 μηνών.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό συμμετοχής των νέων είναι ιδιαίτερα χαμηλό λόγω της συμμετοχής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά παράλληλα τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας είναι ιδιαίτερος υψηλά, γεγονός που εγκυμονεί κινδύνους κοινωνικού αποκλεισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.1 Εισαγωγή

Όπως προαναφέρθηκε, τόσο η κοινωνική επιχειρηματικότητα όσο και οι κοινωνικές επιχειρήσεις δεν έχουν θεσμοθετηθεί στην Ελλάδα και δεν παρέχεται κάποιο υποστηρικτικό πλαίσιο για την ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών. Παρά ταύτα οι ανάγκες τοπικών κοινωνιών για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών και την αντιμετώπιση καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού και ανεργίας έχουν ωθήσει φορείς και πρόσωπα στην ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κοινωνικού χαρακτήρα.

Η κοινωνική επιχείρηση Ναυπάκτου και η κοινωνική επιχείρηση Ηλιαχτίδα, στη Μυτιλήνη, αποτελούν δυο παραδείγματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας, τα οποία συνδέονται με την τοπική ανάπτυξη. Και οι δυο κοινωνικές επιχειρήσεις αποσκοπούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας προκειμένου να απασχοληθούν άτομα των τοπικών κοινωνιών που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, ενώ αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα προκειμένου να συγκεντρώσουν τους απαιτούμενους πόρους για την εκπλήρωση του κοινωνικού τους σκοπού.

Με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης, η κοινωνική επιχείρηση Ναυπάκτου εντάσσεται στο πρώτο επίπεδο, δηλαδή στην κανονιστική προσέγγιση, ενώ η κοινωνική επιχείρηση Ηλιαχτίδα, εντάσσεται στο δεύτερο επίπεδο, δηλαδή κατά κανόνα στη νομική – θεσμική προσέγγιση.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, και οι δυο κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν να επιδείξουν σημαντικό κοινωνικό έργο, ιδιαίτερα στον τομέα της δημιουργίας απασχόλησης για άτομα που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.

4.2 Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου

Η Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2004 με την έμμεση συμμετοχή τοπικών αρχών από την περιοχή της Αιτωλίας, η οποία περιλαμβάνει δήμους, που γεωγραφικά υπάγονται στους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Φωκίδας και Ευρυτανίας. Η αξιοποίηση του Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader II συνέβαλε στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού στην εν λόγω περιοχή, με σημαντική αύξηση του τουριστικού ρεύματος κατά τους χειμερινούς

μήνες, κυρίως στην περιοχή της Ορεινής Ναυπακτίας. Η αξιοποίηση του Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+ και η επέκταση των επενδύσεων σε όλη την περιοχή της Αιτωλίας, αναμένεται να αυξήσει ακόμη περισσότερο την τουριστική κίνηση στο ορεινό τμήμα της Αιτωλίας, με παράλληλη αύξηση της τουριστικής κίνησης στο αστικό της τμήμα λόγω της ζεύξης Ρίου – Αντιρρίου και της βελτίωσης των οδικών αξόνων σύνδεσης αστικού και ορεινού τμήματος.

Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής στηρίζεται στο φυσικό περιβάλλον και τις φυσικές ομορφιές. Η αύξηση της τουριστικής κίνησης ελλοχεύει κινδύνους καταστροφής των τουριστικών πόρων από την αλόγιστη και μαζική χρήση τους. Έτσι, οι τοπικές αρχές μέσω του διαδημοτικού αναπτυξιακού φορέα που έχουν συστήσει (Αιτωλική Αναπτυξιακή) προωθούν δράσεις για τη διαχείριση του τουριστικού ρεύματος και την προστασία των φυσικών πόρων. Μια από τις δράσεις που έχουν αναληφθεί είναι η ίδρυση της Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου, μέσω της αξιοποίησης του Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, η οποία έχει ως στόχο τη διαχείριση της τουριστικής κίνησης, την ανάδειξη και προστασία των φυσικών πόρων, αλλά και την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών. Η αλλαγή που έχει επέλθει στην περιοχή τα τελευταία χρόνια δεν έχει οδηγήσει σε ολοκληρωτική αλλαγή πλεύσης του τουριστικού κυκλώματος παρότι κάτι τέτοιο θα ήταν σύμφωνο με τις νέες συνθήκες. Έτσι, πριν την λειτουργία της Κοινωνικής Επιχείρησης κανένα τοπικό τουριστικό γραφείο δεν είχε ως κύρια δραστηριότητα την εισροή τουριστών στην περιοχή ή την αξιοποίηση συμπληρωματικών μορφών τουρισμού (π.χ. συνεδριακός τουρισμός), αλλά όλα ακολουθούσαν τον παραδοσιακό τρόπο λειτουργίας, ο οποίος στόχευε στην ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών της τοπικής κοινωνίας μέσω της μετάβασης σε άλλες περιοχές. Η αύξηση και η διαχείριση των επισκεπτών για την αξιοποίηση των υποδομών και των επενδύσεων στον τομέα του αγροτουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού ήταν ο πρώτος λόγος ίδρυσης της Κοινωνικής Επιχείρησης. Παράλληλα, υπήρχε ένας δεύτερος σημαντικότερος λόγος, ο οποίος ήταν η ανάγκη σύμπλευσης της τουριστικής ανάπτυξης με την ανάδειξη και την προστασία των φυσικών πόρων της περιοχής. Η Κοινωνική Επιχείρηση προβάλλει τα φυσικά χαρίσματα της περιοχής, ενσωματώνοντάς τα στα τουριστικά προγράμματα που καταρτίζει, ενώ παράλληλα λειτουργεί με ευαισθησία απέναντι στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής συμπεριλαμβάνοντας στα προγράμματά της ενέργειες που εξασφαλίζουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, όπως είναι η συνοδεία από εξειδικευμένο επιστήμονα σε θέματα χλωρίδας και πανίδας, διαμορφώνοντας έτσι ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον σε κάθε

τουριστικό πρόγραμμα, το οποίο ενημερώνει και ευαισθητοποιεί σε υψηλό βαθμό του συμμετέχοντες. Ο αγροτουρισμός, ο εναλλακτικός τουρισμός, η βιώσιμη αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων και η ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων είναι στρατηγικοί άξονες στους οποίους στηρίζεται η αναπτυξιακή πολιτική της περιοχής της Αιτωλίας, ενώ η Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου αποσκοπεί στην υποστήριξη και ενίσχυση των παραπάνω. Έχει, δηλαδή, ως στόχο η δραστηριοποίησή της να ωφελήσει την τοπική κοινότητα.

Ο στόχος της διαχείρισης της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης συνδέθηκε με το στόχο της αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης, γεγονός που συνέβαλε στη στελέχωση επ' αμοιβή της Κοινωνικής Επιχείρησης από άτομα που ήταν άνεργα και προέρχονταν από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες. Κατά τη διάρκεια μάλιστα της συγκρότησης του εταιρικού σχήματος της Κοινωνικής Επιχείρησης δόθηκε στα άτομα που στελέχωσαν την εταιρεία η δυνατότητα συμμετοχής στο εταιρικό σχήμα. Στην δυνατότητα αυτή ανταποκρίθηκαν δυο άτομα, τα οποία προέρχονταν από την κοινωνική ομάδα των άνεργων γυναικών κάτω των 25 ετών. Έτσι, διαμορφώθηκε το εταιρικό σχήμα της Κοινωνικής Επιχείρησης, το οποίο αποτελείται από την Αιτωλική Αναπτυξιακή και δυο άτομα από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες.

Πίνακας 7: Εταιρικό Σχήμα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου Ε.Π.Ε.

ΕΤΑΙΡΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΜΕΡΙΔΙΩΝ
Αιτωλική Αναπτυξιακή Α.Ε.	80%
2 άτομα από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες	20%

Η εταιρικότητα είναι σημαντικός παράγοντας στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η εταιρική σύνθεση της Κοινωνικής Επιχείρησης εκφράζει την τοπική κοινωνία, παρότι από πρώτη ματιά μπορεί να προκαλεί σύγχυση ή/και δυσπιστία. Η Αιτωλική Αναπτυξιακή αποτελεί ενδιάμεσο φορέα για τη συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων που διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στις αναπτυξιακές διεργασίες της περιοχής. Στην Αιτωλική συμμετέχουν δεκαπέντε (15) φορείς, γεγονός που κατά μια ερμηνεία και με την έννοια των εμπλεκόμενων φορέων, το εταιρικό σχήμα της Κοινωνικής Επιχείρησης «μεταβάλλεται» από τριμελές σε δεκαεπταμελές.

Πίνακας 8: «Αναλυτικό» εταιρικό σχήμα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου

Ε.Π.Ε.

A/A	«ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ» ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΧΗΜΑ
1	Δήμος Αποδοτίας
2	Δήμος Πυλίνης
3	Δήμος Πλατάνου
4	Δήμος Ι.Π. Μεσολογγίου
5	Δήμος Αντιρρίου
6	Δήμος Ευπαλίου
7	Δήμος Χάλκειας
8	Δήμος Ναυπάκτου
9	Δήμος Δομνίστας
10	Δήμος Βαρδουσίων
11	Δήμος Θέρμου
12	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Δωρίδας
13	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Μεσολογγίου - Ναυπάκτου
14	Ομοσπονδία Συλλόγων Ναυπακτίας
15	Οργανισμός Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ναυπακτίας
16	Α' άτομο από ευπαθή κοινωνικά ομάδα
17	Β' άτομο από ευπαθή κοινωνικά ομάδα

Ένα μεγάλο μέρος της τοπικής κοινωνίας εκφράζεται μέσω της Αιτωλικής Αναπτυξιακής, η οποία επιπλέον παρέχει ευελιξία τόσο στην τοπική αυτοδιοίκηση που θέλει να δραστηριοποιηθεί στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης όσο και στην Κοινωνική Επιχείρηση, της οποίας η δραστηριότητα δεν εμποδίζεται από τη δυσκίνητη λειτουργία των Δημοτικών οργάνων, καθώς αυτά δεν εμπλέκονται στη λειτουργία της ή από το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση. Έτσι, η Κοινωνική Επιχείρηση διαθέτει αυτονομία, δεν υπάγεται δηλαδή στον δημόσιο τομέα ή στην κεντρική διοίκηση και δεν χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό ή τους δημοτικούς

προϋπολογισμούς. Αναπτύσσει αυτόνομη δράση μέσω επιχειρηματικής δραστηριότητας, που αποσκοπεί στην δημιουργία εσόδων.

Οι αρχές της κοινωνικής οικονομίας ακολουθήθηκαν τόσο στη φάση ίδρυσης όσο και στη φάση λειτουργίας της κοινωνικής επιχείρησης, ενώ συνδέθηκαν με καινοτομικό και σύγχρονο πνεύμα με πρωτότυπες αποφάσεις που διευκολύνουν τη λειτουργία της κοινωνικής επιχείρησης και την εκπλήρωση της αποστολής της. Στο παρελθόν υλοποιήθηκαν ενέργειες κοινωνικής επιχειρηματικότητας, οι οποίες δεν προσεγγίστηκαν ολοκληρωμένα, αλλά περιορίστηκε ο επιχειρηματικός τους ρόλος σε σχέση με τον κοινωνικό, με αποτέλεσμα να έχουν μικρό χρόνο ζωής. Έτσι, κάθε σημαντική απόφαση για τη λειτουργία της κοινωνικής επιχείρησης λαμβάνεται έχοντας υπόψη της αρχές της κοινωνικής οικονομίας και την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ του κοινωνικού και επιχειρηματικού ρόλου της επιχείρησης.

Η επιλογή της νομικής μορφής της εταιρείας έγινε υπό αυτό το πρίσμα. Ήταν αναγκαίο η επιχειρηματική δραστηριότητα της εταιρείας και η εικόνα της στην αγορά να μην περιορίζεται από την επιλογή νομικής μορφής που θα αποτύπωνε τον κοινωνικό της ρόλο (π.χ. Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία), αλλά αντιθέτως να αναδεικνύεται ο επιχειρηματικός της ρόλος, ώστε να διεκδικήσει τη βιωσιμότητά της και να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό. Παράλληλα, ήταν απαραίτητο να τηρηθεί η αρχή της κοινωνικής οικονομίας σύμφωνα με την οποία ένα άτομο ισοδυναμεί με μια ψήφο. Δηλαδή, να δίνεται το δικαίωμα στους εταίρους να επηρεάζουν ισοδύναμα τις αποφάσεις της επιχείρησης. Έτσι, επιλέχθηκε η νομική μορφή της Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης, η οποία ικανοποιεί και τις δυο προαναφερόμενες ανάγκες. Ως επιχειρηματική νομική μορφή μπορεί να χαρακτηριστεί αποδεκτή από την αγορά και το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ως προς τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που επιβάλλει εμπεριέχει την ιδιαιτερότητα ότι για την οποιαδήποτε απόφαση της Γενικής Συνέλευσης πρέπει να υπάρχει πλειοψηφία τόσο εταιρικών μεριδίων όσων και μεριδίων συμμετοχής, όπου κάθε άτομο έχει μια μερίδα συμμετοχής, άρα ικανοποιείται κατά αυτόν τον τρόπο και υπό αυτές τις προϋποθέσεις η αρχή ένα άτομο ίσον μια ψήφος. Η προαναφερόμενη ιδιαιτερότητα ως προς τη λήψη αποφάσεων λειτούργησε ενισχυτικά στην πράξη ως προς τη συνεργασία των εταίρων, καθώς επέβαλε σύνθεση απόψεων και κοινή αντιμετώπιση των θεμάτων της επιχείρησης, γεγονός που αποδεικνύεται και από το ότι όλες οι αποφάσεις λήφθηκαν με ομοφωνία.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και οι κοινωνικοί φορείς που συντονίζουν την αναπτυξιακή στρατηγική της περιοχής είναι από τη μια μεριά οι

επηρεαζόμενοι από τη δραστηριότητα της κοινωνικής επιχείρησης, ενώ οι εργαζόμενοι από την άλλη. Η συμμετοχική φύση της επιχείρησης προέτρεπε για τη συμμετοχή και των δυο πλευρών στη διαχείρισή της. Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι κοινωνικοί φορείς συμμετέχουν μέσω της Αιτωλικής Αναπτυξιακής, η οποία κατέχει το 80% των εταιρικών μεριδίων. Στους εργαζόμενους δόθηκε η δυνατότητα συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο και δυο εξ' αυτών το έπραξαν. Η παράλληλη εκπλήρωση επιχειρηματικών και κοινωνικών στόχων προέκρινε τη φιλοσοφία για περαιτέρω ενίσχυση της ενεργής συμμετοχής των εργαζομένων στις δραστηριότητες της εταιρείας. Έτσι, λήφθηκαν δυο πολύ σημαντικές αποφάσεις. Με την πρώτη ανατέθηκε η διαχείριση της εταιρείας σε μια από τις δυο εργαζόμενες, οι οποίες συμμετέχουν στο εταιρικό κεφάλαιο. Κατ' ουσία η διοίκηση της καθημερινής λειτουργίας ασκείται από μια εργαζόμενη. Με την δεύτερη απόφαση δημιουργήθηκε ένα άτυπο όργανο, στο οποίο οι εργαζόμενοι συζητούν τα θέματα της εταιρείας και καταθέτουν την άποψή τους. Επομένως, οι αποφάσεις επηρεάζονται σημαντικά από την πλευρά των εργαζομένων της κοινωνικής επιχείρησης και λαμβάνονται ύστερα από τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στη λειτουργία της.

Η σημαντικότερη διαφοροποίηση μεταξύ μιας επιχείρησης και μιας κοινωνικής επιχείρησης είναι ο τρόπος χρησιμοποίησης του κέρδους. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις αποσκοπούν περισσότερο στη δημιουργία εσόδων που θα επανεπενδυθούν στην επιχείρηση ή/και θα διατεθούν για κοινωνικούς σκοπούς και λιγότερο στη διανομή κέρδους προς τους εταίρους τους. Η Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου διαθέτει το δέκα τις εκατό (10%) των κερδών της σε κοινωνικούς σκοπούς που αποφασίζονται από τη Γενική Συνέλευση και το υπόλοιπο το επανεπενδύει για την περαιτέρω ανάπτυξη και εξέλιξή της. Δεν διανέμει, δηλαδή, κέρδος προς τους εταίρους της. Έτσι, αναδεικνύεται ακόμη περισσότερο ο κοινωνικός ρόλος που επιτελούν μέσω της επιχειρηματικής δράσης οι εταίροι της και ειδικότερα η τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία κατέχει το 80% των εταιρικών μεριδίων.

Η έως τώρα λειτουργία της κοινωνικής επιχείρησης παρέχει ορισμένα σημαντικά στοιχεία, ως προς το κοινωνικό όφελος που έχει επιτευχθεί μέσα από την ασκούμενη επιχειρηματική δραστηριότητα, στους τομείς της απασχόλησης και των οικονομικών συναλλαγών.

Όπως προαναφέρθηκε οι στόχοι ίδρυσης της Κοινωνικής Επιχείρησης συνδέθηκαν με τον στόχο της αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης σε άτομα που ήταν άνεργα και προέρχονταν από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Σε είκοσι εννέα (29) μήνες

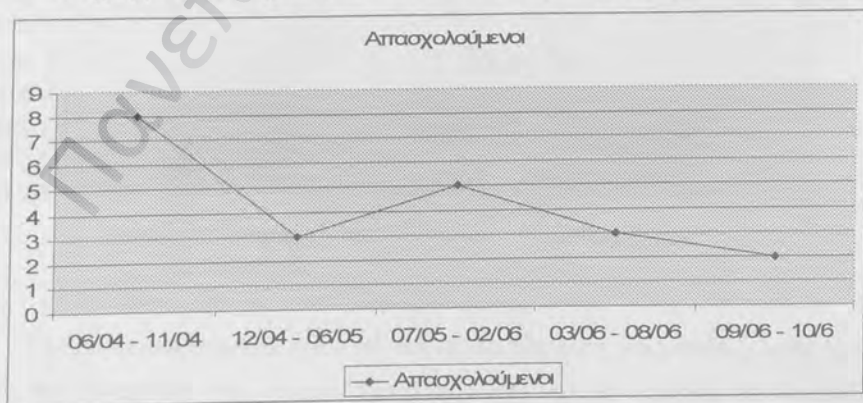
λειτουργίας η Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου προσέφερε εκατόν τριάντα έναν (131) ανθρωπομήνες εργασίας, οι οποίοι μεταφράζονται κατά μέσο όρο στην απασχόληση τεσερισίμιση (4,5) περίπου ατόμων ανά μήνα. Ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνταν κατά χρονικές περιόδους αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα:

Πίνακας 9: Απασχολούμενοι στην Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου

Απασχολούμενοι στην Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου		
Χρονική περίοδος	Απασχολούμενοι	Ανθρωπομήνες
Ιούνιος 2004 – Νοέμβριος 2004	8	48
Δεκέμβριος 2004 – Ιούνιος 2005	3	21
Ιούλιος 2005 – Φεβρουάριος 2006	5	40
Μάρτιος 2006 – Αύγουστος 2006	3	18
Σεπτέμβριος 2006 – Οκτώβριος 2006	2	4
ΣΥΝΟΛΟ		131

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα αποτυπώνονται παραστατικότερα στο ακόλουθο σχεδιάγραμμα:

Διάγραμμα 2: Απασχολούμενοι στην Κοινωνική Επιχείρηση Ναυπάκτου

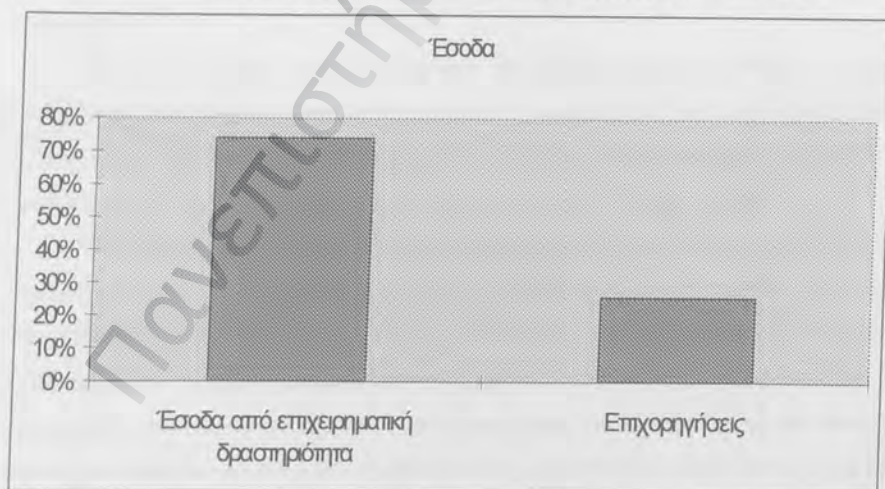

Η κοινωνική επιχείρηση χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL για την προσφορά 48 ανθρωπομηνών εργασίας. Έκτοτε

προσέφερε 83 ανθρωπομήνες εργασίας επιπλέον σε άτομα ευπαθών κοινωνικά ομάδων, οι οποίοι αυξάνονται συνεχώς καθώς η λειτουργία της κοινωνικής επιχείρησης συνεχίζεται. Για κάθε χρηματοδοτούμενο ανθρωπομήνα απασχόλησης έχουν προσφερθεί επιπλέον 1,73 ανθρωπομήνες απασχόλησης, ενώ οι ανθρωπομήνες απασχόλησης, των οποίων η μισθολογική δαπάνη καλύφθηκε από τα έσοδα της κοινωνικής επιχείρησης αποτελούν το 64% των συνολικών ανθρωπομηνών απασχόλησης. Επομένως, ο στόχος της αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο επιτεύχθηκε δεδομένου ότι διαμέσου της κοινωνικής επιχείρησης προσφέρθηκαν 131 ανθρωπομήνες εργασίας, οι οποίοι δεν αναμένεται ότι θα προσφέρονταν εάν δεν αναλαμβάνόταν η συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα.

Στο διάστημα των είκοσι εννέα μηνών λειτουργίας η κοινωνική επιχείρηση είχε έσοδα 325.000€, εκ των οποίων τα 240.000€ προέρχονται από την επιχειρηματική της δραστηριότητα και τα 85.000€ από την επιχορήγηση που έλαβε από το Πρόγραμμα της Κοινωνικής Πρωτοβουλίας EQUAL. Για κάθε ευρώ που επιχορηγήθηκε η κοινωνική επιχείρηση παράγαγε επιπλέον έσοδα 2,82€, ενώ τα έσοδα από την επιχειρηματική δραστηριότητα αποτελούν το 74% των συνολικών εσόδων.

Διάγραμμα 3: Έσοδα Κοινωνικής Επιχείρησης Ναυπάκτου

Την κοινωνική επιχείρηση και την τοπική αυτοδιοίκηση τους συνδέει, εκτός των άλλων, τον ενδιαφέρον τους για την τοπική ανάπτυξη και την ενίσχυση του τοπικού παραγωγικού συστήματος (ΤΠΣ). Γι' αυτό είναι σημαντικό να εξεταστούν δυο σημαντικοί παράγοντες. Ο πρώτος αφορά ποια από τα έσοδα της κοινωνικής επιχείρησης

δεν θα συγκεντρώνονταν από το ΤΠΣ εάν δεν λειτουργούσε η κοινωνική επιχείρηση και ο δεύτερος αφορά ποια από τα έσοδα της κοινωνικής επιχείρησης διοχετεύθηκαν στο ΤΠΣ, προκειμένου η κοινωνική επιχείρηση να προμηθευτεί υπηρεσίες και προϊόντα. Οι δυο προαναφερόμενοι παράγοντες συνδέονται, εκτός των άλλων, με την απασχόληση. Ο πρώτος παράγοντας με την άμεση απασχόληση, δηλαδή με την απασχόληση που δημιουργείται εντός της κοινωνικής επιχείρησης και ο δεύτερος με την έμμεση απασχόληση, δηλαδή με την απασχόληση που δημιουργείται σε συνεργαζόμενες επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις που ευνοούνται συμπληρωματικά από την δραστηριότητα της κοινωνικής επιχείρησης.

Διακρίνοντας τα έσοδα της κοινωνικής επιχείρησης σε δυο κατηγορίες, διαπιστώνουμε ότι το 84% των εσόδων της δεν θα συγκεντρώνονταν χωρίς αυτήν από το τοπικό παραγωγικό σύστημα (ΤΠΣ), στην χρονική περίοδο δραστηριοποίησης της κοινωνικής επιχείρησης.

Αυτό οφείλεται σε τρεις κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι η δραστηριοποίηση της κοινωνικής επιχείρησης στον τομέα της οργάνωσης και επιμέλειας συνεδρίων, όπου δεν δραστηριοποιείται καμία άλλη επιχείρηση της περιοχής. Ο δεύτερος είναι η επιχορήγηση που έλαβε από το Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL και ο τρίτος είναι οι σχέσεις συνεργασίας που έχει αναπτύξει με φορείς από όλη την επικράτεια και το εξωτερικό.

Για κάθε ευρώ που ενδεχομένως να συγκέντρωνε το ΤΠΣ, η κοινωνική επιχείρηση συγκέντρωσε επιπλέον 4,25 ευρώ. Αφαιρώντας την επιχορήγηση από το Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, διαπιστώνουμε ότι 68,8% των εσόδων της κοινωνικής επιχείρησης δεν θα συγκεντρωνόταν από το ΤΠΣ.

Διακρίνοντας τα έξοδα της κοινωνικής επιχείρησης σε δυο κατηγορίες, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα μισθολογικά έξοδα, διαπιστώνουμε ότι το 60% των εξόδων διοχετεύθηκε στο ΤΠΣ για την αγορά προϊόντων και υπηρεσιών. Η συντριπτική πλειοψηφία των χρηματικών μονάδων που διοχετεύθηκαν σε επιχειρήσεις εκτός του ΤΠΣ αφορούσαν την προμήθεια εξειδικευμένων υπηρεσιών για την οργάνωση των συνεδρίων που είχε αναλάβει η κοινωνική επιχείρηση (π.χ. διερμηνεία, τεχνολογικός εξοπλισμός κλπ), οι οποίες δεν προσφέρονται από το ΤΠΣ.

Έτσι, συμπεραίνουμε ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, μέσω της κοινωνικής επιχείρησης πέτυχε να συμβάλλει τόσο στην ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης όσο και στην αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης των ευπαθών κοινωνικά ομάδων του τοπικού

επιχείρηση αμείβονται στη βάση ωραρίου πλήρους απασχόλησης, παρότι στην πράξη το ωράριο είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες και τις δυνατότητες των ωφελούμενων. Επίσης, για τη διοικητική υποστήριξη της εταιρείας απασχολούνται τρία άτομα και μια ψυχίατρος για την ψυχιατρική υποστήριξη των ωφελούμενων.

Η κοινωνική επιχείρηση έχει κοινωφελή σκοπό και δεν αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση του κεφαλαίου, αλλά στην εξασφάλιση εσόδων για την εκπλήρωση των κοινωνικών της στόχων. Το κεφάλαιό της (146,75€) κατατέθηκε από τα ιδρυτικά της μέλη και τα έσοδα της προέρχονται από:

- τις εισφορές μελών
- τις δωρεές
- τα έσοδα από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες

Η δραστηριοποίηση της κοινωνικής επιχείρησης έχει διαμορφώσει προοπτικές απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρίες στο νησί της Μυτιλήνης, καθότι αφενός έχει δημιουργήσει θέσεις εργασίας αφετέρου έχει αναπτύξει τις δεξιότητές τους και έχει ενισχύσει την αυτοπεποίθησή τους, συμβάλλοντας στην ολοκληρωμένη κοινωνική τους ένταξη.

Η κοινωνική επιχείρηση ΗΛΙΑΧΤΙΔΑ έχει επιτύχει να αναδείξει τη σημαντικότητα της τοπικής πρωτοβουλίας και της αυτενέργειας της κοινωνίας των πολιτών για την αντιμετώπιση κοινωνικών καταστάσεων που είναι σχεδόν αδύνατο να αντιμετωπιστούν με κεντρικές πολιτικές και με πρωτοβουλίες του δημοσίου τομέα. Το κοινωνικό έργο που έχει παράγει η κοινωνική επιχείρηση στο τομέα της απασχόλησης είναι σχεδόν αδύνατο να επιτευχθεί ακόμη και μέσω ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, που υλοποιούνται από δημόσιους φορείς, διότι το κυρίαρχο στοιχείο της πρωτοβουλίας που έχει αναληφθεί είναι η γνώση της επικρατούσας κοινωνικής κατάστασης στο νησί της Μυτιλήνης και οι σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των ενεργούντων μελών της τοπικής κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

5.1 Προτάσεις Πολιτικής Εθνικού Θεματικού Κοινωνικής Οικονομίας

Το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία συγκροτήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, ύστερα από σχετικό σχεδιασμό του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και με τη συμμετοχή των εταιρικών σχημάτων που υλοποιούν έργα, τα οποία αναφέρονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, σε κάθε κύκλο εφαρμογής του προγράμματος.

Στο πλαίσιο του Α' Κύκλου (2002 – 2005) συμμετείχαν επτά εταιρικά σχήματα, τα οποία αποσκοπούσαν στη συγκέντρωση και προβολή της εμπειρίας και των αποτελεσμάτων των έργων, στην ενημέρωση για το στάδιο ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα και στην κατάρτιση προτάσεων για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Ύστερα από συνεχές διάλογο και εξέταση των δεδομένων του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο κατέληξε σε προτάσεις πολιτικής, οι οποίες στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης δύναται να συμβάλλουν στη διαμόρφωση της πρότασης πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση.

Στον ακόλουθο πίνακα παρατίθενται τα κύρια προβλήματα που εντόπισε το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο και οι προτάσεις που κατέθεσε για την επίλυσή τους:

Πίνακας 10: Προτάσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας
(Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας)

ΠΡΟΒΛΗΜΑ	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ
<p>Η έλλειψη ευνοϊκού και υποστηρικτικού πλαισίου για τον τομέα στο σύνολό του δημιουργεί αρνητικό περιβάλλον για την ανάπτυξη οποιασδήποτε επιχειρηματικής δραστηριότητας από μη κερδοσκοπικούς φορείς, ενώ δεν επιτρέπει την οργάνωση και ανάπτυξη νέων μορφών και σχημάτων κοινωνικής επιχειρηματικότητας, όπως είναι η κοινωνική επιχείρηση, ο κοινωνικός συνεταιρισμός κ.α., σχήματα τα οποία λειτουργούν ήδη σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Συνεπακόλουθα αυτής της έλλειψης γενικού θεσμικού πλαισίου είναι η έλλειψη πηγών χρηματοδότησης και χρηματοδοτικής ενίσχυσης επίσημων συνεργασιών με το κράτος, καθώς και δημόσιας αναγνώρισης</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Έναρξη από την Πολιτεία εθνικού διαλόγου για την Κοινωνική Οικονομία 2. Δημιουργία Διυπουργικής Επιτροπής, η οποία θα αναλάβει τη νομοπαρασκευαστική αρμοδιότητα για τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα 3. Επέκταση του μοντέλου των Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης στις υπόλοιπες ευπαθείς κοινωνικά ομάδες 4. Αποσαφήνιση του καθεστώτος άσκησης εμπορικής δραστηριότητας από μη κερδοσκοπικές εταιρείες και οργανισμούς, καθώς και άμεση επίλυση του προβλήματος της αναγκαστικής εγγραφής στο ΤΕΒΕ μελών συνεταιρισμών Κοι.Σ.Π.Ε. ή συναφών επιχειρηματικών σχημάτων 5. Διαμόρφωση κανονιστικού πλαισίου για την οργάνωση και τη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων υπό τους ισχύοντες

	νομικούς τύπους επιχειρήσεων
<p>Έλλειψη εξειδικευμένων δομών / υπηρεσιών, οι οποίες προωθούν τα ζητήματα κοινωνικής οικονομίας, παρακολουθούν και στηρίζουν τις υφιστάμενες κοινωνικές επιχειρήσεις και τη δημιουργία νέων.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάληψη πρωτοβουλιών για τη μεταφορά τεχνογνωσίας που αποκτήθηκε από τις Δομές που λειτούργησαν στο πλαίσιο του Α΄ κύκλου της Κ.Π. EQUAL 2. Διερεύνηση της δυνατότητας εξασφάλισης της συνέχισης της λειτουργίας των δημιουργηθεισών δομών 3. Ενσωμάτωση της τεχνογνωσίας, των εργαλείων, των μεθόδων εργασίας και των υπηρεσιών υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε υπάρχοντες φορείς στήριξης της επιχειρηματικότητας 4. Καθορισμός του πλαισίου λειτουργίας των δομών και του είδους των παρεχόμενων υπηρεσιών
<p>Έλλειψη μηχανισμών χρηματοδοτικής ενίσχυσης τόσο από το κράτος (έλλειψη επίσημων προγραμμάτων με τελικούς αποδέκτες τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας) όσο και από τους χρηματοπιστωτικούς φορείς (ανεπάρκεια χρηματοδοτικών εργαλείων και θεσμών). Η δυσκολία προσέγγισης χρηματοδοτικών πόρων αποτελούν σημαντικό πρόβλημα για τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου για τις εναλλακτικές πιστώσεις εκ των οποίων και η μικροπίστωση 2. Δέσμευση σταθερών και προβλέψιμων πόρων για την ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας 3. Σύσταση Ειδικού Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας για δάνεια και εγγυήσεις 4. Ενθάρρυνση της δημιουργίας

<p>αποτελούν επισφαλείς επιχειρήσεις και γι' αυτό δυσχεραίνεται η συμμετοχή τους στα προσφερόμενα χρηματοδοτικά προϊόντα.</p>	<p>Κοινωνικού Επιχειρηματικού Κεφαλαίου (Social Venture Capital) για την ανάληψη μεριδίων σε επιλεγμένες επιχειρήσεις του κοινωνικού τομέα</p> <p>5. Δημιουργία εγγυοδοτικών οργανισμών σε περιφερειακό επίπεδο</p> <p>6. Διευκόλυνση της συμμετοχής των κοινωνικών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα</p> <p>7. Προσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το Ταμείο Εγγυοδοσίας, Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, ώστε να είναι δυνατή η πλήρης κάλυψη της εγγύησης των δανείων που συνάπτουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις</p>
<p>Έλλειψη εξειδικευμένων και έμπειρων στελεχών</p>	<p>1. Εκπόνηση, πιστοποίηση και υλοποίηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με αντικείμενο την ίδρυση και διοίκηση κοινωνικών επιχειρήσεων</p> <p>2. Υλοποίηση προγραμμάτων ομαδικής συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης υποψηφίων κοινωνικών συνεταιρίων / συνεταιριστών</p> <p>3. Ενσωμάτωση μαθημάτων</p>

	<p>κοινωνικής οικονομίας σε προγράμματα σπουδών των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και σε θεσμούς όπως η εκπαίδευση ενηλίκων</p> <p>4. Δημιουργία ευέλικτων προγραμμάτων κατάρτισης, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των καταρτιζόμενων</p> <p>5. Εκτόνηση, πιστοποίηση και υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών σε θέματα κοινωνικής οικονομίας</p> <p>6. Εκπαίδευση στελεχών και συμβούλων σε θέματα κοινωνικής οικονομίας</p> <p>7. Διοργάνωση σεμιναρίων και συναφών εκδηλώσεων για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας</p> <p>8. Προώθηση της δυνατότητας λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων, ως επιχειρήσεις εργασιακής εκπαίδευσης ανέργων</p> <p>9. Πιστοποίηση των δεξιοτήτων των ανέργων, των εκπαιδευτών, των υπευθύνων φορέων, των στελεχών και των επιχειρηματιών σε θέματα κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Πρόβλεψη</p>
--	---

	<p>ώστε η πιστοποίηση των δεξιοτήτων να διενεργείται από εξειδικευμένο φορέα σε θέματα κοινωνικής οικονομίας</p> <p>10. Ανάπτυξη εξειδικευμένων εκπαιδευτικών εργαλείων για ζητήματα κοινωνικής οικονομίας</p> <p>11. Ανάπτυξη εργαλείων συμβουλευτικών – υποστηρικτικών υπηρεσιών, καθώς και διάδοση και αξιοποίηση των υπαρχόντων</p>
<p>Ανεπαρκείς ρυθμίσεις για τη διευκόλυνση και προώθηση ατόμων με αναπηρίες σε δραστηριότητες του τομέα της κοινωνικής οικονομίας</p>	<p>1. Κατάρτιση ειδικών ρυθμίσεων ώστε να δίδεται η ευκαιρία σε άτομο με αναπηρία να δοκιμάσει τις δυνάμεις του στην αγορά εργασίας δίχως να διακόπτεται η παροχή του επιδόματος / της σύνταξης του κατά το πρώτο διάστημα της απασχόλησής του</p> <p>2. Πρόβλεψη για τη στήριξη ατόμων με αναπηρίες στο χώρο εργασίας από εξειδικευμένους συμβούλους τουλάχιστον κατά το πρώτο διάστημα της απασχόλησής τους</p>
<p>Δυσκολίες στη δικτύωση και εκπροσώπηση του τομέα στην Ελλάδα</p>	<p>1. Συγκρότηση φορέα εκπροσώπησης, υποστήριξης και συντονισμού των κοινωνικών επιχειρήσεων</p> <p>2. Ενίσχυση και υποστήριξη των πρωτοβουλιών δικτύωσης των κοινωνικών επιχειρήσεων σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό</p>

	<p>επίπεδο</p> <p>3. Ενημερωτικές συναντήσεις και δράσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας σε αντιπροσωπευτικούς φορείς ευπαθών ομάδων</p>
<p>Δυσκολίες στη συνεργασία μεταξύ των φορέων της κοινωνικής οικονομίας και του δημόσιου τομέα</p>	<p>1. Ενίσχυση της σχέσης προμηθευτή – πελάτη μεταξύ του δημόσιου τομέα, των ΟΤΑ και των επιχειρήσεων της Κοινωνικής Οικονομίας, μέσω της θέσπισης της δυνατότητας σύναψης προγραμματικών συμβάσεων των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας με το δημόσιο τομέα και την τοπική αυτοδιοίκηση</p> <p>2. Θέσπιση κοινωνικών κριτηρίων για διαγωνισμούς και συνάψεις συμβάσεων</p> <p>3. Αναγνώριση της συνεργασίας φορέων με κοινωνικές επιχειρήσεις, η οποία να επιφέρει επιπλέον χρηματοδότηση στο φορέα από το κράτος, καθώς και αναγνώριση της κοινωνικής προστιθέμενης αξίας και της κοινωνικής υπευθυνότητας</p>

5.2 Ταυτότητα έρευνας

Όπως προαναφέρθηκε, οι κοινωνικές επιχειρήσεις διακρίνονται σε αυτές που αποσκοπούν στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και σε αυτές που αποσκοπούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας και την καταπολέμηση της ανεργίας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων που αποσκοπούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας για ευπαθείς κοινωνικά

ομάδες, μελετώντας το πλαίσιο που πρέπει να διέπει αυτούς τους οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας. Καταληκτικό αποτέλεσμα είναι η διαμόρφωση πρότασης πολιτικής για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση ανέργων κάτω των 30 ετών, έχοντας:

- μελετήσει τις θεωρητικές προσεγγίσεις της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- μελετήσει σχετικές πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται στο εξωτερικό, αλλά και στην Ελλάδα, παρά την έλλειψη θεσμικού πλαισίου
- διερευνήσει τις απόψεις στελεχών που δραστηριοποιούνται στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης.

Ειδικότερα, σκοπός της έρευνας που διεξήχθη είναι να καταγράψει και να αναλύσει απόψεις αναφορικά:

- με το πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων
- τις υπηρεσίες που πρέπει να προσφέρουν εκτός της απασχόλησης
- το πλαίσιο ενίσχυσής τους και υποστήριξής τους
- το πλαίσιο συνεργασίας τους με τους φορείς προώθησης της απασχόλησης
- το πλαίσιο σύνδεσης με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης

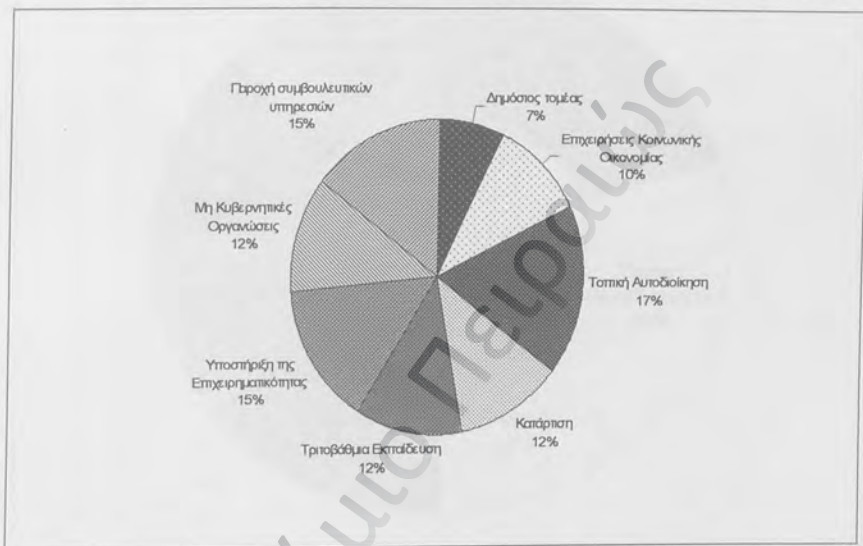
Η έρευνα διενεργήθηκε με δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο περιλάμβανε κλειστές ερωτήσεις, προκειμένου να αποφευχθούν οι άγονες θεωρητικές προσεγγίσεις και να επιτευχθεί εστίαση σε πρακτικές επιλογές, που θα συνθέσουν την τελική πρόταση πολιτικής. Στη συνέχεια το ερωτηματολόγιο απεστάλη σε εξήντα οκτώ (68) στελέχη που δραστηριοποιούνται στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης. Ως προς τον τομέα δραστηριοποίησής τους τα στελέχη προέρχονταν από τους ακόλουθους επαγγελματικούς χώρους:

Πίνακας 11: Τομέας δραστηριοποίησης αρχικού πληθυσμού έρευνας

Τομέας Δραστηριοποίησης	Πλήθος ατόμων
Δημόσιος Τομέας	5
Επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας	7
Τοπική Αυτοδιοίκηση	12
Κατάρτιση	8
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	8
Υποστήριξη της Επιχειρηματικότητας	10

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	8
Παροχή Συμβουλευτικών Υπηρεσιών σε Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες	10
Σύνολο	68

Γράφημα 4: Τομέας δραστηριοποίησης αρχικού πληθυσμού έρευνας

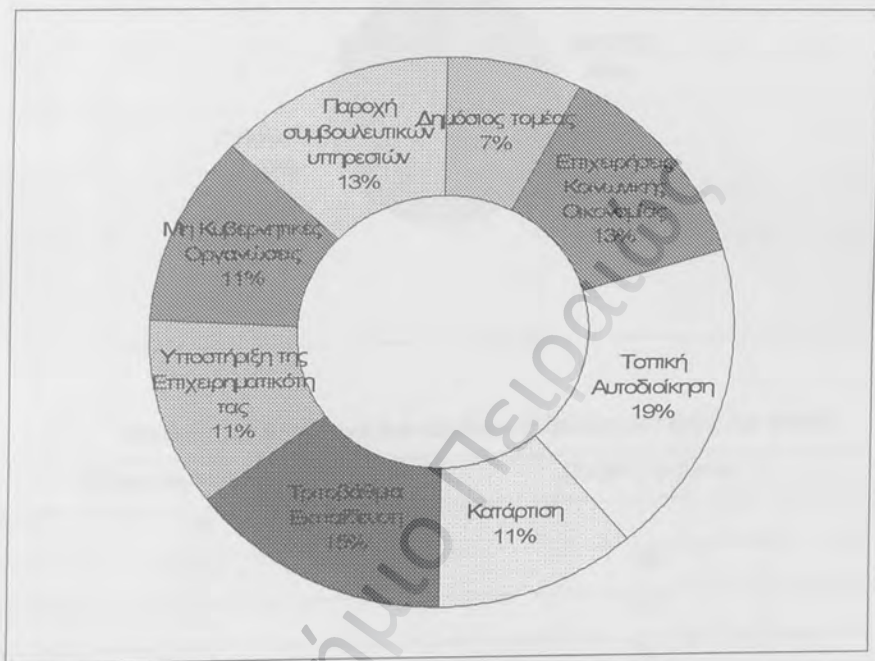
Από τα εξήντα οκτώ (68) στελέχη στην έρευνα δέχθηκαν να συμμετάσχουν πενήντα τέσσερα (54), τα οποία συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο απαντώντας στις σχετικές ερωτήσεις.

Πίνακας 12: Τομέας δραστηριοποίησης τελικού πληθυσμού έρευνας

Τομέας Δραστηριοποίησης	Πλήθος ατόμων
Δημόσιος Τομέας	4
Επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας	7
Τοπική Αυτοδιοίκηση	10
Κατάρτιση	6
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	8
Υποστήριξη της Επιχειρηματικότητας	6
Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	6
Παροχή Συμβουλευτικών Υπηρεσιών σε	7

Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες	
Σύνολο	54

Γράφημα 5: Τομέας δραστηριοποίησης τελικού πληθυσμού έρευνας

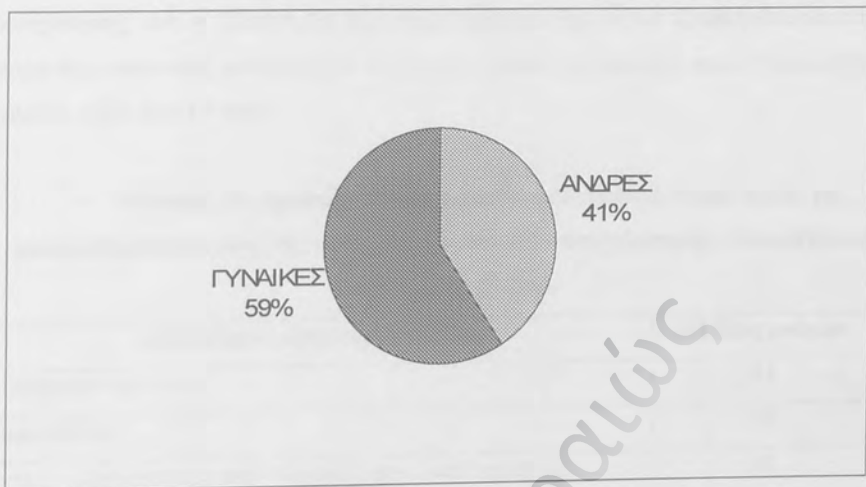

Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα οι 32 είναι γυναίκες και οι 22 άνδρες, ενώ ως προς την ηλικία οι 12 είναι κάτω των 30 ετών, οι 28 είναι 31-50 ετών και οι 14 είναι άνω των 51 ετών.

Πίνακας 13: Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς το φύλο

ΦΥΛΟ	ΠΛΗΘΟΣ ΑΤΟΜΩΝ
Άνδρες	22
Γυναίκες	32
Σύνολο	54

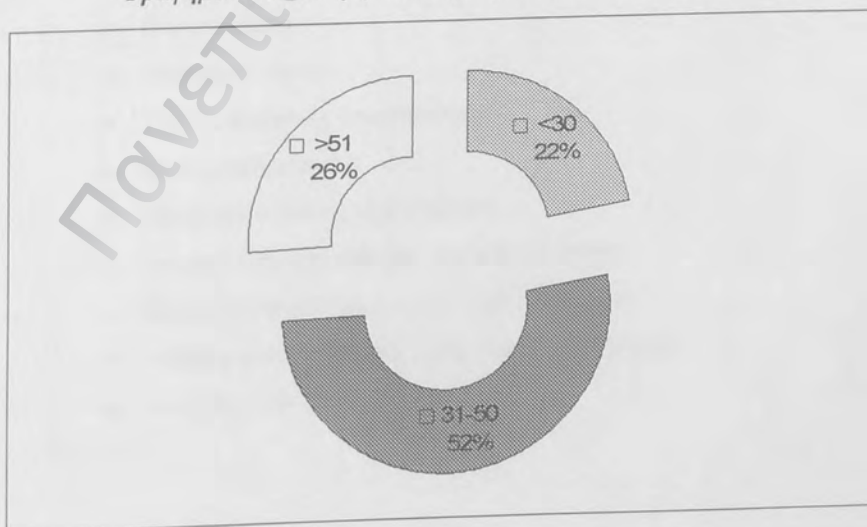
Γράφημα 6: Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς το φύλο

Πίνακας 14: Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς την ηλικία

Ηλικιακή κατηγορία	Πλήθος ατόμων
<30	12
31-50	28
>51	14
Σύνολο	54

Γράφημα 7: Κατανομή του πληθυσμού έρευνας ως προς την ηλικία

Το σύνολο των συμμετεχόντων είχε δραστηριοποιηθεί στον τομέα της απασχόλησης, ενώ η πλειοψηφία των συμμετεχόντων έχει δραστηριοποιηθεί τόσο στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας όσο και στον τομέα της ένταξης στην αγορά εργασίας ανέργων κάτω των 30 ετών.

Πίνακας 15: Δραστηριοποίηση πληθυσμού έρευνας στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας, της απασχόλησης και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης ανέργων έως 30 ετών

Αντικείμενο δραστηριοποίησης	Πλήθος ατόμων
Κοινωνική οικονομία	41
Απασχόληση	54
Ένταξη ανέργων κάτω των 30 ετών στην αγορά εργασίας	30

Τα ερωτηματολόγια που συγκεντρώθηκαν αποδελτοποιήθηκαν και οι συγκεντρωτικές πληροφορίες επεξεργάστηκαν προκειμένου να διαμορφωθούν οι τελικές προτάσεις πολιτικής.

5.3 Ανάλυση δεδομένων έρευνας

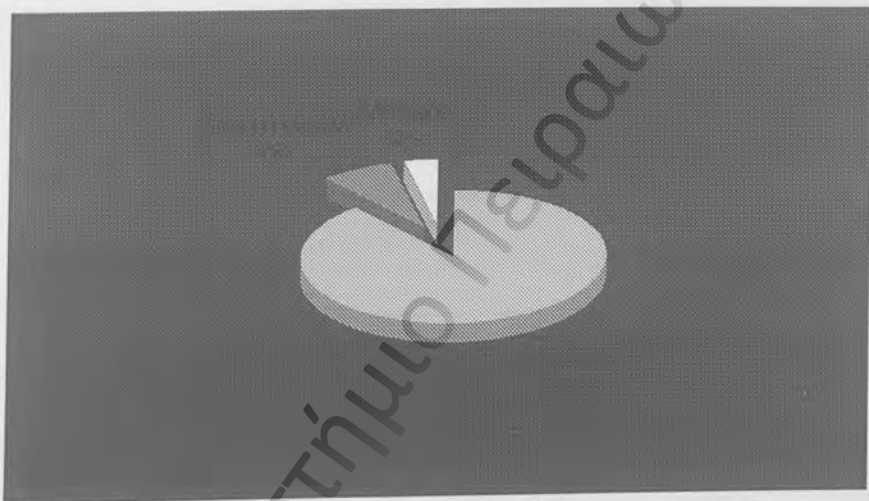
Οι ερωτήσεις που καθορίζουν τη διαμόρφωση της πρότασης πολιτικής διακρίνονται στα ακόλουθα δέκα (10) μέρη:

- Διανομή κερδών
- Νομική μορφή
- Φορέας σύστασης
- Τομέας εμπορικής δραστηριότητας
- Απασχολούμενοι
- Είδος απασχόλησης ωφελούμενων
- Χρονική διάρκεια απασχόλησης ωφελούμενων
- Συμμετοχή ωφελούμενων στη λήψη αποφάσεων
- Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους ωφελούμενους
- Υποστήριξη κοινωνικής επιχείρησης

Πίνακας 16: Αξιοποίηση εισοδήματος

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση να μην διανέμουν κέρδη	48
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις απασχόλησης να διανέμουν κέρδη	4
Είναι αδιάφορο εάν διανέμονται ή όχι κέρδη από τις κοινωνικές επιχειρήσεις	2

Γράφημα 8: Αξιοποίηση εισοδήματος

Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού έρευνας προτείνει να μην διανέμονται κέρδη από τις κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση. Οι λόγοι είναι προφανείς καθότι αφενός ο συγκεκριμένος τύπος κοινωνικής επιχείρησης αποσκοπεί στην παροχή ευκαιριών απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων από άτομα έως 30 ετών, τα οποία αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα και άρα δεν υπάρχει λόγος διανομής κερδών, αφετέρου ο σκοπός αυτού του τύπου της κοινωνικής επιχείρησης επιτάσσει την επανεπένδυση των κερδών στην επιχείρηση προκειμένου να παρέχονται οι απαιτούμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες στους ωφελούμενους, ώστε να ενταχθούν και να διατηρηθούν στην αγορά εργασίας, με την ολοκλήρωση ή κατά τη διάρκεια συμμετοχής στο πρόγραμμα της κοινωνικής επιχείρησης. Επομένως, από την ανάλυση του πρώτου μέρους

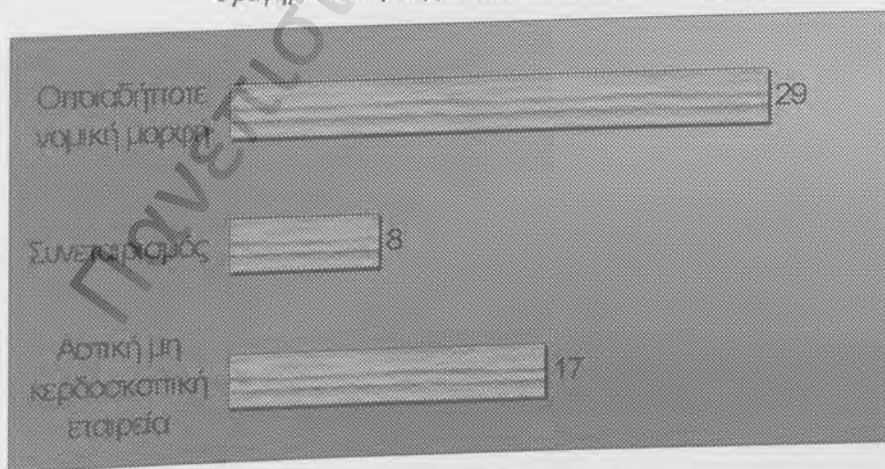
των ερωτήσεων και από τα ερεθίσματα που δημιούργησε προκύπτουν οι ακόλουθες προτάσεις πολιτικής:

1. Δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση, οι οποίες παρέχουν ευκαιρίες απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων σε άτομα που χρήζουν τέτοιων υπηρεσιών
2. Οι εν λόγω κοινωνικές επιχειρήσεις δεν διανέμουν κέρδη στους μετόχους τους, αλλά επανεπενδύουν τα έσοδα που αποκομίζουν από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα για την προσφορά υποστηρικτικών υπηρεσιών στους ωφελούμενους
3. Οι εν λόγω κοινωνικές επιχειρήσεις οφείλουν να διαμορφώνουν συγκεκριμένο πρόγραμμα – πλάνο συμμετοχής των ωφελούμενων, με σκοπό την απόκτηση του εφοδίου που δεν διαθέτουν

Πίνακας 17: Νομική μορφή κοινωνικής επιχείρησης

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία	17
Συνεταιρισμός	8
Οποιαδήποτε νομική μορφή	29

Γράφημα 9: Νομική μορφή κοινωνικής επιχείρησης

Από τα στοιχεία του Πίνακα 17 και του Διαγράμματος 9 διαπιστώνουμε ότι οποιαδήποτε νομική μορφή είναι αποδεκτή, με την προϋπόθεση βέβαια ότι δεν

διανέμονται κέρδη στους μετόχους, όπως προέκυψε από το πρώτο μέρος των ερωτήσεων. Παρότι διαφαίνεται μια μικρή αντίθεση μεταξύ του πρώτου και δεύτερου μέρους των απαντήσεων ή θα θεωρούνταν λογικότερο να προτιμηθεί η νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας, η συγκεκριμένη απάντηση είναι η λογικότερη που θα μπορούσε να δοθεί εάν λάβουμε υπόψη μας ότι 76% του πληθυσμού έρευνας (41 άτομα) έχουν δραστηριοποιηθεί στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Αυτό συνεπάγεται ότι είτε γνωρίζουν ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις εντάσσονται κυρίως στην κανονιστική προσέγγιση και άρα δεν έχει ιδιαίτερη σημασία η νομική τους μορφή, αλλά ο τρόπος λειτουργίας τους είτε γνωρίζουν αντίστοιχα παραδείγματα του εξωτερικού (π.χ. Βέλγιο, Ισπανία) είτε είναι γνώστες των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι νομικές μορφές που προτάθηκαν. Οι δε συνεταιρισμοί παρουσιάζουν προβλήματα σε θέματα σύστασης, σχέσεων μεταξύ των συνταίρων και αντικατάστασης συνταίρων. Οι δε αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες παρουσιάζουν προβλήματα στις σχέσεις με το χρηματοπιστωτικό σύστημα και στην αποδοχή της ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ο γενικότερος προβληματισμός που αναπτύσσεται για την αντιμετώπιση των προαναφερόμενων προβλημάτων έχει οδηγήσει στην αυξανόμενη διατύπωση απόψεων για την αξιοποίηση των υπολοίπων νομικών μορφών του εμπορικού δικαίου (π.χ. Ε.Π.Ε.), υπό την προϋπόθεση ότι στο καταστατικό τους θα προβλέπονται διατάξεις που εξασφαλίζουν τον κοινωνικό τους χαρακτήρα. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που προκύπτει από το δεύτερο μέρος των ερωτήσεων είναι η ακόλουθη:

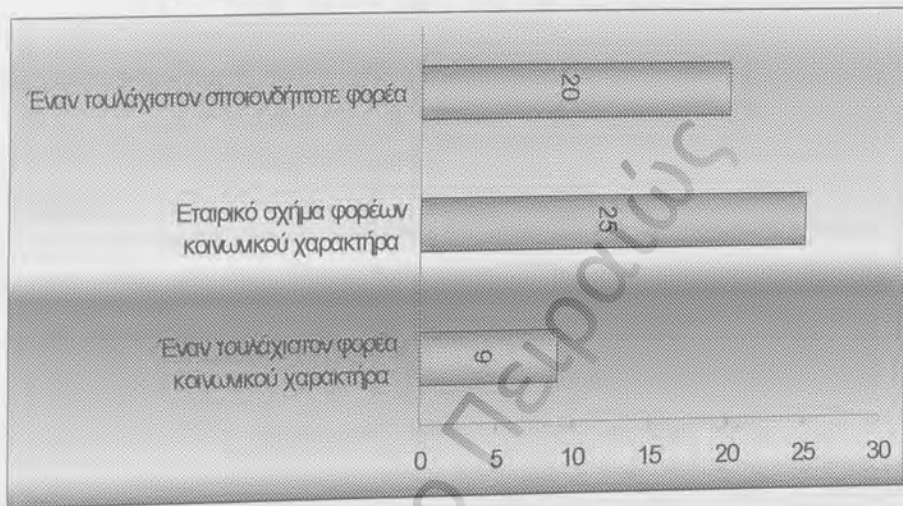
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δύναται να λαμβάνουν οποιαδήποτε νομική μορφή του εμπορικού δικαίου και του αστικού κώδικα, υπό την προϋπόθεση ότι στο καταστατικό τους θα προβλέπονται διατάξεις που εξασφαλίζουν τον κοινωνικό τους χαρακτήρα

Πίνακας 18: Φορέας σύστασης κοινωνικής επιχείρησης

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από έναν τουλάχιστον φορέα κοινωνικού χαρακτήρα	9
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από εταιρικό σχήμα φορέων κοινωνικού χαρακτήρα	25

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από έναν τουλάχιστο φορέα κοινωνικού ή μη κοινωνικού (κερδοσκοπικού) χαρακτήρα	20
--	----

Γράφημα 10: Φορέας σύστασης κοινωνικής επιχείρησης

Ο πληθυσμός έρευνας εμφανίζεται διχασμένος στις απαντήσεις του ως προς το φορέα σύστασης των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η επιλογή του εταιρικού σχήματος μπορεί να εμφανίζεται επικρατέστερη διότι την έχει επιλέξει 46,3% των ερωτηθέντων, όμως με μια αναλυτικότερη ματιά παρατηρούμε ότι η επικρατέστερη επιλογή είναι αυτή της σύστασης της κοινωνικής επιχείρησης από έναν τουλάχιστον φορέα (53,7%), διότι οι άλλες δυο επιλογές αναφέρονται στη δυνατότητα να συστηθεί η κοινωνική επιχείρηση και από έναν φορέα. Σαφέστατα, το ιδιαίτερο στοιχείο στο τρίτο μέρος των ερωτήσεων είναι αποδοχή της δημιουργίας κοινωνικής επιχείρησης για ένταξη στην απασχόληση από ιδιωτικό κερδοσκοπικό φορέα. Η επιλογή αυτή του πληθυσμού έρευνας ενισχύει την άποψη ότι το σπουδαιότερο στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας είναι το τι πραγματικά γίνεται και όχι το τι φαίνεται να γίνεται ή διαφορετικά το σπουδαιότερο είναι να καλύπτονται οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας τις ανάγκες των ανθρώπων και να μην περιορίζονται γύρω από μια διαδικασία υπεράσπισης της κοινωνικότητάς τους σε θεωρητικό επίπεδο. Επίσης, από την τοποθέτηση του πληθυσμού έρευνας διαφαίνεται η επιθυμία των ενδιαφερόμενων για την κοινωνική οικονομία σχετικά με την ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα και την ένταξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στα συστήματα

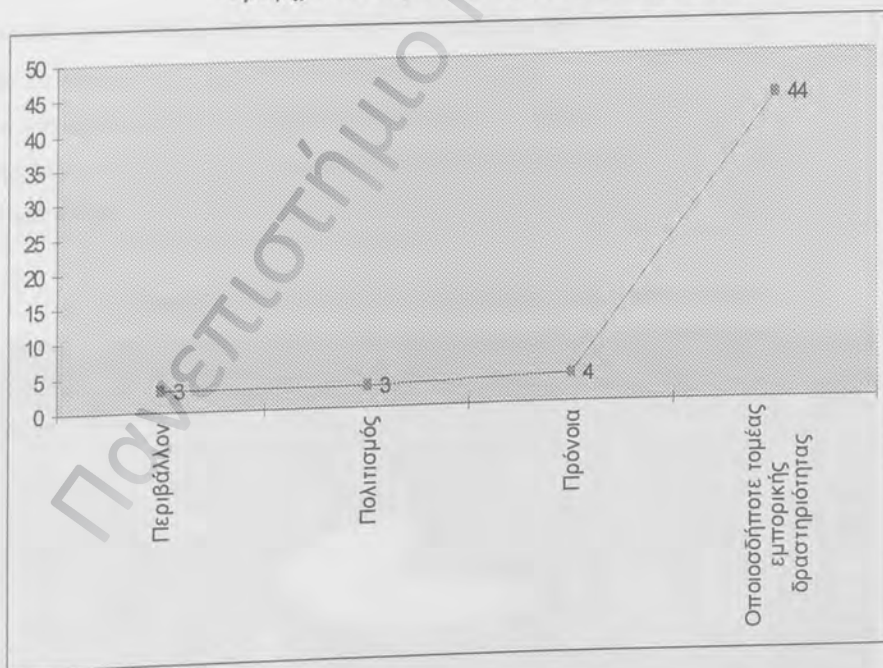
Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Επομένως, με βάση την απάντηση στο τρίτο μέρος των ερωτήσεων διατυπώνεται η ακόλουθη πρόταση πολιτικής:

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δύναται να συστήνονται από οποιονδήποτε φορέα ή εταιρικό σχήμα, χωρίς να αναιρούνται οι κοινωνικοί σκοποί της σε περίπτωση συμμετοχής ιδιωτικού κερδοσκοπικού φορέα.

Πίνακας 19: Τομέας εμπορικής δραστηριότητας

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Περιβάλλον	3
Πολιτισμός	3
Πρόνοια	4
Οποιοσδήποτε τομέας εμπορικής δραστηριότητας	44

Γράφημα 11: Τομέας εμπορικής δραστηριότητας

Η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού έρευνας τάσσεται υπέρ της άσκησης οποιασδήποτε εμπορικής δραστηριότητας από τις κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση, αποτυπώνοντας τη γενικότερη τάση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας

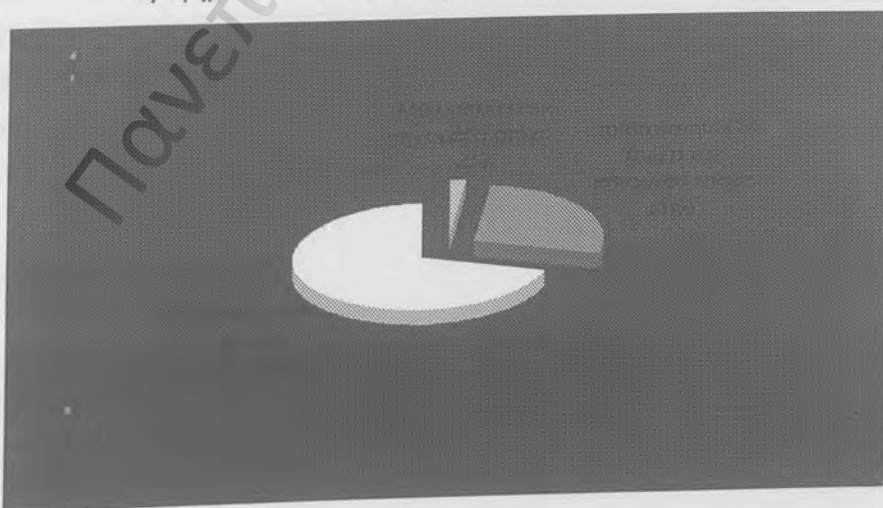
να επεκταθεί σε κάθε δραστηριότητα και να ξεφύγει από τους παραδοσιακούς τομείς δράσεις του, ώστε να λειτουργήσει στο πλαίσιο της αγοράς για να καλύψει τα κενά και να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που αυτή αφήνει και δημιουργεί αντίστοιχα. Επομένως, με βάση τις απαντήσεις στο τέταρτο μέρος των ερωτήσεων διαμορφώνεται η ακόλουθη πρόταση πολιτικής:

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση μπορούν να δραστηριοποιούνται σε οποιονδήποτε τομέα της οικονομίας προκειμένου να δημιουργήσουν έσοδα για να ικανοποιήσουν τους κοινωνικούς σκοπούς που θέτουν

Πίνακας 20: Ποσοστό απασχολούμενων από ομάδες στόχο

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξη στην απασχόληση απασχολούν μόνο άτομα από την ομάδα – στόχο	1
Τουλάχιστον το 30% των απασχολούμενων των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση προέρχεται από την ομάδα στόχο	15
Τουλάχιστον το 50% των απασχολούμενων των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση προέρχεται από την ομάδα στόχο	38

Γράφημα 12: Ποσοστό απασχολούμενων από ομάδες στόχο

Από τα στοιχεία του Πίνακα 20 και του Γραφήματος 12 διαπιστώνουμε ότι ο πληθυσμός έρευνας προτείνει τα άτομα της ομάδας στόχο να αποτελούν τουλάχιστον το 50% των συνολικών απασχολούμενων της κοινωνικής επιχείρησης. Είναι λογικό να μην προτείνει να απασχολούνται μόνο άτομα από την ομάδα στόχο διότι στην περίπτωση των κοινωνικών επιχειρήσεων για ένταξη στην απασχόληση αφενός απαιτούνται επιπλέον υπηρεσίες (π.χ. συμβουλευτικές υπηρεσίες), οι οποίες παρέχονται στην ομάδα στόχο και αφετέρου είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός σταθερού κοινωνικού manager, ο οποίος θα ρυθμίζει τα θέματα λειτουργίας της και εφαρμογής των προγραμμάτων της κοινωνικής επιχείρησης προκειμένου αυτή να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητά της και να παράγει κοινωνικό έργο σε συνεχή βάση. Επομένως, με βάση την απάντηση στο πέμπτο μέρος των ερωτήσεων προκύπτει η ακόλουθη πρόταση πολιτικής:

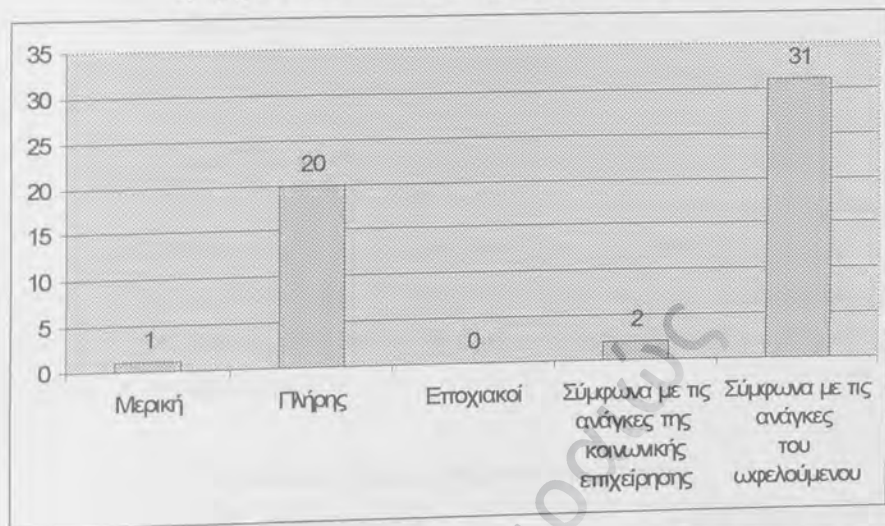
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις για ένταξη στην απασχόληση απασχολούν εργαζόμενους που προέρχονται από την ομάδα στόχο και εξειδικευμένο προσωπικό για την ολοκληρωμένη παροχή υπηρεσιών προς την ομάδα στόχο, την κοινωνία και τους πελάτες της. Οι εργαζόμενοι που προέρχονται από την ομάδα στόχο αποτελούν τουλάχιστον το 50% των συνολικά απασχολούμενων στην κοινωνική επιχείρηση

Πίνακας 21: Καθεστώς απασχόλησης ωφελούμενων

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Μερική απασχόληση	1
Πλήρης απασχόληση	20
Εποχιακή απασχόληση	0
Σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνικής επιχείρησης	2
Σύμφωνα με τις ανάγκες του ωφελούμενου	31

Γράφημα 13: Καθεστώς απασχόλησης ωφελούμενων

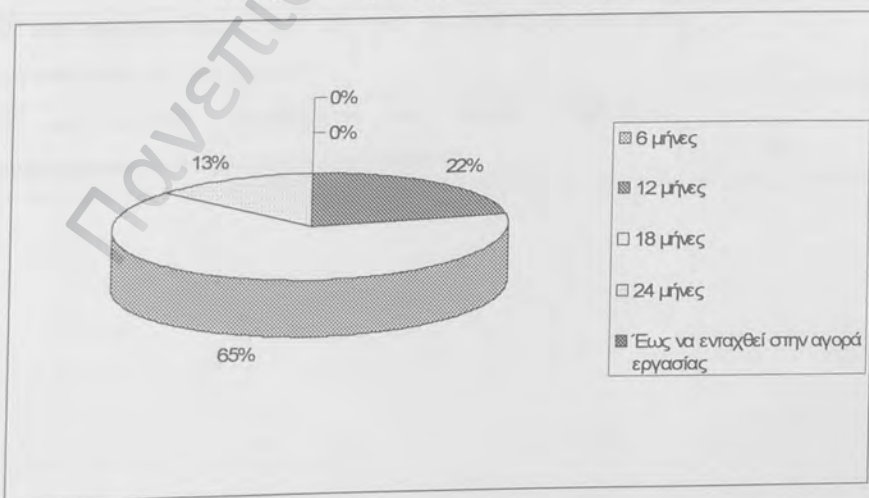
Στο έκτο μέρος των ερωτήσεων ο πληθυσμός έρευνας δίνει σαφή προτίμηση στις σχέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης και στη διευκόλυνση των ωφελούμενων ως προς το καθεστώς απασχόλησης, το οποίο ουσιαστικά συνεπάγεται τη διευκόλυνση ως προς το ωράριο απασχόλησης. Το σημείο αυτό πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα τόσο ως προς την τελική διατύπωση της πρότασης πολιτικής που προκύπτει όσο και ως προς τους κινδύνους που ελλοχεύει. Καταρχήν πρέπει να διασφαλιστεί ότι το καθεστώς και οι συνθήκες εργασίας επιτρέπουν την πρόσβαση σε όλα τα μέλη της ομάδας στόχος. Για παράδειγμα, σε ορισμένες περιπτώσεις είναι σχεδόν αδύνατη η απασχόληση ατόμου με αναπηρία εάν αποδεκτή είναι μόνο η επιλογή της πλήρους απασχόλησης. Επομένως, σε κάθε περίπτωση πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης κάθε νόμιμα διαθέσιμου καθεστώτος απασχόλησης. Από την άλλη πλευρά δεν μπορεί το καθεστώς απασχόλησης να διαμορφώνεται με επιλογή του εργαζόμενου, αλλά να μην εξυπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνικής επιχείρησης, δημιουργώντας έτσι προβλήματα κατά τη διαδικασία ανάπτυξης της επιχειρηματικής της δραστηριότητας. Άρα, στη φιλοσοφία και στην πολιτική της κοινωνικής επιχείρησης εναπόκειται να παρέχει διευκολύνσεις στους απασχολούμενους σε αυτήν, εξασφαλίζοντας ότι δεν διαμορφώνονται κίνδυνοι στον τομέα της επιχειρηματικής της δραστηριότητας. Παρότι η ανάλυση διαφοροποιείται σε ορισμένα σημεία σε σχέση με τις επιλογές του πληθυσμού έρευνας, ώστε να εξασφαλιστεί ότι η κοινωνικότητα της επιχειρηματικής δομής δεν θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητά της, η πρόταση πολιτικής που προκύπτει είναι η ακόλουθη:

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις απασχόλησης αξιοποιούν κάθε νόμιμο διαθέσιμο καθεστώς απασχόλησης, εξασφαλίζοντας πρόσβαση σε όλα τα μέλη της ομάδας στόχος, παρέχοντας διευκολύνσεις σύμφωνα με τις ανάγκες του ωφελούμενου και διασφαλίζοντας ότι δεν τίθενται σε κίνδυνο η επιχειρησιακή της λειτουργία. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την κατάρτιση επιχειρησιακού πλάνου για κάθε πρόγραμμα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας που αναπτύσσει η κοινωνική επιχείρηση και με την πρόβλεψη για το μέρος των εργαζόμενων – ωφελούμενων που μπορούν να ενταχθούν σε διαφορετικό καθεστώς απασχόλησης, ορίζοντας το καθεστώς αυτό

Πίνακας 22: Χρονική διάρκεια απασχόλησης

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
6 μήνες	0
12 μήνες	12
18 μήνες	35
24 μήνες	7
Έως να ενταχθεί στην αγορά εργασίας (εκτός της κοινωνικής επιχείρησης)	0

Γράφημα 14: Χρονική διάρκεια απασχόλησης

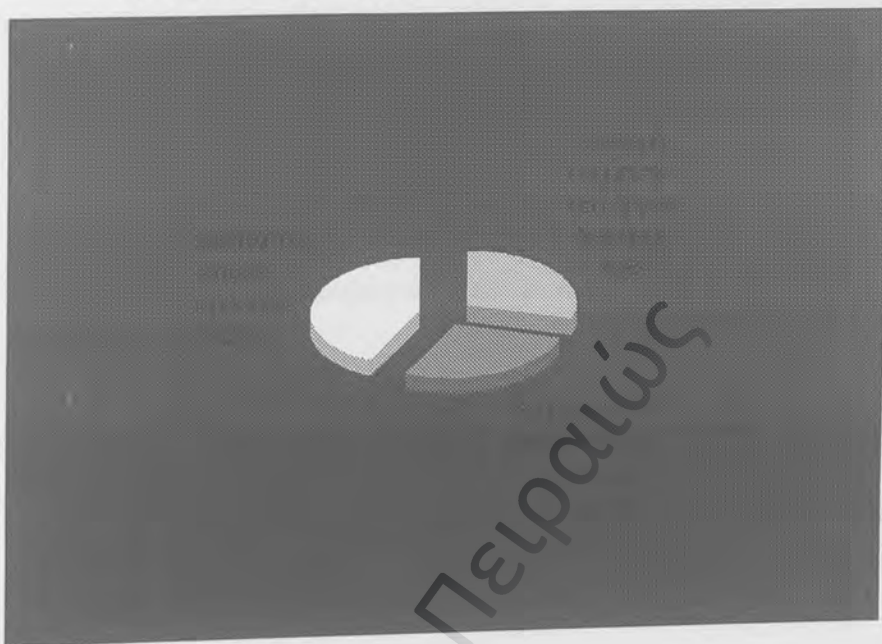
Σύμφωνα με τις απαντήσεις στη συγκεκριμένη ερώτηση είναι σαφές ότι οι 18 μήνες θεωρούνται ως ο απαιτούμενος και αναγκαίος χρόνος διεξαγωγής ενός προγράμματος απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Ο προτεινόμενος χρόνος εξασφαλίζει ότι ο ωφελούμενος αφενός δεν θα δαπανήσει το μεγαλύτερο μέρος τους χρόνου συμμετοχής του στην περίοδο προσαρμογής, όπως συμβαίνει με τα προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας που εφαρμόζονται στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και αφετέρου ότι θα συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία αναζήτησης εργασίας και δεν θα θεωρήσει τον εαυτό του ως μόνιμο υπάλληλο της κοινωνικής επιχείρησης. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που διαμορφώνεται στο έβδομο μέρος των ερωτήσεων είναι η ακόλουθη:

- Διαμόρφωση προγραμμάτων απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις, δεκαοκτάμηνης διάρκειας με σκοπό την επαγγελματική προετοιμασία του ανέργου για την ένταξή του στην αγορά εργασίας, με την υποχρέωση της κοινωνικής επιχείρησης να του παρέχει συμπληρωματικές υποστηρικτικές υπηρεσίες, που διευκολύνουν την επίτευξη του στόχου

Πίνακας 23: Συμμετοχή ωφελούμενων στη λήψη αποφάσεων

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν ισότιμα στα όργανα διοίκησης της εταιρείας	16
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν δια ενός αντιπροσώπου τους στα όργανα διοίκησης της εταιρείας	15
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν σε άτυπα συμβούλια προετοιμασίας των αποφάσεων της διοίκησης	23

Γράφημα 15: Συμμετοχή ωφελούμενων στη λήψη αποφάσεων

Ο πληθυσμός έρευνας εμφανίζεται προβληματισμένος ως προς τον τρόπο συμμετοχής των εργαζόμενων – ωφελούμενων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Μεταξύ των τριών επιλογών τις περισσότερες προτιμήσεις συγκεντρώνει η συμμετοχή των ωφελούμενων σε άτυπα συμβούλια προετοιμασίας των αποφάσεων της διοίκησης. Όμως, η επιλογή αυτή διακρίνεται από ιδιαίτερες αδυναμίες, όπως η αυξημένη πιθανότητα οι εργαζόμενοι να μην διαθέτουν την απαιτούμενη τεχνογνωσία για την προετοιμασία των αποφάσεων της διοίκησης, γεγονός που θα απαιτήσει τη διάθεση χρόνου για συμμετοχή μελών της διοίκησης στα άτυπα συμβούλια, γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει σε εξασθένηση και περιθωριοποίηση των άτυπων συμβουλίων. Γι' αυτό θα ήταν προτιμότερο αφενός τα άτυπα συμβούλια να λειτουργούν με τη συμμετοχή των εργαζόμενων και των συμβούλων υποστήριξής τους, όπου θα συζητούνται θέματα, προβλήματα και στόχοι της κοινωνικής επιχείρησης και αφετέρου οι εργαζόμενοι – ωφελούμενοι να εκπροσωπούνται στα όργανα διοίκησης της κοινωνικής επιχείρησης δια αντιπροσώπου που θα εκλέγουν. Επίσης, είναι σημαντικό τα όργανα διοίκησης της κοινωνικής επιχείρησης να χρησιμοποιούν δημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων θέτοντας στο επίκεντρο την αρχή ένα άτομο ίσον με μια ψήφος. Επομένως, με βάση τις

απαντήσεις στο όγδοο μέρος των ερωτήσεων και τους προβληματισμούς που δημιουργήθηκαν διαμορφώνονται οι ακόλουθες προτάσεις πολιτικής:

1. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση συγκροτούν άτυπα συμβούλια με τη συμμετοχή των εργαζομένων – ωφελούμενων και των συμβούλων υποστήριξης, αναπτύσσοντας έτσι μια εικονική διαδικασία λειτουργίας Διοικητικού Συμβουλίου. Στα άτυπα συμβούλια συζητούνται θέματα ενδιαφέροντος της κοινωνικής επιχείρησης και δύναται σχετικές προτάσεις να κατατεθούν στα όργανα διοίκησης της κοινωνικής επιχείρησης
2. Οι εργαζόμενοι – ωφελούμενοι εκλέγουν έναν εκπρόσωπο για κάθε όργανο διοίκησης της κοινωνικής επιχείρησης, ανεξαρτήτως του πλήθους των εργαζομένων. Ο εκπρόσωπος των εργαζομένων έχει τις ίδιες υποχρεώσεις και δικαιώματα με τα υπόλοιπα μέλη των οργάνων διοίκησης
3. Τα όργανα διοίκησης των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση λειτουργούν με την αρχή έναν άτομο ίσον μια ψήφος, η οποία καθορίζεται ως απαραίτητη

Πίνακας 24: Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους ωφελούμενους

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Κατάρτιση	54
Επαγγελματικός προσανατολισμός και αναζήτηση εργασίας	54
Ψυχολογική υποστήριξη	54
Ανάπτυξη δεξιοτήτων ομαδικής συνεργασίας	54

Ο πληθυσμός έρευνας επέλεξε όλες τις προτεινόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους ωφελούμενους, γεγονός που συνάδει με τη γενικότερη κουλτούρα των κοινωνικών επιχειρήσεων, οι οποίες αποσκοπούν στο να καλύψουν κάθε ανάγκη των ωφελούμενων. Ιδιαίτερα στην εξεταζόμενη περίπτωση των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση μέσω της απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και της ανάπτυξης δεξιοτήτων η προσφορά υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους ωφελούμενους είναι επιτακτική ανάγκη προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος κοινωνικός σκοπός. Από τις προτεινόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες όλες πλην της κατάρτισης μπορούν να παρασχεθούν από την κοινωνική επιχείρηση είτε απασχολώντας άμεσα σχετικούς συμβούλους είτε μέσω συνεργασίας με εξειδικευμένους φορείς παροχής συμβουλευτικών

υπηρεσιών είτε μέσω της συμβολής εθελοντών. Το πλαίσιο εφαρμογής των προγραμμάτων κατάρτισης δεν επιτρέπει στην κοινωνική επιχείρηση να παρέχει τη σχετική υπηρεσία, αλλά είναι αναγκαίο στο επιχειρησιακό της σχέδιο να έχει σχετικές προβλέψεις και να προωθεί προγράμματα κατάρτισης σε συνεργασία με Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που διαμορφώνεται στο πλαίσιο του ένατου μέρους των ερωτήσεων είναι η ακόλουθη:

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση οφείλουν να παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής στους εργαζόμενους – ωφελούμενους αξιοποιώντας κάθε δυνατό μέσο. Επίσης, οφείλουν στο επιχειρησιακό τους πλάνο να σχεδιάζουν και να προωθούν προγράμματα κατάρτισης σύμφωνα με τις ανάγκες των εν δυνάμει ωφελούμενων και τα αντικείμενα δραστηριότητάς τους

Πίνακας 25: Υποστήριξη κοινωνικής επιχείρησης

Πρόταση επιλογής	Πλήθος ατόμων
Υποστήριξη από εξειδικευμένη τεχνοκρατική δομή σε θέματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας	54
Ευνοϊκό περιβάλλον σύναψης συμβάσεων με το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα	49
Ένταξη της υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	40
Υποστήριξη της κοινωνικής επιχείρησης από εθελοντές	36
Επιδότηση των δημιουργηθέντων θέσεων απασχόλησης για ωφελούμενους από τον ΟΑΕΔ, ύστερα από την κατάθεση και έγκριση επιχειρησιακού πλάνου	54
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και σε φόρο εισοδήματος, όπως οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού κερδοσκοπικού τομέα	11
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δεν υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και σε φόρο εισοδήματος, ως αντιστάθμισμα στο προσφερόμενο κοινωνικό έργο	43

Το δέκατο μέρος των ερωτήσεων περιλαμβάνει διάφορα θέματα, τα οποία δεν μπορούν να εξειδικευτούν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Ο πληθυσμός έρευνας καταδεικνύει την αναγκαιότητα ύπαρξης υποστηρικτικών δομών και μέτρων για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων και του τομέα της κοινωνικής οικονομίας γενικότερα. Οι υποστηρικτικές δομές μπορούν να παρέχουν εξειδικευμένες συμβουλές σε οικονομικά, διοικητικά και νομικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων του marketing, της μόχλευσης οικονομικών πόρων, της συμμετοχής σε ευρωπαϊκά προγράμματα και της αξιολόγησης του κοινωνικού έργου. Αυτές οι υποστηρικτικές δομές έχει αποδειχθεί ότι δεν μπορούν να είναι βιώσιμες πωλώντας υπηρεσίες προς τις κοινωνικές επιχειρήσεις, αλλά πρέπει να χρηματοδοτούνται από το κράτος και να αποτελούν τμήμα μιας ευρύτερης υπηρεσίας υποστήριξης της επιχειρηματικότητας. Επομένως, είναι προτιμότερο αυτές οι δομές να οργανωθούν κεντρικά, διαθέτοντας αποκεντρωμένες δομές ώστε να καλύπτουν όλη τη χώρα. Έτσι, η πρώτη πρόταση πολιτικής που προκύπτει στο πλαίσιο της δέκατης ενότητας των ερωτήσεων είναι η ακόλουθη:

- Οργάνωση κεντρικής υποστηρικτικής δομής με περιφερειακές αποκεντρωμένες δομές για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, συμπεριλαμβανομένου και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Η προτεινόμενη δομή μπορεί να δημιουργηθεί με τη συνεργασία του Υπουργείου Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και του Υπουργείου Ανάπτυξης. Οι διάφορες δομές θα συνδέονται λειτουργικά και ηλεκτρονικά μεταξύ τους και θα χρησιμοποιούν κοινά εργαλεία και μεθοδολογίες, ώστε να διευκολύνεται η μεταξύ τους επικοινωνία και να εξασφαλίζεται ένα ελάχιστο επίπεδο παροχής υπηρεσιών

Οι επιλογές του πληθυσμού έρευνας για το ευνοϊκό περιβάλλον σύναψης συμβάσεων με το δημόσιο και το ευρύτερο δημόσιο τομέα, καθώς και για την ένταξη της υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη εντάσσονται στο πλαίσιο των διαδικασιών μόχλευσης οικονομικών πόρων για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων και της συνέχισης της κοινωνικής προσφοράς. Ο δημόσιος και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας μπορεί να διευκολύνει τη διαδικασία σύναψης συμβάσεων με τις κοινωνικές επιχειρήσεις εντάσσοντας στις προκηρύξεις των διαγωνισμών βαθμολογούμενα κριτήρια, τα οποία αναφέρονται στο κοινωνικό έργο των εν δυνάμει προμηθευτών. Η δε εταιρική κοινωνική ευθύνη μπορεί να συμβάλει οικονομικά στην ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής

οικονομίας εάν στα συστήματα μέτρησής της συμπεριληφθεί η οικονομική υποστήριξη κοινωνικών επιχειρήσεων ως παράγοντας εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Επομένως, οι δυο επόμενες προτάσεις πολιτικής που προκύπτουν στο πλαίσιο της δέκατης ενότητας είναι οι ακόλουθες:

- Η καθιέρωση κοινωνικών κριτηρίων στις προκηρύξεις έργων και προμηθειών του δημοσίου και ευρύτερου δημοσίου τομέα, ώστε να διευκολυνθούν οι επιχειρήσεις που επιτελούν κοινωνικό έργο και να αναπτυχθούν σχέσεις προμηθευτή – πελάτη με το κράτος
- Η ενσωμάτωση στα συστήματα μέτρησης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης της με οιονδήποτε τρόπο οικονομικής ενίσχυσης των κοινωνικών επιχειρήσεων ως παράγοντα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης

Το 67% των ερωτηθέντων θεωρεί απαραίτητη την υποστήριξη της κοινωνικής επιχείρησης από εθελοντές για την εκπλήρωση των σκοπών που θέτει. Είναι σημαντικό οι κοινωνικές επιχειρήσεις να ενεργούν με τη συνεργασία της τοπικής κοινωνίας, ώστε να εξασφαλίζετε ότι το παραγόμενο κοινωνικό έργο δεν διαφέρει με στις προτεραιότητες και τις προθέσεις των τοπικών παραγόντων. Η συμμετοχή των εθελοντών αναδεικνύει σε κάποιο βαθμό την τοποθέτηση του ευρύτερου τοπικού κοινωνικού συνόλου σε σχέση με τις δραστηριότητες και το έργο της εκάστοτε κοινωνικής επιχείρησης. Επιπλέον, η συμμετοχή των εθελοντών συμβάλλει στη μείωση του κόστους παραγωγής του επιδιωκόμενου κοινωνικού έργου, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα για βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών και ποσοτική αύξηση των δραστηριοτήτων. Παράλληλα, με τη συμμετοχή των εθελοντών η κοινωνική επιχείρηση διαμορφώνει τις απαιτούμενες συνθήκες για την κοινοτική και ανθρωπιστική λειτουργία της περιοχής στην οποία δραστηριοποιείται, με συνεπακόλουθο το ενδιαφέρον των πολιτών για τα κοινά και τον ευρύτερο χώρο δραστηριοποίησής τους. Με τον τρόπο αυτό, η κοινωνική επιχείρηση επεκτείνει το κοινωνικό της έργο και σε άλλους τομείς, πέραν του αρχικού επιδιωκόμενου κοινωνικού σκοπού. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που διαμορφώνεται είναι η ακόλουθη:

- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις πρέπει να δημιουργούν πυρήνες εθελοντικής δράσης, στο πλαίσιο των οποίων εθελοντές αναλαμβάνουν να παράγουν κοινωνικό έργο τόσο σε σχέση με το κατεξοχήν τομέα δραστηριοποίησης της κοινωνικής επιχείρησης όσο και σε άλλους τομείς. Για την ενεργοποίηση εθελοντών οι κοινωνικές επιχειρήσεις επιχορηγούνται με

συμβολικό τίμημα ανά εθελοντή από το κράτος για την κάλυψη εξόδων που σχετίζονται με την υλοποίηση της δράσης που αναλαμβάνουν

Το σύνολο του πληθυσμού έρευνας προτείνει οι θέσεις που δημιουργούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις για ωφελούμενους να επιχορηγούνται από τον ΟΑΕΔ, ύστερα από την κατάθεση και έγκριση σχετικού επιχειρησιακού πλάνου. Ο ΟΑΕΔ υλοποιεί προγράμματα με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας από άνεργους πολίτες, χωρίς αυτοί να εντάσσονται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης διαδικασίας – μεθοδολογίας και χωρίς να υποστηρίζονται με την παροχή επιπλέον υποστηρικτικών υπηρεσιών. Αντιθέτως, οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση αφενός έχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης συγκεκριμένων μεθοδολογιών για την απόκτηση της απαιτούμενης επαγγελματικής εμπειρίας και αφετέρου μειώνουν το κόστος της επιχορήγησης ανά άτομο διότι παρέχουν με ιδιωτικούς ή εθελοντικούς πόρους επιπλέον υπηρεσίες που συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου, δημιουργώντας προστιθέμενη αξία, ικανοποιώντας τις ανάγκες των ωφελούμενων και διευκολύνοντας το έργο των δημόσιων υπηρεσιών. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που προκύπτει είναι η ακόλουθη:

- Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης διαμορφώνουν και προκηρύσσουν προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας, τα οποία αξιοποιούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση για την ικανοποίηση των κοινωνικών τους σκοπών. Για τη συμμετοχή των κοινωνικών επιχειρήσεων στα σχετικά προγράμματα απαιτείται η κατάθεση επιχειρησιακού πλάνου, το οποίο αναφέρεται στο είδος της δράσης, στον αριθμό των ωφελούμενων, στο χρόνο παροχής της υπηρεσίας και στις υποστηρικτικές υπηρεσίες που θα προσφέρει η κοινωνική επιχείρηση στους ωφελούμενους. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις εντάσσονται στα εν λόγω προγράμματα ύστερα από αξιολόγηση και έγκριση του επιχειρησιακού σχεδίου που κατέθεσαν, ενώ κατά την εφαρμογή του ελέγχονται από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης τόσο για τις χρηματοδοτούμενες ενέργειες όσο και για τις υποστηρικτικές ενέργειες που δεσμεύτηκαν να παρέχουν

Ως προς το εάν οι κοινωνικές επιχειρήσεις πρέπει να υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και φόρο εισοδήματος, το 80% του πληθυσμού έρευνας θεωρεί πως δεν πρέπει να υπάγονται ως ανταπόδοση στο προσφερόμενο κοινωνικό έργο. Για πολλούς και διάφορους λόγους θα ήταν προτιμότερο οι κοινωνικές επιχειρήσεις να μη υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και φόρο εισοδήματος, μεταξύ των οποίων είναι η παροχή δυνατότητας

για την προσφορά φθηνότερων υπηρεσιών και η δυνατότητα συγκέντρωσης και επανεπένδυσης περισσότερων πόρων για κοινωνικούς σκοπούς. Ωστόσο, πρέπει σε αυτή την περίπτωση να τεθούν όρια που δεν θα δημιουργήσουν προβλήματα στη λειτουργία της αγοράς και δεν θα προκαλέσουν αντιδράσεις από τον επιχειρηματικό κόσμο. Τα όρια πρέπει να αφορούν το ύψος των συναλλαγών και των εσόδων που δεν υπάγονται σε ΦΠΑ και σε φόρο εισοδήματος προκειμένου να μην επιτραπεί η εκμετάλλευση μιας τέτοιας ρύθμισης από παράγοντες που δεν προτάσσουν τους κοινωνικούς σκοπούς των κοινωνικών επιχειρήσεων. Επομένως, η πρόταση πολιτικής που προκύπτει είναι η ακόλουθη:

- Οι συναλλαγές των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση που δεν ξεπερνούν, ανά συναλλαγή, το ποσό των δέκα χιλιάδων ευρώ (10.000,00€) δεν υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ. Επίσης, δεν φορολογούνται τα έσοδά τους εάν το καθαρό κέρδος ανά έτος δεν ξεπερνά τις είκοσι χιλιάδες ευρώ (20.000,00€). Σε περίπτωση, που το καθαρό κέρδος ξεπερνά τις είκοσι χιλιάδες ευρώ (20.000,00€) τότε φορολογείται το επιπλέον κέρδος με σταθερό φορολογικό συντελεστή 20%.

5.4 Πρόταση πολιτικής

Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα της ανάλυσης και των προβληματισμών, όπως αναπτύχθηκαν στην προηγούμενη ενότητα διαμορφώνεται η ακόλουθη πρόταση πολιτικής:

«Επιτρέπεται η σύσταση κοινωνικής επιχειρήσης ένταξης στην απασχόληση με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ατόμων που χρήζουν τέτοιων υπηρεσιών. Η σύστασή της πραγματοποιείται από οποιονδήποτε φορέα ή εταιρικό σχήμα, που επιθυμεί να αναπτύξει σχετική κοινωνική δραστηριότητα, λαμβάνοντας οποιαδήποτε νομική μορφή του εμπορικού δικαίου και του αστικού κώδικα.

Σε κάθε περίπτωση και ανεξαρτήτως της νομικής μορφής στο καταστατικό της προβλέπονται διατάξεις που εξασφαλίζουν το κοινωνικό της χαρακτήρα και ενσωματώνουν τα προβλεπόμενα στο νόμο περί κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση. Τέτοιες διατάξεις είναι:

- ο καθορισμός του κοινωνικού σκοπού
- η επανεπένδυση των κερδών στην κοινωνική επιχείρηση για την εκπλήρωση των κοινωνικών της σκοπών

- η μη διανομή κερδών στους μετόχους
- η συμμετοχή εκπροσώπου των ωφελούμενων στα όργανα της διοίκησης
- η πρόβλεψη συγκρότησης άτυπων συμβουλίων με τη συμμετοχή ωφελούμενων και στελεχών υποστήριξης
- η λειτουργία των οργάνων διοίκησης με την αρχή ένα άτομο ίσον μια ψήφος
- η πρόβλεψη παροχής δωρεάν υποστηρικτικών υπηρεσιών στους ωφελούμενους
- η πρόβλεψη συγκρότησης και λειτουργίας πυρήνων εθελοντικής δράσης στην ευρύτερη περιοχή δραστηριοποίησης της κοινωνικής επιχείρησης
- κάθε άλλη σχετική διάταξη

Η κοινωνική επιχείρηση ένταξης στην απασχόληση δραστηριοποιείται σε οποιονδήποτε τομέα της οικονομίας και απασχολεί εργαζόμενους που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, όπως αυτές ορίζονται από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και εξειδικευμένο προσωπικό για την ολοκληρωμένη παροχή υπηρεσιών προς τους ωφελούμενους, την κοινωνία και τους πελάτες της. Οι εργαζόμενοι που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες αποτελούν τουλάχιστον το 50% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων της. Το καθεστώς απασχόλησης των ωφελούμενων καθορίζεται μέσω του επιχειρησιακού πλάνου που καταρτίζει η κοινωνική επιχείρηση για την υλοποίηση κάθε κύκλου προγράμματος απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση η άτυπη απασχόληση ή οιοσδήποτε τύπος απασχόλησης, που δεν συμπεριλαμβάνεται στους από το νόμο καθορισμένους τύπους απασχόλησης.

Το επιχειρησιακό πλάνο της κοινωνικής επιχείρησης ένταξης στην απασχόληση αποτελεί προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή της στα προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις, τα οποία προκηρύσσουν οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης. Το επιχειρησιακό πλάνο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

- το είδος της δράσης
- τον αριθμό των ωφελούμενων
- το χρόνο παροχής υπηρεσίας
- τις υποστηρικτικές υπηρεσίες που προσφέρει η κοινωνική επιχείρηση

Κάθε πρόγραμμα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας δεν ξεπερνά τους δεκαοκτώ μήνες και η επιχορήγηση της κοινωνικής επιχείρησης, αφορά μόνο το

μισθολογικό κόστος των ωφελούμενων. Για τη λήψη της επιχορήγησης η κοινωνική επιχείρηση ελέγχεται από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης τόσο για τις χρηματοδοτούμενες ενέργειες όσο και για τις υποστηρικτικές ενέργειες που δεσμεύτηκε να παρέχει. Στις υποστηρικτικές ενέργειες περιλαμβάνονται οι πάσης φύσεως συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και η υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται στο επιχειρησιακό πλάνο.

Οι συναλλαγές της κοινωνικής επιχείρησης ένταξης στην απασχόληση, που δεν ξεπερνούν έκαστη το ποσό των δέκα χιλιάδων ευρώ (10.000,00€), σύμφωνα με τα νόμιμα εκδιδόμενα παραστατικά, δεν υπάγονται σε Φόρο Προστιθέμενης Αξίας. Επίσης, δεν φορολογούνται τα έσοδά της εφόσον τα καθαρά κέρδη της ανά έτος δεν ξεπερνούν τις είκοσι χιλιάδες ευρώ (20.000,00€). Σε αντίθετη περίπτωση, φορολογείται το επιπλέον καθαρό κέρδος με σταθερό φορολογικό συντελεστή 20%.

Για την υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση συστήνεται εθνική δομή υποστήριξης, με κεντρική και περιφερειακές δομές, η οποία θα θεθεί σε λειτουργία ύστερα από σχετική απόφαση των συναρμόδιων Υπουργών Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Ανάπτυξης. Επίσης, με σχετική απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών θα θεσπιστεί η καθιέρωση κοινωνικών κριτηρίων στις προκηρύξεις έργων και προμηθειών του δημοσίου και του ευρύτερου δημοσίου τομέα.»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τα θέματα που διαπραγματεύτηκαν στην παρούσα εργασία καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η κοινωνική οικονομία αποτελεί δυναμικό πεδίο αντιμετώπισης καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού και ανεργίας. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και η έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού δεν έχουν εμποδίσει την ανάπτυξή της σε όλες σχεδόν τις χώρες, παρότι αναπτύσσεται με διαφορετικά χαρακτηριστικά και υπό διαφορετικές συνθήκες σε κάθε χώρα.

Το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής, επιστημονικής και πολιτικής κοινότητας αναδεικνύει σε σημαντικό βαθμό τις δυνατότητές της τόσο στην παροχή ευκαιριών απασχόλησης όσο και στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών κάθε τύπου.

Στην Ελλάδα, ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας δεν έχει αναπτυχθεί όσο σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης απόρροια κυρίως της έλλειψης θεσμικού και υποστηρικτικού πλαισίου, που θα αντισταθμίζει το κόστος της κοινωνικής προσφοράς από τις επιχειρήσεις και τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας. Παρά ταύτα τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται σχετικές δραστηριότητες, οι οποίες έχουν θέσει στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο τα ζητήματα της κοινωνικής οικονομίας και έχουν αναδείξει τα προβλήματα, τις αναγκαίες παρεμβάσεις και τις δυνατότητες που υπάρχουν.

Τα προβλήματα της ανεργίας των νέων και της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης έχουν πεδίο αντιμετώπισης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, ώστε να διαμορφωθεί μια νέα αναπτυξιακή πολιτική, η οποία στηρίζει και στηρίζεται στο ανθρώπινο δυναμικό της χώρας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση ενός συνολικού σχεδίου αξιοποίησης της ετερόκλητης φύσης της κοινωνικής οικονομίας (κοινωνικοί και οικονομικοί στόχοι) προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Οι επιχειρήσεις και οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας αναπτύσσονται με διάφορες οργανωτικές μορφές και προσπαθούν να καλύψουν τις ανάγκες των μειονεκτούντων ατόμων είτε αυτές αναφέρονται στην απασχόληση είτε αυτές αναφέρονται στην προετοιμασία για ένταξη στην αγορά εργασίας είτε αυτές αναφέρονται στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Επομένως, καλύπτουν κάθε πεδίο αναγκών και το κύριο που απαιτείται η διαμόρφωση συνολικής στρατηγικής και ίσως η εφαρμογή ενεργητικότερων πολιτικών απασχόλησης.

Επιχειρώντας να διαμορφωθεί το πλαίσιο ανάπτυξης ενός συγκεκριμένου τύπου κοινωνικών επιχειρήσεων, των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση μέσω της παροχής ευκαιριών απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων διατυπώνεται με τη μελέτη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε διεθνές επίπεδο και με τη διεξαγωγή έρευνας σε στελέχη που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και της απασχόλησης, η ακόλουθη πρόταση πολιτικής:

«Επιτρέπεται η σύσταση κοινωνικής επιχείρησης ένταξης στην απασχόληση με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ατόμων που χρήζουν τέτοιων υπηρεσιών. Η σύστασή της πραγματοποιείται από οποιονδήποτε φορέα ή εταιρικό σχήμα, που επιθυμεί να αναπτύξει σχετική κοινωνική δραστηριότητα, λαμβάνοντας οποιαδήποτε νομική μορφή του εμπορικού δικαίου και του αστικού κώδικα.

Σε κάθε περίπτωση και ανεξαρτήτως της νομικής μορφής στο καταστατικό της προβλέπονται διατάξεις που εξασφαλίζουν το κοινωνικό της χαρακτήρα και ενσωματώνουν τα προβλεπόμενα στο νόμο περί κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση. Τέτοιες διατάξεις είναι:

- ο καθορισμός του κοινωνικού σκοπού
- η επανεπένδυση των κερδών στην κοινωνική επιχείρηση για την εκπλήρωση των κοινωνικών της σκοπών
- η μη διανομή κερδών στους μετόχους
- η συμμετοχή εκπροσώπου των ωφελούμενων στα όργανα της διοίκησης
- η πρόβλεψη συγκρότησης άτυπων συμβουλίων με τη συμμετοχή ωφελούμενων και στελεχών υποστήριξης
- η λειτουργία των οργάνων διοίκησης με την αρχή ένα άτομο ίσον μια ψήφος
- η πρόβλεψη παροχής δωρεάν υποστηρικτικών υπηρεσιών στους ωφελούμενους
- η πρόβλεψη συγκρότησης και λειτουργίας πυρήνων εθελοντικής δράσης στην ευρύτερη περιοχή δραστηριοποίησης της κοινωνικής επιχείρησης
- κάθε άλλη σχετική διάταξη

Η κοινωνική επιχείρηση ένταξης στην απασχόληση δραστηριοποιείται σε οποιονδήποτε τομέα της οικονομίας και απασχολεί εργαζόμενους που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, όπως αυτές ορίζονται από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και εξειδικευμένο προσωπικό για την ολοκληρωμένη παροχή

υπηρεσιών προς τους ωφελούμενους, την κοινωνία και τους πελάτες της. Οι εργαζόμενοι που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικά ομάδες αποτελούν τουλάχιστον το 50% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων της. Το καθεστώς απασχόλησης των ωφελούμενων καθορίζεται μέσω του επιχειρησιακού πλάνου που καταρτίζει η κοινωνική επιχείρηση για την υλοποίηση κάθε κύκλου προγράμματος απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση η άτυπη απασχόληση ή οιοσδήποτε τύπος απασχόλησης, που δεν συμπεριλαμβάνεται στους από το νόμο καθορισμένους τύπους απασχόλησης.

Το επιχειρησιακό πλάνο της κοινωνικής επιχείρησης ένταξης στην απασχόληση αποτελεί προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή της στα προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις, τα οποία προκηρύσσουν οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης. Το επιχειρησιακό πλάνο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

- το είδος της δράσης
- τον αριθμό των ωφελούμενων
- το χρόνο παροχής υπηρεσίας
- τις υποστηρικτικές υπηρεσίες που προσφέρει η κοινωνική επιχείρηση

Κάθε πρόγραμμα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας δεν ξεπερνά τους δεκαοκτώ μήνες και η επιχορήγηση της κοινωνικής επιχείρησης, αφορά μόνο το μισθολογικό κόστος των ωφελούμενων. Για τη λήψη της επιχορήγησης η κοινωνική επιχείρηση ελέγχεται από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης τόσο για τις χρηματοδοτούμενες ενέργειες όσο και για τις υποστηρικτικές ενέργειες που δεσμεύτηκε να παρέχει. Στις υποστηρικτικές ενέργειες περιλαμβάνονται οι πάσης φύσεως συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και η υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται στο επιχειρησιακό πλάνο.

Οι συναλλαγές της κοινωνικής επιχείρησης ένταξης στην απασχόληση, που δεν ξεπερνούν έκαστη το ποσό των δέκα χιλιάδων ευρώ (10.000,00€), σύμφωνα με τα νόμιμα εκδιδόμενα παραστατικά, δεν υπόγονται σε Φόρο Προστιθέμενης Αξίας. Επίσης, δεν φορολογούνται τα έσοδά της εφόσον τα καθαρά κέρδη της ανά έτος δεν ξεπερνούν τις είκοσι χιλιάδες ευρώ (20.000,00€). Σε αντίθετη περίπτωση, φορολογείται το επιπλέον καθαρό κέρδος με σταθερό φορολογικό συντελεστή 20%.

Για την υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση συστήνεται εθνική δομή υποστήριξης, με κεντρική και περιφερειακές δομές, η οποία θα τεθεί σε λειτουργία ύστερα από σχετική απόφαση των συναρμόδιων Υπουργών

Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Ανάπτυξης. Επίσης, με σχετική απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών θα θεσπιστεί η καθιέρωση κοινωνικών κριτηρίων στις προκηρύξεις έργων και προμηθειών του δημοσίου και του ευρύτερου δημοσίου τομέα.»

Ορισμένα από τα ζητήματα που πρέπει να διερευνηθούν μελλοντικά τόσο για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας όσο και για την υποστήριξη της συγκεκριμένης πρότασης πολιτικής είναι τα ακόλουθα:

1. Τα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα του τομέα της κοινωνικής οικονομίας σε εθνικό επίπεδο
2. Η ενσωμάτωση συστημάτων κοινωνικού ελέγχου από τους οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας για τη διασφάλιση του χαρακτήρα τους
3. Η ενδεχόμενη νόθευση του ανταγωνισμού με τη διαμόρφωση προστατευμένου περιβάλλοντος για τους οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας σε αντιδιαστολή με το παραγόμενο κοινωνικό έργο
4. Η συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και στην αξιοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου
5. Το πλαίσιο ανάπτυξης της σχέσης προμηθευτή – πελάτη μεταξύ του κράτους και των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας

A) Βιβλιογραφικές πηγές

1. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ Α., «Η παγκοσμιοποίηση και οι εχθροί της», Αθήνα, LIBRO, 2001
2. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, «Σύνταγμα της Ελλάδας», Αθήνα, Πελεκάνος
3. ΓΕΤΙΜΗΣ Π., ΓΡΑΒΑΡΗΣ Δ., «Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική: η σύγχρονη προβληματική», Θεμέλιο, 1993
4. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, «Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων», 2005
5. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, «Προτάσεις Πολιτικής», 2005
6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, «Οι νέοι πρωταγωνιστές της απασχόλησης», Βρυξέλες, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2002
7. ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Γ., ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ Α., ΜΙΧΑΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Δ., «Σύστημα κοινωνικού ελέγχου και αξιολόγησης κοινωνικών επιχειρήσεων», Αθήνα, ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2005
8. ΘΕΟΔΩΡΟΥ Μ., ΣΑΡΡΗΣ Μ., ΣΟΥΛΗΣ Σ., «Συστήματα υγείας και ελληνική πραγματικότητα», 3^η έκδοση, Αθήνα, Παπαζήση, 1997
9. ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ., ΔΗΜΟΥΛΑΣ Κ., ΕΞΑΡΧΟΣ Γ., ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Α., ΜΟΥΣΙΔΗΣ Α., ΡΟΜΠΟΛΗΣ Σ., ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ., ΤΣΙΑΚΑΛΟΣ Γ., ΨΗΜΜΕΝΟΣ Ι., «Κοινωνικός Αποκλεισμός: η ελληνική εμπειρία», Αθήνα, Gutenberg, 2002
10. ΚΑΣΣΑΒΕΤΗΣ Δ., *Η συμβολή των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών* στο «Από τον Αγροτικό Χώρο στην Ύπαιθρο Χώρα: Μετασχηματισμοί και σύγχρονα δεδομένα του αγροτικού κόσμου στην Ελλάδα», Αθήνα, Gutenberg, 2005
11. ΚΟΛΛΙΑΣ Χ., ΝΑΞΑΚΗΣ Χ., ΧΛΕΤΣΟΣ Μ., «Μύθοι και πραγματικότητα την εποχή της παγκοσμιοποίησης: διεπιστημονική προσέγγιση», Αθήνα, Πατάκη, 2003
12. ΚΟΝΣΟΛΑΣ Ν., «Σύγχρονη περιφερειακή οικονομική πολιτική», Αθήνα, Παπαζήση, 1997

13. ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ Α., *Η αιεφόρος προσέγγιση της διαχείρισης των φυσικών πόρων και της αγροτικής ανάπτυξης στο «Από τον Αγροτικό Χώρο στην Ύπαιθρο Χώρα: Μετασχηματισμοί και σύγχρονα δεδομένα του αγροτικού κόσμου στην Ελλάδα»*, Αθήνα, Gutenberg, 2005
14. ΛΙΑΝΟΣ Θ., «Κοινωνική δικαιοσύνη: Θεωρίες, ιδέες, εμπειρίες, προτάσεις», Αθήνα, Καστανιώτη, 2000
15. ΜΟΥΣΗΣ Ν., «Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Αθήνα, Παπαζήση, 2002
16. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ Σ., «Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου», Αθήνα, Παπαζήση, 1993
17. ΠΑΝΑΓΟΥ Β., ΤΣΟΥΝΤΑΣ Κ., «Διακρατική και υπερεθνική συνεργασία», Αθήνα, Παπαζήση, 2002
18. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Λ., «Εναισθητοποιημένη τοπική κοινωνία», Αθήνα, Τυπωθήτω, 2002
19. ΡΟΜΠΟΛΗΣ Σ., ΧΛΕΤΣΟΣ Μ., «Η κοινωνική πολιτική μετά την κρίση του κράτους πρόνοιας», Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1995
20. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Θ., «Υπερεθνικές κοινωνικές πολιτικές την εποχή της παγκοσμιοποίησης», Αθήνα, Κριτική, 2001
21. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Θ., «Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους», Αθήνα, Κριτική, 1999
22. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Θ., «Ζητήματα κοινωνικής πολιτικής», Αθήνα, Διόνικος, 2003
23. ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ Ν., «Πολιτική: Σχεδιασμός και Πράξη», Αθήνα, Καστανιώτη, 2005
24. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ Π., «Κοινωνική Πρόνοια: μια γενική θεώρηση», 2^η έκδοση, ΕΛΛΗΝ, 1999
25. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ Ο., «Ζητήματα σύγχρονης κοινωνικής πολιτικής», Αθήνα, Gutenberg, 1996
26. ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΡΩΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ, «Θεσμικό πλαίσιο κοινωνικών επιχειρήσεων», 2003
27. ΧΡΥΣΑΚΗΣ Μ., ΖΙΩΜΑΣ Δ., ΚΑΡΑΜΗΤΟΠΟΥΛΟΥ Ν., ΧΑΤΖΑΝΤΩΝΗΣ Δ., «Προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας», Αθήνα, ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2002

28. AMIN A., CAMERON A., HUDSON R., "Placing the Social Economy", London, Routledge, 2002
29. AMIN S., «Πέρα από το γερασμένο καπιταλισμό», Αθήνα, Λιβάνης, 2004
30. ARCHAMBAULT E., "The nonprofit sector in France", The Johns Hopkins Nonprofit Sector Series, Manchester UP, 1997
31. BEAUCOURT C., "Richesses et paradoxes du management dans les entreprises sociales", Les cahiers de la recherche, Centre lillois d' analyse et de recherche sur l' evolution des entreprises, CNRS, 2002
32. BECK U., «Τι είναι παγκοσμιοποίηση», Αθήνα, Καστανιώτης, 1999
33. BONEFELD W., HOLLOWAY J., «Μεταφορντισμός και κοινωνική μορφή», Αθήνα, Εξάντας, 1991
34. BORZAGA C., DEFOURNY J., "The Emergence of Social Enterprise", London, Routledge, 2001
35. BORZAGA C., LOSS M., "Work Integration Social Enterprises in Italy", EMES Working Papers (WP 02/02)
36. BRADY C., "Social enterprise development and the Social Economy in Scotland", Community Business Scotland (CBS) Network
37. BROWN C., "Unemployment Theory and Policy, Industrial Relations, 1983
38. CAMPBELL M., «The third system employment and local development», Synthesis Report, Policy Research Institute, 1999
39. DEMOYSTIER D., "L' economie sociale et solidaire", Paris, Editions Syros, 2001
40. DEPARTMENT OF SOCIAL WELFARE, "Statistical Information on Social Welfare Services 1996", Dublin: Stationary Office, 1996
41. EMES European Network, "The emergence of Social Enterprises in Europe – A Short Overview", 1999
42. EUROPEAN COMMISSION, "Acting Locally for Employment: A Local Dimension for the European Employment Strategy, COM (2000) 196 final, Brussels, 2000
43. FLORES F., GRAY J., "Entrepreneurship and the wired life", London, Demos, 2000
44. GIDDENS A., "The Third Way", Polity Press, 1998
45. GITTELL A., VIDAL A., "Community Organizing: building social capital as a development strategy", London, Sage, 1998

46. GREGORY J., "The meaning of Social Enterprise", Stanford Business School, 2001
47. HARVEY B., "The Voluntary Sector in Europe", Poverty Today, Dublin: Combat Poverty Agency, 1998
48. JEANTET T., "L' economie sociale europeenne, ou la tentation de la democratie en toutes choses", Paris, CIEM, 1999
49. LUKKARINEN M., The social economy and local employment development, European Forum on Local Development and Employment, 2003
50. OECD, "Social Enterprises", Paris, 1999
51. OSTROM E., «Η διαχείριση των κοινών πόρων», Καστανιώτη, 2002
52. LEADEBEATER C., "The rise of the social entrepreneur", London, Demos, 1997
53. PEARCE J., "Social Audit and Accounting", CBS network & Social Enterprises Network, 2000
54. RIFKIN J., "The end of work", New York, Putnam, 1995
55. SALAMON M., ANHEIER K., "The emerging nonprofit sector – a comparative analysis", Manchester, Manchester University Press, 1996
56. SPECKLEY F., "Social Audit Toolkit", Social Audit Partnership Ltd, 2000
57. WILLIAMS C., WINDEBANK J., "Informal employment in the advanced economies: Implications for the work and welfare", London, Routledge, 1998
58. ZADEK S., HOJENSGARD N., RAYARD P., "Perspectives on the new economy of corporate citizenship", The Copenhagen Center, 2001

B) Διαδίκτυο

1. www.cbs-network.org.uk/Bridrept.htm
2. www.dti.gov.uk/socialenterprise
3. www.econosoc.org
4. www.equal-greece.gr
5. www.esfin-ides.com
6. www.e-synergy.gr
7. www.eurodyn.com
8. www.europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/coop/index.htm
9. www.iol.ie
10. www.mohaw.gr

11. www.oaed.gr
12. www.oecd.gr
13. www.sbgateway.com
14. www.sbs.gov.uk/phoenix
15. www.scotland.gov.uk
16. www.sdc.gc.ca
17. www.sel.org.uk
18. www.seo-online.org.uk
19. www.socialeconomy.gr
20. www.socialeconomybristol.org.uk
21. www.socialeconomynetwork.org
22. www.socialenterprise.org.uk
23. www.strategis.ic.gc.ca
24. www.trandf.co.uk
25. www.ypakp.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΕΝΤΑΞΗ
ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΑΝΕΡΓΩΝ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 30 ΕΤΩΝ**

1. ΦΥΛΟ	
ΑΝΔΡΑΣ	ΓΥΝΑΙΚΑ

2. ΗΛΙΚΙΑ		
<30	31-50	>51

3. Τομέας δραστηριοποίησης	
Δημόσιος τομέας	
Επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας	
Τοπική Αυτοδιοίκηση	
Κατάρτιση	
Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	
Υποστήριξη της Επιχειρηματικότητας	
Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις	
Φορείς παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες	

4. Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς έχετε δραστηριοποιηθεί;	
Κοινωνική Οικονομία	
Απασχόληση	
Ενταξη ανέργων κάτω των 30 ετών στην αγορά εργασίας	

5. Με ποιες από τις παρακάτω προτάσεις συμφωνείτε ανά τομέα;	
Διανομή κερδών	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση να μην διανέμουν κέρδη	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση να διανέμουν κέρδη	
Είναι αδιάφορο εάν διανέμονται ή όχι κέρδη από τις κοινωνικές επιχειρήσεις απασχόλησης	
Νομική μορφή	
Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρεία	

Συνεταιρισμός	
Οποιαδήποτε νομική μορφή	
Φορέας σύστασης	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από έναν τουλάχιστον φορέα κοινωνικού χαρακτήρα	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από εταιρικό σχήμα φορέων κοινωνικού χαρακτήρα	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δημιουργούνται από έναν τουλάχιστον φορέα κοινωνικού ή μη κοινωνικού (κερδοσκοπική εταιρεία) χαρακτήρα	
Τομέας εμπορικής δραστηριότητας	
Περιβάλλον	
Πολιτισμός	
Πρόνοια	
Οποιοσδήποτε τομέας εμπορικής δραστηριότητας	
Απασχολούμενοι	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση απασχολούν μόνο άτομα από την ομάδα - στόχο	
Τουλάχιστον το 30% των απασχολούμενων των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση προέρχονται από την ομάδα - στόχο	
Τουλάχιστον το 50% των απασχολούμενων των κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην απασχόληση προέρχονται από την ομάδα - στόχο	
Είδος απασχόλησης (Ωφελούμενων)	
Μερική	
Πλήρης	
Εποχιακή	
Σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνικής επιχείρησης	
Σύμφωνα με τις ανάγκες του ωφελούμενου	
Χρονική διάρκεια απασχόλησης (ανώτερο χρονικό διάστημα συμμετοχής του ωφελούμενου στην κοινωνική επιχείρηση)	
6 μήνες	
12 μήνες	
18 μήνες	

24 μήνες	
Έως να ενταχθεί στην αγορά εργασίας (εκτός της κοινωνικής επιχείρησης)	
Συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων	
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν ισότιμα στα όργανα διοίκησης της εταιρείας	
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν δια ενός αντιπροσώπου τους στα όργανα διοίκησης της εταιρείας	
Οι ωφελούμενοι συμμετέχουν σε άτυπα συμβούλια προετοιμασίας των αποφάσεων της διοίκησης	
Υποστηρικτικές υπηρεσίες προς τους ωφελούμενους	
Κατάρτιση	
Επαγγελματικός προσανατολισμός & αναζήτηση εργασίας	
Ψυχολογική υποστήριξη	
Ανάπτυξη δεξιοτήτων ομαδικής συνεργασίας	
Υποστήριξη κοινωνικής επιχείρησης	
Υποστήριξη από εξειδικευμένη τεχνοκρατική δομή σε θέματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας	
Ευνοϊκό περιβάλλον σύναψης συμβάσεων με το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα	
Ένταξη της υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	
Υποστήριξη της κοινωνικής επιχείρησης από εθελοντές	
Επιδότηση των δημιουργηθέντων θέσεων απασχόλησης για ωφελούμενους από τον ΟΑΕΔ, ύστερα από την κατάθεση και έγκριση επιχειρησιακού πλάνου	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και σε φόρο εισοδήματος, όπως οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού κερδοσκοπικού τομέα	
Οι κοινωνικές επιχειρήσεις ένταξης στην απασχόληση δεν υπάγονται σε καθεστώς ΦΠΑ και σε φόρο εισοδήματος, ως αντιστάθμισμα στο προσφερόμενο κοινωνικό έργο	